

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

ÜNİVERSİTELERDE EĞİTİM GÖREN ENGELLİ
ÖĞRENCİLERİN EĞİTİMLERİ SIRASINDA
KARŞILAŞTIKLARI PROBLEMLER
(KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ)
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Resul PARTİCİ

Danışman
Prof. Dr. Dolunay ŞENOL

Temmuz-2018
KIRIKKALE

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

ÜNİVERSİTELERDE EĞİTİM GÖREN ENGELLİ
ÖĞRENCİLERİN EĞİTİMLERİ SIRASINDA
KARŞILAŞTIKLARI PROBLEMLER
(KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ)
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Resul PARTİCİ

Danışman
Prof. Dr. Dolunay ŞENOL

Temmuz-2018
KIRIKKALE

KABUL-ONAY

Prof.Dr.Dolunay ŞENOL danışmanlığında Resul PARTİCİ tarafından hazırlanan “Üniversitelerde Eğitim Gören Engelli Öğrencilerin Eğitimleri Sırasında Karşılaştıkları Problemler” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

.../.../2018

(Tez Savunma Sınav Tarihi)

(İmza)

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)

.....

[İmza]

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

.....

[İmza]

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

.....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2018

.....

Enstitü Müdürü

Kişisel Kabul Sayfası

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Üniversitelerde Eğitim Gören Engelli Öğrencilerin Eğitimleri Sırasında Karşılaştıkları Problemler” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

... / ... / 2018

Resul PARTİCİ

İmza

ÖN SÖZ

Bu çalışmada engellilik olgusu, gençlik olgusu ve üniversitelerde eğitim gören engelli öğrencilerin eğitimleri sırasında karşılaşmış oldukları problemler ve çözümleri, Kırıkkale Üniversitesi örneği ile ele alınmıştır.

Tez çalışmamda, planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren sayın hocam Prof.Dr.Dolunay ŞENOL'a teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Bu çalışmada “engellilik” kavramının sosyal yönü ele alınmaktadır. Özellikle genç engelliliği ve sosyal yaşama adapte konularına değinilmiştir. Engel ve engellilik kavramlarıyla ilgili olarak genel bir çerçeve çizilerek değerlendirmeler yapılmıştır. Literatürdeki hakim engellilik yaklaşımları açıklanarak engelliliğin tarihsel gelişim sürecine yer verilmiştir. Buna ek olarak ulusal ve uluslararası düzeyde engellilik konusundaki yaklaşımlar sunulmuştur. Engelliliğin sebepleri, çeşitleri ve çeşitli engellere karşı yapılması gereken düzenlemeler de dahil kapsamlı bir bölüm hazırlanmıştır. Çalışmada gençlik olgusuna da yer verilmiştir. Engelli gençlerin durumları hakkında farkındalık oluşturmak amacıyla özellikle engelli üniversite gençliğinin engelli olmasından dolayı karşılaştıkları sorunlara ve yapılması gerekenlere değinilmiştir.

Kırıkkale Üniversitesinde eğitim gören görme engelli öğrenciler ile görüşme yapılmıştır. Bu bağlamda toplamda 21 görme engelli öğrenciye, araştırmacı tarafından geliştirilen 5 demografik sorunların tespitine yönelik 15 soru olmak üzere toplamda 20 soruluk görüşme soruları hazırlanmıştır. Araştırma yöntemi olarak nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Hazırlanan görüşme soruları yarı yapılandırılmış görüşme yöntemiyle öğrencilere sunulmuş ve alınan cevaplar neticesinde durum tespiti yapılmıştır. Elde edilen cevaplar neticesinde Kırıkkale Üniversitesinde eğitim gören görme engelli öğrencilerin üniversitenin engellilik alanında birtakım düzenlemelerin yapıldığı fakat bunların yetersiz olduğu düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Yine öğrencilerin bu üniversiteyi tercih etmelerinde en önemli etkenin ikamet edilen şehre yakınlığının olduğu tespit edilen sonuçlar arasındadır. Araştırmaya katılan görme engelli öğrenciler üniversite yaşamlarında ise ulaşım, fiziki erişilebilirlik, uyarlanmış ders materyallerinin eksikliği, kütüphane hizmetlerindeki eksiklikler, eğitimcilerin ve tüm personelin bilinçsiz olması, sosyal aktivitelerin azlığı, akranlarının önyargılı yaklaşımları konularında sıkıntı yaşadıkları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Görme Engelli öğrenciler, Üniversite, eğitim-öğretim.

ABSTRACT

In this study the social aspect of the concept of disability is discussed. Especially young disability and adaptation to social life are mentioned. Evaluations have been made by drawing a general framework on the concepts of disability and disability. The historical development process of disability has been explained by explaining the dominant disability approaches in the literature. In addition, national and international disability approaches are presented. A comprehensive section has been prepared, including the causes, types and disabilities of various barriers. In the study, the phenomenon of youth was also included. In order to raise awareness of the situation of disabled youth, problems and problems to be faced due to the disability of disabled youth are mentioned.

The interview was conducted with visually impaired students studying at Kırıkkale University. In this context, a total of 20 interview questions were prepared for 21 visually impaired students and 15 questions for the determination of 5 demographic problems developed by the researcher. Qualitative research method was preferred as a research method. The interview questions were presented to the students with semi-structured interview method and the situation was determined as a result of the answers. As a result of the answers obtained, it was concluded that visually impaired students studying at Kırıkkale University think that some arrangements were made in the disability area of the university but they are inadequate. Again, the most important factor in the choice of this university is the proximity to the city of residence. Visually impaired students who participated in the research had difficulties in transportation, physical accessibility, lack of adapted course materials, deficiencies in library services, lack of social services and prejudiced approaches of their peers.

Key Words: Visually Impaired Students, University, Education.

TABLÖLAR

	Sayfa
Tablo 1: Türkiye'de Engelli Nüfus Dağılımı.....	14
Tablo 2: Toplam ve Engelli Nüfusun Eğitim Durumu.....	22

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖN SÖZ	i
ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
TABLOLAR	iv
İÇİNDEKİLER	v
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ENGELLİLİK OLGUSU

1.1. ENGEL NEDİR?.....	3
1.2. ENGELLİLİK MODELLERİ	5
1.2.1. Ahlaki Model	5
1.2.2. Tıbbi/Medical Model	6
1.2.3. Sosyal Model	6
1.3. ENGELLİLİK YAKLAŞIMLARI.....	7
1.3.1. Sağlık Sosyolojisi Açısından Engellilik	7
1.3.2. Klasik (medikal) Yaklaşım	8
1.3.3. Modern (Sosyal) Yaklaşım	9
1.4. ENGELLİLİK TARİHİ.....	12
1.5. TÜRKİYE’DE VE DÜNYA’DA ENGELLİLİK	13
1.6. YASAL SINIRLAMALARLA ENGELLİLİK	15
1.7. ULUSLARARASI DÜZENLEMELERE GÖRE ENGELLİLİK OLGUSU	17
1.8. ENGELLİLİĞİN SINIFLANDIRILMASI	17
1.8.1. Zihinsel Engelliler	18
1.8.2. İşitme ve Konuşma Engelliler	18
1.8.3. Görme Engelliler	18
1.8.4. Ortopedik (Bedensel) Engelliler	19
1.8.5. Süreğen Engelliler	19
1.9. ENGELLİLİK SEBEPLERİ	19
1.10. ENGELLİLERİN KARŞILAŞMIŞ OLDUĞU BAŞLICA PROBLEMLER ...	20
1.10.1. İstihdam	20

1.10.2. Eğitim	21
1.10.2.1. Engelli Bireylere Özel Eğitim Verilen Kurumlarda Olması	
Gereken Düzenlemeler.....	23
1.10.2.2. Görme Engelli Bireyler için Gerekli Düzenlemeler.....	24
1.10.2.3. İşitme Engelli Bireyler için Gerekli Düzenlemeler.....	25
1.10.2.4. Bedensel Engelli Bireyler için Gerekli Düzenlemeler	26
1.11. SAĞLIK HİZMETİ ALMA GÜÇLÜĞÜ	26
1.12. SOSYAL DIŞLANMA	27
1.13. YOKSULLUK	27
1.14. ULAŞIM, ÇEVRE ve KONUT.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

GENÇLİK OLGUSU

2.1. GENÇLİK OLGUSUNA GENEL BİR BAKIŞ	30
2.1.1. Türkiye’de Gençlerin Karşılaşmış Olduğu Başlıca Problemler ve	
Gençleri Bekleyen Tehlikeler	32
2.2. ENGELLİ ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİ	33
2.2.1. Engelli Gençlik Olgusu, Eğitim Hayatı ve Eğitim Sırasında	
Yaşadıkları Problemler	36
2.2.2. Görme Engellilerin Üniversite Eğitimi ve Yasal Düzenlemeler	39
2.2.3. Görme Engelli Gençlerin Üniversite Eğitimi Sırasında Karşılaşmış	
Oldukları Problemler.....	40
2.2.3.1. Dersleri Takip Etmek ve Ders Çalışmak.....	42
2.2.3.2. Sınav ve Sınavların Hazırlanması:	43
2.2.3.3. Bilgisayar Kullanımı	45
2.2.3.4. Kütüphane Kullanımı	45
2.2.3.5. Diğer Karşılaşılan Sorunlar	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİNDE EĞİTİM GÖREN GÖRME ENGELLİ ÖĞRENCİLERİN EĞİTİMLERİ SIRASINDA KARŞILAŞTIĞI PROBLEMLERE İLİŞKİN SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA

3.1. TANIMLAYICI ÇERÇEVE	47
3.1.1. Araştırmanın Konusu.....	47

	Sayfa
3.1.2. Araştırmanın Amacı.....	47
3.1.3. Araştırmanın Önemi	47
3.1.4. Tanım ve Kavramlar	48
3.1.5. Araştırmanın Yöntemi	49
3.1.5.1. Araştırma Evren ve Örneklemi	49
3.1.5.2. Veri Toplama Tekniği ve Süreci	49
3.2. GÖRÜŞME GRUBUNDAKİ GÖRME ENGELLİ ÖĞRENCİLERİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ	50
3.3. HANGİ BÖLÜMLERİ ve NEDEN OKUYORLAR?	53
3.4. ENGELLİLİK DURUMU, ÜNİVERSİTE, BÖLÜM ve MESLEK SEÇİMİNİ ETKİLİYOR MU?	57
3.5. GÖRME ENGELLİLER AÇISINDAN KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİNİN YETERLİLİK DURUMU.....	60
3.6. ÜNİVERSİTE NELER YAPARSA GÖRME ENGELLİLERİN HAYATI KOLAYLAŞIR?	68
3.7. GÖRME ENGELLİ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN PROBLEMLERİ ve ÇÖZÜMLERİ	70
3.8. GÖRME ENGELLİLERİN HAYALİNDEKİ ENGELSİZ ÜNİVERSİTE NASIL?	72
SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER	75
KAYNAKÇA.....	78
EKLER.....	82
Ek-1. Görüşme Formu.....	82

GİRİŞ

İnsanoğlu için her dönemde çeşitli sağlık sorunları söz konusu olmuştur. Sorunlar mevcut oldukça bu sorunların giderilebilmesi için de çeşitli çözüm yolları geliştirilmektedir. Sağlık sorunlarının ortaya çıkması ve sorunlara getirilen çözüm yollarının yaşanılan döneme ve toplumlara göre farklılıklar arz ettiği de sosyolojik bir realitedir. Her bir sağlık sorunu esasen tıbbi bir problem olmasının yanı sıra sosyal yönü de olan bir sorundur. Fakat sağlığa ilişkin sorunların iki farklı yönü bulunmaktadır. Bunlardan biri sağlık problemlerinin ekonomik, kültürel vb. açılardan kökeninin araştırılabileceği objektif yönü iken, diğer yönü bireylerin ve toplumların “hastalıklara” olan bakışının ne olduğudur. Aslında pek çok sağlık sorununda toplumsal en kabullerin olduğu bir gerçektir. Toplumda bireylerin yaşayış şekilleri de dahil çok geniş bir yelpazeyi kapsayan çeşitli ön yargılar mevcuttur. Dolayısıyla bilinçlendirilmemiş bireylerden oluşan toplumlarda “farklı” olan her birey uzak durulması gereken kişiler olarak kodlanabilmektedir.

İnsanların ve toplumların söz konusu durumda gittikçe daha bilinçli hale geldikleri ortadadır. Nitekim orta çağda bazı hastalıklara yakalanan kişilere içine “şeytan” girmiş şeklinde değerlendirmeler yapılırken, sonraları bu kişilerin tedaviye muhtaç hasta insanlar olduğu bilinç seviyesine yükselme sağlanmıştır. Dolayısıyla bilinç düzeyi düşük insanların ve toplumların hastalıklara ve hasta bireylere karşı verdikleri tepkiler olağanın dışında olabilmektedir. Bu sebeple hastalıkların tedavi edilmesi kadar önemli olan bir başka konu da söz konusu hastalıklara ve hasta bireylere yaklaşım konusunda diğer bireylerin ve tüm toplumun bilinçlendirilmesidir.

Yakın bir zamana kadar engelli bireyler için yaygın olarak özürlü, sakat vb. tanımlamalar yapılırken günümüzde “engelli” ya da “hasta” şeklindeki tanımlamalara geçilmesi dahi bir toplumsal bir bilinç yükselmesinin göstergesidir. Engelli olmak medikal bir problem olmanın yanı sıra güçlü bir sosyal yönü de beraberinde getiren bir kavramdır. Engelli bireylerin diğerleri tarafından “normal” bir birey olarak kabul edilmemesi toplumsal açıdan büyük bir eksiklik olup engelli bireyler konusunda toplumsal anlamda alınması gereken çok yolun olduğunun göstergesidir.

Engelli bireylere karşı diğ er insanların ve tüm toplumun tutumu, engelli bireyleri etkilediğı kadar onların ailelerini ve yakın çevrelerini de etkilemektedir.

Engelli bireylere yönelik dışlayıcı tutumlar bu kişilerin sosyal hayata karışmasına engel olmakta, bu durum engelli bireyler kadar ailelerini de oldukça olumsuz etkileyebilmektedir.

Bu çalışmada “engellilik” kavramının sosyal yönü ele alınmaktadır. Özellikle genç engelliliğı ve sosyal yaşama adapte konularına değınilmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde engel ve engellilik kavramlarıyla ilgili olarak genel bir  er eve çizilerek değıerlendirmeler yapılmıştır. Literatürdeki h kim engellilik yaklaşımları açıklanarak engelliliğinin tarihsel gelişim sürecine yer verilmiştir. Buna ek olarak ulusal ve uluslararası düzeyde engellilik konusundaki yaklaşımlar sunulmuştur. Engelliğın sebepleri,  eşitleri ve çeşitli engellere karşı yapılması gereken düzenlemeler de d hil kapsamlı bir bölüm hazırlanmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde gençlik olgusuna değıinilerek başlanmıştır. Engelli gençlerin durumları hakkında farkındalık oluşturmak amacıyla özellikle engelli  niversite gençliğinin engelli olmasından dolayı karşılaştıkları sorunlara ve yapılması gerekenlere değıinilmiştir. Çalışmanın    nc  bölümünde ise Kırıkkale  niversitesinde eğıitim gören görme engelli öğrencilerin eğıitimleri sırasında karşılaştıkları problemler ve çözüm önerilerine değıinilmiştir. Çalışma üç bölümde sunulan bilgiler ışığında sonuç ve değıerlendirmeler bölümüyle tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ENGELLİLİK OLGUSU

1.1. ENGEL NEDİR?

Engellilik ve engel kavramları birbiri ile sıklıkla karıştırılmaktadır. Buna neden olarak insanların bu kavramlar üzerine yeterli bir bilgiye sahip olmayışını gösterebiliriz. Toplum içerisinde bu kavramların kullanımları arasında farklar bulunmaktadır. Genel olarak toplumumuzda engel kavramı engellilik, özürlülük kavramları ile karıştırılmakta ve karmaşaya neden olmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü, engellilik kavramını “güç kaybı” olarak tanımlar. Organizasyona göre, engellilik kavramı, bireyin bedenindeki duysal, işlevsel, zihinsel ve ruhsal farklılıklara dayanmaktadır; Sosyal veya yönetsel tutum ve tercihler yaşamın birçok alanında kısıtlamalar ve engellerle sonuçlanabilir (WHO, 2014). Engelli bir kişi, dört engellilik türünden birinde değerlendirilebilir (ÖZİDA, 2002: 5). Kişinin fiziksel aktivitelerini ve yeteneklerini fiziksel olarak yerine getirememesi durumu "fiziksel sakatlık" olarak adlandırılır. Sağır ya da topak gibi görünen ya da astım, epilepsi ve kalp krizi gibi görünmeyen bu engel biçiminin çeşitleri vardır.

TDK (2018) engel kavramının tanımını: “Bir durumun gerçekleşmesinin önündeki sebep, neden.” olarak yapmaktadır.

Kızılaslan, Zorluoğlu, Yücel Sözbilir, (2016:184)’a göre engel; sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak, normal olan bir işlevi yerine getirememe durumudur.

Bir engelden bahsedebilmek için, bireysel görevlerin yerine getirilemediği durumlarda bireyin nasıl etkilendiği konusuna bakmak gerekir.

Dünya Sağlık Örgütü engellilik tanımını; ruhsal ve fiziksel açıdan noksan olma durumu ve bu yüzden iş yapma yetisinin kısıtlanması, olarak yapmıştır (WHO, 2014). Engellilik, bireyin sosyal hayattan kendisini dışlamasında neden olmaktadır.

Birleşmiş Milletler Özürlü Hakları Bildirgesi'nde özürlü "kişisel ya da yaşantısında kendi kendine yapması gereken işleri (doğuştan ya da sonradan olma) herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlar" olarak tanımlanmıştır (Şişman, 2012:75).

Engellilik günlük aktiviteleri kısıtlayan devam eden bir durumdur. Engellilik Hizmetleri Yasası (1993) "engelliliği" bir engel olarak tanımlar. Kalıcı veya kalıcı olması muhtemel, kişinin iletişim, sosyal etkileşim, öğrenme veya hareketlilik kapasitesini düşüren ve birine ihtiyaç duyar hale getiren durumlar engellilik kavramı içerisinde incelenir. Zihinsel engellilik, kişinin herhangi bir nedenle doğumdan önce veya sonra çeşitli seviyelerde zihinsel aktiviteleri gerçekleştiremediği durumdur. Ortalama bir kişinin, normalde bir veya daha az belirgin olan psikolojik özellikleri olduğu duruma "psikolojik sakatlık" denir. Örneğin, aşırı korkaklık veya cesaret, toplumdan kaçma, aşırı üzgün veya aşırı sevme gibi zihinsel tutum ve davranışlar, bireyde psikolojik bir engelin varlığının belirtisi olarak düşünülebilir. Bu üç sakatlık durumuna ek olarak, "çoklu engeller" olarak ifade edilen başka bir engellilik kavramı vardır; Kişinin fiziksel engelliliğine ek olarak, aynı anda iki veya daha fazla psikolojik ve zihinsel engel tipine sahiptir (Murat, 2009: 25-27). Sosyal devlet, engel türüne bakılmaksızın engelli vatandaş için yaşanabilir bir dünya hazırlamanın bilincinde ve sorumluluğunda bir devlettir. Aynı zamanda, refah devleti, vatandaşların sosyal durumunu iyileştirmek, insan doğasına uygun bir yaşam biçimi sunmak ve onları sosyal güvenliğe geri götürmek için kendinden empoze edilen bir anlayışın ürünüdür (Dedeoğlu, 2009:45).

Engelliliğin sosyolojik yönü ile ilgili çalışmalar yapan Taylor, engelliliğin anlamının, diğer insanların verdiği tepkiler ile ilgili olduğunu iddia etmiştir. Bu düşünceye göre tepkiler toplumdan topluma değişebilmekte olup, tepkilerin düzeyini toplumun sosyo-kültürel düzeyi belirlemektedir (Burcu, 2011:39).

Temel engel kategorileri fiziksel, duyuşsal, psikiyatrik, nörolojik, bilişsel ve zihinsel engelliliktir. Bedensel engellilik en yaygın görülen engellilik tipidir, bunu zihinsel ve

duyusal engellilik takip etmektedir. Ülkemizde engelli ifadesi ilk kez 2006 yılında BM tarafından kabul edilen “Convention on the rights of persons with disabilities” sözleşmesinin “Engellilerin haklarına ilişkin sözleşme” şeklinde çevrilmesiyle resmi olarak kullanılmıştır (Şişman, 2012:71).

Engelli olma hali, bireylerin sosyal yaşamlarını zorlaştırmakta, bunun yanında yaşamsal aktivitelerine kısmen ya da tamamen engel olmaktadır (Şahin ve Erkal, 2012:1). Şişman 2012 yılında yaptığı çalışmaya göre literatür’de engelli-özürlü-sakat kavramlarının tanımlanmasındaki karışıklık aşağıda yer alan nedenlere bağlanmıştır.

- Resmi kaynaklarda dahil olmak üzere kavram tercihi konusunda kararsızlık.
- Türkçede özürlü ve engelli kavramlarının birbirinin yerine tam olarak kullanılamaması.
- Farklı kurum ve kuruluşların bu kavramları kendi bakış açıları ile tanımlamaları.
- Aynı anlama gelmese de onur kırıcı olduğu düşünülerek özürlü kelimesinin yerine engelli kelimesinin kullanılmasındaki ısrar.

1.2. ENGELLİLİK MODELLERİ

Engelli bireylerle ilgili şimdiye kadar ortaya çıkan modeller aşağıdaki gibidir (Nasibov, 2017:5):

- Ahlaki model
- Tıbbi/Medikal model
- Sosyal model

1.2.1. Ahlaki Model

Engelliler ile ilgili ilk ortaya çıkmış model “Ahlaki Model”dir. Bu modelde engelliliğin bireyin kendi hatası olduğu düşünülmekte, engelli bireylerin vücutlarında kötü ruhların olduğuna inanılmaktadır. Bu modeli benimseyen toplumlar ise engelli

bireyleri ya toplumdan tecrit etmekte ya da tamamen hayatına son verme yolunu seçmektedir. Nazi rejiminin 200.000 engelli bireyi sistematik bir şekilde infaz etmesi bu duruma iyi bir örnek teşkil eder (Nasibov, 2017:5).

1.2.2. Tıbbi/Medical Model

İkinci dünya savaşından sonra tıp mesleğinin ve medical teknolojinin gelişimi ile birlikte engellilik tanımı değişerek medical model kavramı geliştirilmiştir. Bu modelde engelli bireyler “eksik” veya “anormal” olarak kabul edilmekte ayrıca bu durumun kişinin kendisinden kaynaklandığı belirtilmektedir. Medical Model engelliliği zihinsel ve fiziksel bir hastalık olarak değerlendirip, engelliklerin toplumun dışında tedavi edilmesi gereken bireyler olarak değerlendirmiştir (Nasibov,2017:5).

Medical Model’i benimseyen bazı bilim adamları öyle çılgıncıdan çıkmıştır ki insan genleri ile oynayarak soy ıslahına varan uygulamalara sebep olmuştur. Bu deneyler sistematik olarak zihinsel engelli bireylere uygulanmıştır. Medical Modeli benimseyen bazı aşırı görüşler uzuv kaybı olan bireylerin evlenmelerinin ve çocuk sahibi olmalarının dahi yasaklanmasını istemişlerdir (Kızılarıslan ve diğerleri, 2015:189). Bu eksik tanımlama, engellilerin sosyal hayat içinde var olması gerektiğini tezini savunan yeni bir modelin oluşturulmasını zorunlu kılmıştır.

1.2.3. Sosyal Model

1976 yılında Bedensel Engelli ayrımcılığına karşı birlik (UPIAS) tarafından yayınlanan Engelli Bireylerin Temel prensipleri belgesi daha sonra sosyal model olarak isimlendirilecek yepyeni bir modeli ortaya çıkarmıştır. Bu belge engelliğin kötü bir durum olduğu empoze edilerek, engellilerin sosyal hayattan dışlandığı tezini savunmuştur. Sosyal model’de engelliliği sadece kişisel sorunlar ortaya çıkarmamakta, sosyal ve çevresel etkenler de engelliliği arttırmaktadır. Bu bağlamda hükümetler ve sosyal çevreler engellilerin sosyal yaşam içinde yer alması için yeterli katkıyı yapması gerektiği savunulmaktadır (Nasibov, 2017:6).

“Bedensel engeller değil toplumsal engeller” sloganı ile özdeşleşen sosyal model, bireylerin karşılaştıkları engelleri bireyin kendisi ile değil, toplumun üzerine düzen vazifeleri yapmaması ile ilişkilendirmektedir (Kızılarıslan ve diğerleri, 2015:191). Sosyal model engellilik kavramını zihinsel ya da bedensel engellilik halinden daha çok toplumun bireyi engelleme düzeyi üzerinde durur. Bu bağlamda engelli bireyin bulunduğu çevre tarafından nasıl engellendiği irdelenmelidir (Burcu, 2011:41).

1.3. ENGELLİLİK YAKLAŞIMLARI

Literatür incelendiğinde engellilik olgusu üzerine çeşitli yaklaşımların öne çıktığı görülmektedir. Bu yaklaşımlar aşağıdaki maddelerde ele alınmıştır.

1.3.1. Sağlık Sosyolojisi Açısından Engellilik

Sosyolojinin alt dallarından biri de sağlık sosyolojisidir. Bu bilim dalı sağlık ve hastalıklara karşı toplumsal yaklaşımı ele almaktadır. Herhangi bir hastalığın toplumsal olarak ne tür sosyal etkilere sahip olduğunun incelendiği bir alandır. Dolayısıyla “engelli olmak” da sağlık sosyolojisi açısından ele alınan olgular arasında yer almaktadır. Bu olgunun sosyal bir vaka olması yönüyle sosyo-kültürel etkileri değerlendirilmektedir. Başka bir deyişle engellilik hali sağlık sosyolojisine göre hastalık olarak nitelendirilmektedir.

Sağlık sosyolojisi bilim dalının bir akademik disiplin olarak kabul görmesi yaklaşık olarak II. Dünya Savaşı sonrasına denk gelmektedir. İlk yıllarda ağırlıklı olarak uygulamalı sosyoloji olarak devam ederken Parsons tarafından literatüre kazandırılan yeni yaklaşımla daha çok teorik bir yaklaşım halini almıştır (Kasapoğlu,1999:1- 2). Ülkemizde ise sağlık sosyolojisi alanındaki çalışmalar Orhan Türkdogan tarafından sağlık ve hastalık üzerine yapmış olduğu çalışmalarla başlamıştır. Türkçe literatürde de çok sayıda çalışmanın bulunduğu bu alanda temel olarak engellilik, büyük oranda bireysel yetersizliklere ve patolojiye bağlı bir durum olarak ele alınmıştır.

Engelli bireylerin bazı alanlarda yetersizliklere sahip olmaları onların toplumda “normal” kişilerden ayrı bir statüde değerlendirilmelerine yol açmaktadır. Genel algı itibariyle engelli bireylere karşı; aciz ve yetersiz tanımlamaları yapılabilmekte bu da engelli bireylere toplumun davranış kalıplarını etkilemektedir. Engelliler açısından iyi olacağı düşünülen düzenlemeler dahi onlara olan bakış açısındaki sağlıksızlık sebebiyle engellilere danışılmadan yapılabilmektedir. Bu durum engellerin topluma katılımları açısından destek olmak yerine onların kendilerini daha kısıtlanmış hissetmelerine yol açabilmektedir. Kendilerine güvenlerini yitiren engelli bireylerin topluma sağlıklı olarak entegre olabilmelerini beklemek de bir hayli güç olmaktadır (Özen, 1993:74).

1.3.2. Klasik (medikal) Yaklaşım

Klasik yaklaşımda engellilik temel olarak fiziksel ve biyolojik yönlerden ele alınmaktadır. Engelli kişilerin kendi ihtiyaçlarını bağımsız olarak karşılayamayacakları ve bu yüzden bir bakıma muhtaç oldukları vurgulanmaktadır. Dolayısıyla bu yaklaşımda “engellilik” kavramı, kendilerine dışarıdan bir destek verilerek aşılabilecek bir sorun olarak görülmektedir. Bu yaklaşım da engellilik konusunda birtakım sağlıksız ön kabullere sahiptir. Bahse konu yaklaşım, engelli bireylerin topluma katılmasına değil, bir uzman eşliğinde tedavi görmesiyle sınırlı bir yaşam geçirmesine ağırlık vermektedir. Engellilerin tedavi, rehabilitasyon vb. ihtiyaçlarının giderilmesi şüphesiz olmazsa olmazdır. Ancak, sadece engellilerin birer hasta olarak değerlendirilerek topluma entegrasyonları açısından bir yaklaşıma sahip olunmaması Klasik (Medikal) yaklaşımın temel eksikliğidir (Çağlayan, 2006:43).

Klasik yaklaşımda engellilere karşı toplumun bakışı yetersizlik sebebiyle acıma temelinde olduğu için toplumun engellilere karşı korumacı bir tavrı söz konusudur. Bu durum ilk bakışta masum bir davranış şekli olarak görülse de alt metninde engelli bireylerin kendilerine yetemedikleri düşüncesi yer almaktadır. Sonuç olarak klasik yaklaşımda engellilere yüklenen “hasta” rolü, toplumun kendisini engellilerin yaşamlarına doğrudan müdahale edebilme hakkını kendisinde görmesine yol

açmaktadır (Charlton, 1998:41). Bu durum da engellilerin sosyolojik sorunlarına bir çözüm getirmemektedir.

Uzun yıllar boyunca literatürde etkili bir konumda olan Klasik yaklaşım 1980'lere gelindiğinde yoğun olarak eleştiri almaya başlamıştır. Bu yıllardan başlayarak engelli hakları konusunda toplumsal bilinç düzeyinde önemli artışlar yaşanmaya başlamıştır. Engellilik olgusuna sadece tıbbi çözüm önerileri getirilmesinin bu sorunun tümüyle çözümüne katkı sağlamadığı görüşü hakim olmaya başlamıştır. Literatürde yaşanan bu hakim görüş değişikliği sonucu engellilik konusunda yeni ve modern bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bu yeni yaklaşım klasik modelin en büyük eksikliği olarak görülen engelliliğin sosyal yönünü de dikkate alan bir yaklaşım olmuştur. Bu özelliği sebebiyle bahse konu yeni yaklaşım “sosyal yaklaşım” olarak da ifade edilmektedir (Karçkay, 2002:26).

1.3.3. Modern (Sosyal) Yaklaşım

Engelliliği bireye indirgeyerek onu salt bir tedavi edilmesi gereken hastalık olarak değerlendiren klasik yaklaşımın, engellilik olgusunu tanımlamada ve sorunlarının çözümünde yetersiz kalması sebebiyle geliştirilen yeni yaklaşıma modern yaklaşım adı verilmektedir. Bu model klasik modelin aksine bireylerin yetersizliklerini kabul etmemektedir. Ortadaki problemin bireylerden değil sosyal yapıdan kaynaklı olduğunu, yine çözümün de sosyal yapıdaki gerekli değişikliklerde yattığını ileri sürmektedir (Karçkay, 2002). Başka bir deyişle engellilik olgusu bireysel değil sosyal bir sorundur. Toplumun engelliliğe bakış açısı, engellilerin gereksinimlerinin yeteri kadar dikkate alınmaması gibi hususların bu sorunun temel kaynaklarından olduğu ifade edilmektedir. Engellilik olgusunun bireye indirgenmesi, engelli kişilerin toplumsal hizmetlerden faydalanmasına, topluma katılmasına ve özgürlüklerinin gereğini yerine getirmesine engel teşkil etmektedir.

Modern yaklaşıma göre engellilik; politik olarak insan hakları sorunu haline gelen ve sosyal değişim gerektiren düşünsel, ideolojik ve politik bir konudur (Çağlayan, 2006:37). Bu sebeple engellilik probleminin aşılabilmesi bireylere yüklenemeyecek

kadar ağır ve önemli bir yükümlülüktür. Dolayısıyla bu yeni yaklaşımda engellilik probleminin çözümü sosyal alanda, toplumsal bakış açısında ve sosyal devlet gereklerinin yerine getirilmesindedir.

Engelli bireylerin toplumla entegrasyonlarının sağlanması konusunun bir devlet politikası haline gelmesi konusundaki çalışmalar 1960'lı yıllara dayanmaktadır. Bu yıllarda ilk olarak engelli bireylerin yaşam kalitelerinin yükseltilebilmesi amacıyla Birleşmiş Milletler tarafından birtakım faaliyetler yürütülmüştür. Engelli bireyler ve toplum arasındaki entegrasyonun sağlanması amacıyla başlatılan bu faaliyetlerden en önemlisi toplumsal bilincin artırılmasına yönelik faaliyetler olmuştur (Barton, 1998:31). Engelli haklarının toplumda saygı görmemesi, konu hakkındaki yasal düzenlemelerin yetersiz kalması vb. engellilik konusundaki toplumsal aksaklıklara cevap olarak gelişen modern yaklaşım, ilk olarak ABD ve İngiltere'de bir hak arama hareketi olarak başlamıştır. Engelli bireylerin örgütlenerek isteklerini organize bir şekilde dile getirmeleri ve hak talebinde bulunmaları bu yaklaşımın doğuşuna yol açmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'de başlayıp daha sonra dünyaya yayılan bu hareket, engelli kişilerin haklarının dile getirildiği bir platforma dönüşmüştür. Daha sonra modern yaklaşımın doğuşuna sebebiyet veren bu hareketin temel amaçları şu şekilde sıralanmaktadır (Arıkan, 2002):

- Engelliler arasında bir iş birliği oluşturarak haklarının daha etkin şekilde savunulmasını sağlamak,
- Engellilerin kendileriyle ilgili kararlarda söz sahibi olmalarını sağlamak,
- Engelli kişilerin toplumla gerçek manada bütünleşmelerini sağlamanın önündeki tüm engellerin kaldırılması için çalışmak,
- Engellilere yönelik ayrımcı tüm uygulamaların kaldırılması için çaba sarf etmek,
- Engelli bireylerin sosyal, siyasal, ekonomik vb. tüm alanlardaki haklarının gerektiği şekilde kullanmalarını sağlamaktır.

1960'lı yıllarda başlayan ve engellilerin seslerini duyurabilmek için oluşturdukları örgütlerin etkisi devam eden yıllarda da artmıştır. Nitekim 1975 yılına gelindiğinde (9 Aralık 1975) BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen "Engelli Hakları Bildirgesi"

bu konuda tarihi bir dönüm noktası olmuştur. I. Engelliler Şurası olarak da anılan bu toplantıda engellilerin toplumda eşit haklara sahip üretken bireyler olarak yer alabilmeleri konusunda temel ilkeler belirlenmiştir. Bu amaca ulaşabilmek için topluma düşen görevler de sıralanmıştır. Şura sonucu alınan kararlara göre bireyler hangi tür engele sahip olursa olsun diğer vatandaşlarla aynı haklara sahip olup, diğer insanlar kadar tam bir yaşam hakkına sahiptirler. Dolayısıyla 1980’li yılların başından itibaren dünyada engelliler konusundaki farkındalık daha da artmaya başlamıştır. Nitekim 1981 yılı Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda alınan karar gereğince “Uluslararası Engelliler Yılı” olarak ilan edilmiştir. Bu yıllarda sık sık kullanılan temel motto ise “Eşitlik ve Toplumsal Hayata Tam Olarak Katılım” olmuştur.

Engellilerle ilgili problemlerin Birleşmiş Milletlerce ele alınması konuya karşı ülkelerin daha hassasiyetle yaklaşmasına katkı sağlamıştır. Yukarıda sözü edilen BM kararlarından itibaren engellilerin topluma katılımı konusunda çok daha düzenli ve sistematik bir yol haritası benimsenmiştir. Engellilerin sosyal yaşama katılmalarıyla ilgili olarak ana ilkeler, stratejiler ve çözüm yolları belirlenerek uygulamaya alınmıştır (I. Engelliler Şurası, 1999). Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Bildirgesi sonrası pek çok ülkede engellilerin haklarını yasal güvenceye alan düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin, 1990’da Amerika Birleşik Devletleri’nde “Amerikan Engelli Hakları Yasası (ADA)” yürürlüğe konulmuştur.

Engellilerin sorunları konusunda BM tarafından 20 Aralık 1993’te yeni bir adım atılmıştır. Buna göre “Sakatlar İçin Fırsat Eşitliği Hakkında Standart Kurallar” adı altında engelli haklarına yönelik yeni ve daha kapsamlı düzenlemeler yapılmıştır. Bir nevi engelli hakları bildirgesine benzer bir metin olan bu standart kurallar hakların temel çerçevesine dair ayrıntıları netleştirmesi açısından önem arz etmektedir (Osunluk, 2002). BM Genel Kurulu tarafından 1993 yılında alınan bu kararlar üye devletleriz uyması zorunlu kararlar değil, tavsiye niteliğinde kararlardı. Bu sebeple söz konusu kuralların tam anlamıyla uygulanması konusunda uzun yıllar sıkıntılar yaşanmıştır. Uygulamadaki aksaklıkların giderilebilmesi amacıyla bu kararların BM tarafından uluslararası bir sözleşme haline getirilmesi konusundaki çalışmalar sonuç vermiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda bir sözleşme haline getirilen bu düzenlemeler, 30 Mart 2007 tarihinde üye devletlerin imzalarına sunulmuştur. Bahse

konu sözleşme Türkiye'nin de aralarında yer aldığı 81 ülke tarafından imzalanarak imzacı ülkeleri bağlayıcı bir nitelik kazanmıştır. Bu sözleşme, engellilerin mesleki eğitimleri ve topluma intibakları konusundaki faaliyetlere yönelik tedbirleri kapsamaktadır (Oliver,1996).

1.4. ENGELLİLİK TARİHİ

İnsanlık tarihi süresince engelli bireylere karşı olan tutumlar değişim göstermiştir. İlk zamanlar engelli bireyler için toplumdan dışlanma durumu söz konusu iken günümüzde engelli bireylerin topluma nasıl kazandırılacağı tartışılmaktadır.

Eski inanışlara göre engelli bir çocuğun, içinde bulunduğu aile tarafından işlenen bir suçtan dolayı Tanrı tarafından cezalandırıldığı düşünülmektedir. Engelli insanların Tanrı'nın gazabını üzerlerine çektiği düşünülmüş bu sebeple onlara yardım edilmemiş, ölüme terk edilmişlerdi (Öztürk, 2011:16). Devam eden yıllarda engelli bireyler kötü şartlar altında çalıştırılmış ve bütün haklardan mahrum bırakılmıştır. Örneğin Roma'da engelli bireyler insanları eğlendirmek için kullanılmış, köle olarak satılmış, sokağa atılmıştır. Antik Çağ'ın ardından engelli bireylere olan bakış açısında değişimler olmaya başlamıştır.

Yapılan araştırmaları incelediğimizde her toplumun engelli bireylere olan yaklaşımında farklar olduğunu görmekteyiz. Örneğin Mısır'da M.Ö. 11. Yüzyılda cücelerin aşağılanması, körlerle dalga geçilmemesi gerektiğine yönelik yazınlara ulaşılmıştır (Erdoğan, 2017:92). Osmanlı'da, Eski Yunan'da da engelli bireyler için farklı yaklaşımlar mevcuttu. Örneğin Atina'da engelli vatandaşlara maaş bağlanırken, Osmanlı'da ise tedaviler uygulanmış ve maaş yardımı yapılmıştır.

Bu tarihi süreç içerisinde ülkemizde engelli bireylere olan hassasiyet yapılan çalışmalarla öne çıkmaktadır. Engelli bireyler ile ilgili ilk kapsamlı çalışma 1889 yılında duyma engelliler ile ilgili yapılmıştır. Bunu takiben görme engelliler ve zihinsel engellilere yönelik eğitim veren okullar açılmıştır. Bunu devamında eğitim güçlüğü çeken ve ortopedik engelliler için klinikler açılmıştır hatta dilsizler için saray içerisinde görevler verilmiştir (Günay, 2016:65).

Engelli bireylerin özel eğitim alma hakkı ise geç de olsa 1951 yılında MEB tarafından gerçekleştirilmiştir. Bugün ülkemiz ve tüm dünyadan insanlar, dernekler, uluslararası kuruluşlar engellilerin yaşamın içerisine adapte dilmesi konusunda hemfikir olmakta ve çalışmalara destek vermektedir. Engellilere destek veren kuruluşlar arasında:

- UNESCO- (United Nations, Education Science and Culture Organization-Inclusive Education)
- BM-Birleşmiş Milletler
- WHO- (World Health Organization)
- UNESCAP- (United Nations, Economic and Social Commision for Asia and Pacific)
- ILO- (International Labour Organization-Disability Program)
- RI- (Rehabilitation International)
- DPI- (Disabled Peoples International)
- WID- (World Institute on Disability)

yer almaktadır.

1.5. TÜRKİYE’DE VE DÜNYA’DA ENGELLİLİK

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından 2011 yılında hazırlanan “Engellilik Raporu” ülkemizde ve dünya’da engellilik ile ilgili en fazla veriye sahip rapor olarak kabul edilmiştir. Bu rapora göre dünya genelinde 1 milyardan fazla insan engelli grupları içerisinde yer almaktadır (Nasibov, 2017:9). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) raporlarına göre dünya nüfusunun %10’u, UNESCO’ya göre ise dünyada okul çağında olup okula gitmeyen çocukların %35’i engelli bireylerden oluşmaktadır (Erdoğan, 2017:91).

Birçok ülke ve bağımsız kuruluş engelli bireyler hakkında raporlar oluşturmaktadır. 2012 yılında Eurostat tarafından Avrupa Birliği ülkelerindeki engelli bireyler üzerinde yapılan araştırma’da 15 yaş ve üzeri 70 milyon engelli bireyin yaşadığı raporda belirtilmiştir. Amerika’da ise ACS tarafından 2015 yılında yapılan çalışma’da toplam nüfusun %12,6’sı engelli grupları içerisinde yer almaktadır (Nasibov, 2017:9).

Türkiye’de ise engelli bireyler ile ilgili en kapsamlı çalışmaları TÜİK yapmaktadır. TÜİK 2002 yılında yayınladığı raporda Türkiye nüfusunun %12,29’u engelli grupları içerisinde yer almaktadır (Kazak, 2008:217). Bu gruplar içerisinde %9,7 ile en fazla oranı süregen hastalığa sahip engelli bireyler oluşturmaktadır (Nasibov,2017:10).

Tablo 1: Türkiye’de Engelli Nüfus Dağılımı

Toplam özürlü nüfus			Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ve zihinsel özürlü nüfus			Süregen hastalığa sahip olan nüfus		
Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek
12,29	11,1	13,45	2,58	3,05	2,12	9,7	8,5	11,33

Kaynak: DİE ve Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı, “2002 Özürllüler Araştırması”

TÜİK (2010) araştırmasına göre 0-6 yaş grubundaki çocukların %25.1’inin dil ve konuşma özürlü, %9.6’sının işitme özürlü, %7.4’ünün zihinsel özürlü, %3.7’sinin ortopedik özürlü, %3.7’sinin çoklu özürlü, %3.6’sının süregen hastalıklı, %2’sinin ruhsal ve duygusal özürlü, %1.4’ünün görme özürlü olduğu belirlenmiştir. Ayrıca bu çalışmada yaş arttıkça özürllülüğünde arttığı sonucuna ulaşılmıştır (Bilsin, 2014:68).

Türkiye’de Cumhuriyetin ilk yıllarında engelli hizmetlerinde daha çok medical model benimsenmiştir. 1950 yılına kadar engelli eğitimi veren okulların Eğitim Bakanlığı bünyesinde değil de Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bünyesinde faaliyet göstermesi, engelliği rehabilite etmeyi hedefleyen medical modelin benimsendiğini gösteren önemli bir kanıttır. Ülkemiz şu anda üyesi olduğu Birleşmiş Milletler Sözleşmesi gereği Sosyal Model politikalarını benimsemektedir (Kızıllarslan ve diğerleri, 2015:192) .

Türkiye’nin 2015 yılı nüfus sayımında 78.741.053 kişiden 5.196.095’inin engelli kişilerden oluştuğu tespit edilmiştir. Türkiye’de okuryazar olmayan toplam nüfusun % 3.78’lik bir oranının engelli bireylerde üçe katlandığı görülmektedir. İş yaşamına dahil olmayan engelli birey oranı ise Türkiye’de %78.29 oranındadır. Engelli bireylerin %47’lik bir bölümü engeli sebebiyle herhangi bir biçimde tedavi hizmeti alamadığını belirtmektedir. Bütün bu istatistikler göz önünde bulundurulduğunda, engelliliğin göz ardı edilecek ve ihmal edilecek bir durum olmadığı görülmektedir (Erdoğan, 2017:91).

1.6. YASAL SINIRLAMALARLA ENGELLİLİK

Engelli bireylerin haklarını koruma altına alan ve sınırlılıklarını belirleyen birtakım yasal durumlar vardır. Engelli bireylerin yasal hakları açıkça belirtilmiş ve yasalar ile koruma altına alınmıştır.

İlk olarak 1976 yılında çıkarılan 2022 sayılı kanun ile engelli bireylere devamlı yardım yapılması hayata geçirilmiştir. Avrupa engellilere hizmet konusunda oldukça ileri durumdayken Türkiye'nin sadece engelli bireylere odaklanan bir kuruma kavuşması oldukça zaman almıştır. 1977 yılında Başbakanlığa bağlı Özürlüler İdaresi Başkanlığı'nın açılması ile engellilik üzerine faaliyetler yoğunlaşmış ve yasal düzenlemeler üzerinde daha etkili çalışmalara başlanabilmektedir (Küçükali, 2015:105).

1999 yılında Türkiye'de ilk defa "I. Engelliler Şurası" düzenlenmiştir ve bu konseyde engelliler kanununun çıkarılmasına karar verilmiştir. Engelli bireylerin sosyal haklara sahip olabilmesi için atılan en önemli adımlardan biri olan engelliler kanunu, sosyal politikaları şekillendirmede talepleri belirlemede önemli öncü olmuştur.

2005 yılında engelli bireylerin eşitlik ilkesine bağlı olarak daha kapsamlı bir yasaya ihtiyacı olduğu görülmüş ve 25868 sayılı kanun yürürlüğe girmiştir. Yasalarla engellilerin toplumun bir parçası olması, bütünleşmesi gerektiği savunulmuş ve yaşam standartlarında iyileştirilmeler yapılması hedeflenmiştir (Küçükcan, 2012:162). Türkiye'de engellilerin yasal olarak pozitif kazanımları içerisinde; toplu taşımaları ücretsiz kullanım, ücretsiz gösterimler, vergi muafiyeti ve öncelikli bazı haklar yer almaktadır. Engellilerin yapılara rahat bir şekilde ulaşımı da mevzuata eklenmiş ve kanuni bir zorunluluk haline getirilmiştir. Günümüzde Türk İş Kurumu, belediyeler ve vakıflar engelli bireylerin iş hayatına kazandırılmasına yönelik faaliyetlerine devam etmektedirler. Bu sayede engelli bireyleri nitelikli iş gücü olarak çalışma hayatına kazandırmayı hedeflemektedirler.

2005 yılı, engellilik haklarında bir kilometre taşı olarak kabul edilebilecek bir yıldır. Öyle ki bu yıl, engelli kişilerin yasal hakları konusunda bir dizi yönetmelik içeren 5378 sayılı 'Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik

Yapılması Hakkında Kanun' yürürlüğe girmiştir. Bu yasa, engelli kişilere yönelik ayrımcılığı (genel ayrımcılığın bir kısmı olmaktan çıkararak) suç kabul etmiştir. Bunun ardından Birleşmiş Milletlerin (BM) 2007 yılında imzaladığı Engelli Bireylerin Haklarına Dair Uluslararası Sözleşme Türkiye tarafından 2008 yılında onanarak yürürlüğe girmiştir. Fakat tüm bu olumlu gelişmeler engelli bireylere karşı ayırt edici tutumun önüne geçememiştir.

T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi'nin 2010 senesinde yaptırdığı bir araştırmanın neticesinde; engelli bireylerin %65'i tanımadıkları bireylerin tezyif edici davranışlarına maruz kaldığını, %42.7'si kamuda çalışan kişilerin kötü davranışlarına maruz kaldığını ifade etmiştir. Bu bilgilerin ışığında engelli bireylerin %46'sı istihdam konusunda, %51'i eğitim konusunda, %39'u sağlık konusunda, %40'ı adalete erişim konusunda, %51.3'ü de toplumsal hayata katılım konusunda ayrıştıracı tutum içeren prosedürlere maruz kaldığını ifade etmektedir (Akbulut, 2012:4).

Tüm bu yasalara ek olarak; 20 Haziran 2006 tarih ve 26204 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 'Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği' yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik içeriği; yükseköğrenim gören engelli bireylerin öğrencilik yaşantılarını kolaylaştırabilmek amacıyla ihtiyaç duyulan önlemleri almak ve bu doğrultuda gerekli düzenlemeleri yapmak amacıyla Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nca kurulan Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Birimi ile Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi ve üniversite çatısı altında kurulacak engellilerle ilgili birimlerin çalışma usul ve esaslarını düzenlemektir. Yasanın 8. Maddesi "Yükseköğretim kurumlarınca bir rektör yardımcısı sorumluluğunda; engelli öğrencilerin akademik, idari, fiziksel, psikolojik, barınma ve sosyal konularda ihtiyaçları karşılamak için neler yapılması gerektiğini belirlemek, planlamak, uygulamak, çalışmaların neticelerini değerlendirmek amacıyla mediko-sosyal sağlık, kültür ve spor işleri daire başkanlığına bağlı bir engelli öğrenci birimi kurulması." Hükmünü içerir (Subaşıoğlu, 2008:406).

1.7. ULUSLARARASI DÜZENLEMELERE GÖRE ENGELLİLİK OLGUSU

Uluslararası platformda engelli kişilerin ekonomik ve sosyal hakları konusunda BM Genel kurulunun 1975'te yayınlamış olduğu İnsan Hakları Evrensel Bildirgesine ilave olarak, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği "Özürlü Hakları Bildirgesi" ve "Zihinsel Geriliği Olan Kişilerin Hakları"na dair deklarasyon yayınlamışlardır. Yayımlanan bu bildiriler haricinde engelli kişiler konusundaki ilerlemeler 1980'den itibaren artmış ve BM Genel Kurulu tarafından 3 Aralık 1981 yılında alınan kararla 1981 yılı "Engelliler Yılı" olarak duyurulmuştur. Bu duyuru 1980 sonrası Uluslararası engellilik görüşlerini etkilemiştir (Bilsin ve Başbakkal, 2014:69).

1983-1992 yılları arasında "Engelli Kişilerle ilgili Dünya Eylem Programı" hayata geçirilmiş ve bu programın hükümetlere sunduğu faaliyetlerin uygulanması ve dünya çapında engellilerle ilgili gelişmelerin desteklenmesi amaçlanmıştır. Böylelikle 1983-1992 yılları arasında "BM Engelliler On Yılı" ilan edilmiştir. Bu bağlamda her yıl 10-16 Mayıs tarihleri arası "Engelliler Haftası" olarak belirlenmiştir. BM "Çocuk Hakları Sözleşmesi" 1989 yılında kabul edilmiş olup engelli bireylerle ilgili maddelere açık açık yer veren tek sözleşme özelliğindedir. Bu sözleşmenin 23.maddesinde sadece engelli çocuklara yer verilmiştir (Bilsin ve Başbakkal, 2014:69).

1.8. ENGELLİLİĞİN SINIFLANDIRILMASI

Farklı nedenlerde oluşan engellilik, engelli bireylerin yerine getiremeyeceği fonksiyonlar dikkate alındığında farklı gruplara ayrılmaktadır. Engellilik grupları 5 ana başlıkta toplanmış olup, birden fazla engeli olan engelli bireylerde olabilmektedir. Bu gruplar aşağıdaki gibi sıralanmıştır (Nasibov, 2017:7).

- Ortopedik Engelliler
- Görme Engelliler
- İşitme ve Konuşma Engelliler
- Zihinsel Engelliler
- Süreğen Hastalıklar

1.8.1. Zihinsel Engelliler

Zihinsel engelli bireyler, zihinsel işlev yetersizliği olan bireyleri ifade etmektedir. Bu bireylerin sosyal uyum becerileri oldukça düşüktür. Aynı zamanda bu bireylerde en basit işlerde bile zorlanma ve öğrenme güçlüğü görülebilmektedir. Zekâ geriliği olanlar (mental retardasyon), Down Sendromu, Fenilketonüri (zekâ geriliğine yol açmışsa) bu gruba girer (Yumuşak, 2014:3).

Zihinsel engelli tanısı koyabilmek için bireyin IQ düzeyine bakılır (Uçar, 2007:4).

1. Hafif derecedeki zihinsel yetersizliği olan çocuklarda zeka düzeyi (eğitilebilir)- IQ- 50-55 ile yaklaşık 70 arasındır.
2. Orta derecedeki zihinsel yetersizliği olan çocuklarda zeka düzeyi (öğretilbilir)- IQ- 35-40 ile 50-55 arasındır.
3. Ağır derecedeki zihinsel yetersizliği olan çocuklarda zeka düzeyi- IQ-20-25 ile 35-40 arasındır.
4. İleri derecedeki zihinsel gerilik olan çocuklarda zeka düzeyi- IQ-20-25'in altıdır.

1.8.2. İşitme ve Konuşma Engelliler

Herhangi bir nedenle konuşamayan ya da konuşma hızında, ifadesinde, sesinde ya da akıcılığında bozukluk bulunan bireyler işitme ve konuşma engelliler grubuna dahildir (Nasibov, 2017:8). İşitme cihazları kullananlar, kekemeler, dil-dudak-damak-çene yapısında bozukluk olanlar ve gırtlığı alınanlar bu gruba girmektedir (Yumuşak, 2014:3).

1.8.3. Görme Engelliler

Bireyin tek gözünde veya iki gözünde doğuştan ve sonradan görme kaybı yaşaması görme engellilik olarak tanımlanmaktadır. Bu engelli birey grubu Türkiye Nufusunun %0,60'ını oluşturmaktadır (Nasibov, 2017:8). Bu engel grubu görme yetisini tamamen

kaybetmenin yanı sıra, gece görme zorluğu ve renk körlüğü engelini de içine almaktadır (Yumuşak, 2014:3).

1.8.4. Ortopedik (Bedensel) Engelliler

Kas ve iskelet sisteminde doğuştan veya sonradan oluşmuş eksiklik, yetersizliği ve fonksiyon kaybı olan bireyler ortopedik engelli grubuna girmektedir (Yumuşak, 2014:3). Bu engelli birey grubu Türkiye Nüfusunun %1,25'ini oluşturmaktadır (Nasibov, 2017:8).

1.8.5. Süreğen Engelliler

Bireylerin doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle mesleki ve sosyal çevre uyumunu negatif etkileyen ve sürekli bakım gerektiren hastalıklar süreğen hastalıklar olarak tanımlanmaktadır. Bu grup içerisine yüksek tansiyon, kanser, şeker, astım ve diğer süreğen hastalığı olanlar dahil edilmektedir (Nasibov ,2017:9).

1.9. ENGELLİLİK SEBEPLERİ

Engelliğinin oluşma nedenleri “Doğum öncesi”, “Doğum Zamanında” ve “Doğum Sonrası” olmak üzere üç başlık altında toplanmaktadır (Beşer ve diğerleri, 2006:268). Akraba evlilikleri, Annelerin beslenme bozuklukları ve zararlı madde kullanımı, hamilelik dönemindeki travmalar, annelerin bilinçsiz ilaç kullanımının engelliliğin doğum öncesi oluşumunda etkili olduğu söylenebilir (Nasibov, 2017:7).

Doğum sırasında ortaya çıkan sağlık sorunları (zor doğum, asfiksi) ayrıca çoğul doğumlarda engellilik durumu oluşabilir (Beşer ve diğerleri, 2006:268, Nasibov, 2017:7). Doğum sonrası engelliliği ortaya çıkaran nedenler ise kazalar, zehirlenmeler, bulaşıcı hastalıklar ve yaşlılık olarak sıralanabilir (Nasibov, 2017;7).

Gelişmekte olan ülkelerde özürlülüğe yol açan en önemli etkenler (özürlü bireylerin %70'i) ; bulaşıcı hastalıklar, malnutrisyon, yetersiz perinatal bakım, kaza ve yaralanmalar olarak sıralanmaktadır (Beşer ve diğerleri, 2006:268).

1.10. ENGELLİLERİN KARŞILAŞMIŞ OLDUĞU BAŞLICA PROBLEMLER

Engelliler engellerine bağlı olarak günlük yaşamda çeşitli sorunlarla karşılaşabilir. Bu sorunlar engellilerin yaşamlarını büyük ölçüde zorlaştırmaktadır. Bu sorunların çözümü noktasında atılan adımlar engelli bireylerin yaşamlarını kolaylaştırıcı yönde olacaktır. Engellilerin karşılaştığı oldukları bazı sorunlar aşağıda belirtilmiştir.

1.10.1. İstihdam

İstihdam, diğer bir deyişle çalışma, bir kişinin en temel ihtiyaçlarından biridir. Bu ihtiyaç; kişinin hayatını sürdürebilmesi için gereksinim olmasının yanı sıra psikolojik açıdan ve sosyallik açısından önemli bir gereksinimdir. Bu sebeple ülkemizde 4857 sayılı “İş Kanunu” çalışan sayısı 50’den fazla olan iş yerlerinde %3 engelli çalışan istihdamını zorunlu kılmıştır. 2008 yılı İŞKUR (İş ve İşçi Bulma Kurumu) istatistiklerine göre ortopedik, görme, duyma, konuşma ve zihinsel engelli bireylerden oluşan nüfus 1.175.561 olarak belirtilmekte, bu bireylerin iş yaşamına katılım oranı ise (255.214) %21.71 olarak ifade edilmiştir. Öte yandan 2008 yılı verilerine bakıldığında 2007 yılında iş bulamamış başvuru sahibi kişiler de dahil olmak üzere iş başvurusunda bulunan 118.500 kişinin yalnızca 21.967’sine iş olanağı sunulabilmiştir. Bu veriler ışığında iş başvurusunda bulunan engelli bireylerden iş bulabilenlerin oranı yalnızca %18 oranındadır. Bu istatistiklerden de anlaşılabileceği gibi engelli bireylere karşı bir ayrımcılık söz konusudur. Engelli birey istihdamı oranı ile engelsiz birey istihdam oranını kıyaslandığında ortaya çıkan tablo bu durumu kanıtlar niteliktedir (Akbulut, 2012:5).

Engelli bireylerin en fazla karşılaştığı sorunlardan biri istihdam problemidir. Engelli bireyler iş ve sosyal uyum becerisi eksikliği dikkate alındığında sağlıklı bireyler kadar

katma deęer saęlamadıęı dūřūnūldūęunden istihdam gūçlūęū yařamaktadırlar. Bu sebeplerin yanı sıra, eęitim sevilerinin dūřūk olması, engelli bireylere yapılan ayrımcılık ve engelli bireylerin kendilerinin oluřturduęu engeller (özgūven eksiklięi, engelini kabul etmeme vs) istihdam önündeki engeller olarak sıralanabilir. Engelli bireylerin geliřmekte olan ūlkelerde %80, geliřmiř ūlkelerde ise %50-70 arasında iřsiz olması durumun vehametini ortaya koymaktadır (Nasibov, 2017:13). Ūlkemizde engelli nūfusun %78,29'u herhangi bir iřte çalıřmamaktadır (Erdoęan, 2017:91).

Engelli bireylerin İstihdam edilmesi sosyal ve ekonomik ačıdan oldukça önemlidir. Ekonomik ačıdan atıl durumda olan bireyler istihdam edildięinde kendisine, ailesine ve devletine ekonomik katma deęer saęlayacaktır. Sosyal ačıdan ise engelli istihdamı, engelli bireylerde özgūven duygusunun artmasına, sosyalleřmesine ve topluma faydalı bireyler olmasına fayda saęlamaktadır (Nasibov, 2017:13).

1.10.2. Eğitim

Engelli olmak eęitim almayı zorlařtırdıęı gibi, eęitimsizlik engellięi arttıran bir faktör olarak kabul edilmektedir. Dūnya'da engelli çocukların okula gitme oranlarına bakıldıęında durum hiçte iç acıcı deęildir. Namibya'da 5 yařından būyūk engelli çocukların %38,6'sının hiç okula gitmedięi, Kadada'da 5-14 yař arasındaki çocukların %6'sının okula gitmedięi tespit edilmiřtir. Ūlkemizde ise engelli bireylerin %36'sı okuma-yazma bilmemektedir (Bilsin, 2014:71). Bu veriler göz önüne alındıęında ūlkelerin ekonomik ve sosyal geliřmiřlik düzeyi engelli eęitimine verdięi önemi doęrudan etkiledięi görūlmektedir. Ūlkemizde engelli nūfusun eęitim düzeyi hakkında yayınlanan rapor oldukça çarpıcı veriler tařımaktadır.

Tablo 2: Toplam ve Engelli Nüfusun Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Genel Nüfus			Engelli Nüfus		
	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Okuryazar değil	7.764.060	11,3	12,9	604.945	34,1	
Okuryazar fakat bir okul bitirmemiş	12.037.120	17,5	20,1	247.642	14	
İlkokul	21.738.553	31,7	36,2	549.681	31	33
İlköğretim	2.430.754	3,5	4,1	25.607	1,4	
Ortaokul	4.499.685	6,6	7,5	87.257	4,9	
Orta ve dengi	156.146	0,2	0,3	3.100	0,2	
Lise	6.997.669	10,2	11,7	93.635	5,3	
Lise ve dengi	1.215.056	1,8	2	21.509	1,2	
Yüksekokul veya Lisans	3.028.955	4,4	5,1	30.382	1,7	
Yüksek lisans,	108.454	0,2	0,2	1.261	0,1	
Ara Toplam	59.976.452	87,4	100	1.665.018	93,9	
Toplam	68.622.559	100		1.772.305	100	

Kaynak: DİE ve Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı, “2002 Özürllüler Araştırması”

Engelli bireylerin izole sınıflarda eğitim görmesi, sosyal uyum yeteneklerini azaltmakta ve diğer genç bireyler ile birlikte eğitim görme fırsatını ellerinden almaktadır (Burcu, 2013;38). Bununla birlikte zihinsel engelli grubunda yer alan bireylerin özel eğitim programlarında eğitim görmesi bireyin yaşayacağı sorunları en aza indireceği varsayılır (Uçar, 2007:6).

İngiltere ve ABD’de engelli yasaları üzerinde uzun yıllardır yapılan çalışmalar engelli eğitiminde özel eğitim imkanlarının okul öncesinde başlaması fikri kabul edilmiş olup, engelli çocuğun evde eğitim görmesine imkan sağlayan gezici öğretmenlik kavramı oluşmuştur (Uçar, 2007:18). Engelli bireylerin kendi yaş grupları ile birlikte eğitim görmesini hedefleyen (kaynaştırma) programlarında üyesi olmaya çalıştığı Avrupa Birliği ülkelerine göre oldukça kötü bir durumdadır. Ülkemizde ilköğretim’de engelli öğrenci oranı %0,84 iken, bu oran İngiltere’de %3,2, Macaristan’da %4,1 Almanya’da ise %5,3’tür (Kızıllarslan ve diğerleri, 2015:192).

1.10.2.1. Engelli Bireylere Özel Eğitim Verilen Kurumlarda Olması Gereken Düzenlemeler

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği gereğince, engelli öğrencilere yönelik olarak eğitim faaliyeti sürdüren kurumların bu bireylerin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak düzenlenmelidir (T. C. Başbakanlık Özürnlüler İdaresi Başkanlığı, 2008, s. 318). Engelli bireylerin engel türlerine uygun olarak söz konusu eğitim kurumlarında gerekli düzenlemelerin yapılması zorunludur. Milli Eğitim Bakanlığınca belirlenen bahse konu düzenlemelere göre engelli bireylerin öğrenim gördükleri okullarda mevcut olması zorunlu olan fiziki düzenlemeler şunlardır (T. C. Milli Eğitim Bakanlığı, 2010:33-35):

- Bina girişlerindeki kapılar döner kapı şeklinde olmamalıdır. Normal kapılar kullanılmalı ve mutlaka girişlerde rampa kullanılmalıdır.
- Rampalarda engelli öğrencilerin rahat bir şekilde kullanabilecekleri korkuluklar bulunmalıdır.
- Merdivenlerdeki basamakların yükseklikleri uygun olmalı, görme yetisi az olan bireylerin daha rahat görebilmeleri için mümkünse her basamak farklı bir renge boyanmalıdır.
- İki veya daha fazla katlı binalar için engelli bireyler ve refakatçilerinin kullanımı için asansör bulunmalıdır. Asansör kabini içerisinde bireyleri bilgilendirici anons sistemleri mevcut olmalıdır.
- Dersliklerde sıralar arası mesafe tekerlekli sandalyelerin geçişi de göz önüne alınarak ayarlanmalıdır. Kapı kollarının seviyeleri kişilerin engel durumları göz önüne alınarak ayarlanmalıdır. Kapı geçişlerinde eşik olmamalıdır.
- Dersliklerdeki tahta yükseklikleri yerden 70 cm mesafede olmalıdır.
- Tuvalet girişleri de tekerlekli sandalye kullanımına imkan sağlamalıdır. Tuvaletlerin her iki tarafında da tutunma barları bulunmalıdır. Lavaboların şekli ve yüksekliği de engelli bireylere uygun olmalıdır.
- Okulun bahçesinde kaldırım ve zemin arasındaki geçişlerin sağlanabileceği rampalar bulunmalıdır.

- Okulun genelinde işitme engelli öğrenciler düşünülerek tüm alanlar (kapılar, koridorlar, merdivenler, acil çıkış kapıları vb.) kolay fark edilebilmesi için renklendirilmelidir.
- Görme engelli öğrenciler için kullanılan kabartma harfleri bir standartta ve mümkünse büyük harfle olmalıdır. Tüm kabartma yazılar kapıların kulpunun bulunduğu tarafta olmalıdır.
- Cam ile ayrılmış olan tüm bölmelerde cam üzerinde uyarıcı bant kullanılmalıdır.

1.10.2.2. Görme Engelli Bireyler için Gerekli Düzenlemeler

Görme engeli bulunan bireylere yönelik eğitimlerde temel amaçlar; kişilerin akademik kabiliyetlerinin, sosyal becerilerinin ve bağımsız hareket edebilme kabiliyetlerinin artırılmasıdır. Bunlara ek olarak görme becerilerinden doğan eksikliklerin giderilebileceği teknolojik araçların kullanımının öğretilmesi ve nihai olarak bu kişilere iş ve meslek edindirilebilmesi amaçlanmaktadır (Gürsel, 2010: 230).

Görme engelli bireylerin eğitimleri ilkökul çağında genel olarak Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki uygulamalarla benzer şekilde Türkiye'de de özellikle son yıllarda görme engelli bireylerin eğitimleri genel eğitim ortamlarında yürütülmektedir (Özgür, 2011: 50). Bu durum bireylerin topluma ve sosyal hayata entegrasyonları açısından oldukça önemli bir faaliyettir. Ancak görme engelli bireylerin etkin bir eğitim alabilmeleri için eğitimin verildiği okulda da birtakım düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bunların başında görme engelli bireylerin eğitimlerinde kullanıma uygun olan özel araç-gereçlerin varlığı gelmektedir (Özgür, 2011: 51).

Görme engelli bir öğrencinin eğitim aldığı dersliklerin asgari olarak aşağıda sıralanan şartları taşıması gerekmektedir. Bunlar (Gürsel, 2010: 242):

- Sınıfın mimarisinin öğrencilerin rahat hareket edebilecekleri şekilde olması gerekmektedir.
- Okulun geneli ve sınıflar görme engelliler açısından güvenli hale getirilmiş olmalıdır.

- Okuldaki ya da sınıf içerisindeki tüm fiziksel değişiklikler görme engelli bireylere önceden haber verilmek suretiyle yapılmalıdır.
- Sınıfların aydınlatmaları yeterli düzeyde olmalıdır. Görme engeli daha az olan bireylerin çevresindeki nesneleri ayırt edebilecekleri şekilde bir aydınlatma şekli benimsenmelidir.
- Dersliklerde gerekli ekipmanlar bulunmalıdır.
- Görme engeli daha az olan bireylerin ders gereçlerini ayırt edebilmeleri amacıyla bu eşyalar ve sınıfın hakim renkleri arasında zıtlık bulunmalıdır.
- Derste kullanılacak olan tüm materyaller, bu kişilerin rahat bir şekilde erişebilecekleri yerlerde tutulmalıdır.
- Tüm okulda gerekli yerlerde “Braille levhaları” bulunmalıdır.

1.10.2.3. İşitme Engelli Bireyler için Gerekli Düzenlemeler

İşitme engeli olan öğrencilere yönelik eğitimde en büyük amaç bu kişilerin dil becerilerinin geliştirilmesine katkı sunulmasıdır. Özellikle doğuştan ya da küçük yaşlardan itibaren işitme engeli olan bireylerin diğer akranlarının dil becerilerine oranla çok daha fazla eksiklik yaşadıkları görülmektedir. Dolayısıyla bu kişilere verilen eğitimlerdeki tüm faaliyetler bu becerinin artırılması üzerine olmaktadır.

İşitme engellilere yönelik eğitimde kullanılan yöntemler, eğitim gereçleri ve programları başarının sağlanabilmesinde büyük bir öneme sahiptir (Makaraoğlu, 2012, s. 53). Türkiye’de işitme engeli olan öğrenciler ağırlıklı olarak yatılı okullarda ya da bu eğitimi veren özel eğitim kurumlarında eğitim görmektedir. Bu bireylerin eğitiminde konuşma ve dil üzerine uzmanların, sınıf içi iletişim için de tercümanların bulunması bir zorunluluktur. Türkiye’de temel eğitimlerini iyi bir şekilde alabilmiş işitme engelli öğrencilerin sıklıkla üniversite eğitimine de yöneldikleri görülmektedir. Ancak bu öğrencilerin dil ile ilgili sorunlar yaşamaları sebebiyle özellikle sözel beceri gerektirmeyen bölümlere gitme eğiliminde oldukları da görülmektedir (Akçamete, 2007:191).

1.10.2.4. Bedensel Engelli Bireyler için Gerekli Düzenlemeler

Bedensel engelli bireylerin durumu diğer engel çeşitlerine göre biraz daha farklıdır. Bu durumdaki öğrencilere eğitim veren öğretmenlerin, öğrencilerinin sahip oldukları engel hakkında bilgi sahibi olmaları önemli bir husustur. Öğretmenlerin bedensel engeller ve bu durumdaki bireylere karşı davranış şekilleri konusunda özel bir eğitim almaları gerekmektedir. Derste uygulanacak olan eğitim metotları da bu öğrenciler göz önüne alınarak düzenlenmelidir. Dolayısıyla sınıf ortamının bedensel engeli olan öğrenciler dikkate alınarak düzenlenmesi ve bu konuda öğretmenlerin bilinçli olmaları gerekmektedir (Özgür, 2011: 55).

1.11. SAĞLIK HİZMETİ ALMA GÜÇLÜĞÜ

Sağlık kuruluşlarında yeterli rehabilitasyon merkezlerinin olmaması, sağlık kuruluşlarına ulaşım güçlüğü, tedavinin sürdürülememesi ve engellilikleri dışındaki sağlık problemlerine müdahale güçlüğü engellilerin yaşadığı bakım ve tedavi sorunları içerisinde yer almaktadır. Kanada’da engelli çocuğu olan ebebeylerin %14,8’i çocukları için gerekli sağlık çalışanlarına ulaşamadıklarını ifade etmiş, en çok ihtiyaç duydukları sağlık çalışanlarını ise konuşma terapisti, çocuk psikologları ve çocuk uzman hekimleri olduğunu belirtmişlerdir (Bilsin, 2014:73).

Engelli bireylerde var olan engelleri dışında birçok sağlık problemi de görülmektedir. Müsküler distrofi gibi fiziksel engele neden olan hastalığa sahip olan bireylerde sıklıkla solunum yolu enfeksiyonları, aspirasyon pnömonisi, serebral palsinin neden olduğu engelli çocuklarda diş çürükleri, mental retardasyon, çiğneme, yutma ve konuşma fonksiyonlarında bozulmalar, tekrarlayan jeneralize nöbetler ve duyuusal bozukluklar ile psikolojik ya da psikiyatrik bozukluklar olduğu saptanmıştır.

1.12. SOSYAL DIŞLANMA

Türkiye’de ve dünya’da yapılmış birçok çalışma, farklı kültürlerin engelli bireylerleri çeşitli olumsuz kültürel etiketlemeler içinde değerlendirdiğini ortaya koymuştur. “acıma”, “dışlama”, “ikinci sınıf görme”, “işe yaramaz görme”, “yük” ve “yetersiz” bu etiketlemelerden bazılarıdır. Bu etiketlemeler engelli bireyi sosyal çevresinden koparmakta ve onu sosyal yalnızlığa itmektedir. Bu durum özgüven eksikliği, meslek edinememe ve en kötüsü intihar ile de sonuçlanabilmektedir (Burcu, 2013:37-38).

Engelliler ile engelli olmayan toplumun diğer kesimleri arasında arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarda, engelli olmayan bireylerin engelli bireyler ile iletişime girmek istemediğini ortaya koymuştur (Yılmaz ve diğerleri, 2012:1).

1.13. YOKSULLUK

Yapılan araştırmalarda engellilerin büyük çoğunluğunun yoksul kesimlerden geldiği gözlenmektedir. Engelli bir bireye sahip yoksul bir ailenin, engelli bireyin özel eğitim masrafı, ilaç ve bakım giderleri göz önüne alındığında zaten yoksul olan aile daha da yoksullaşmaktadır. Ülkemizde toplam nüfusun 4’te 1’i yoksulluk sınırında yaşarken, engelli bireylerin 4’te 2’si yoksulluk sınırında yaşamaktadır (Öztürk, 2011:25).

1.14. ULAŞIM, ÇEVRE ve KONUT

Engelli için ulaşım ve fiziksel çevre koşulları sağlıklı bireylere göre çok daha önemlidir. Sağlıklı birey için çok basit olan merdiven çıkma aktivitesi, ortopedik engelli bir birey için oldukça zorlayıcı olabilir. Bu bağlamda ülkemizde ve dünya’da sosyal model kapsamında engelsiz şehirler, hastaneler, parklar, yollar, okullar inşa edilmektedir.

1990 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde çıkarılan “Engelli Amerikalılar Yasası” işletmelere görme-işitsel ve ortopedik engellilere uygun şartlar sağlanmasını zorunlu kılmıştır (Şahin ve Erkal, 2012:2).

İKİNCİ BÖLÜM

GENÇLİK OLGUSU

Her bireyin doğumuyla başlayan sosyalleşme süreci, genellikle çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık gibi kavramlar olarak adlandırılan dönemleri ve bu dönemlerin etkilerini içerir. Bir dönemde yaşananlar, bir sonraki döneme eklenir ve deneyimler ile birleşerek, bireyin kişiliğini ve sosyal gelişimini şekillendirir. Buna göre bireyin yaşadığı periyodik geçişler sadece fiziksel olarak nitelendirilemez aynı zamanda kültürel ve psikolojik faktörlerin etkisinde bir yaşam zinciri olarak düşünülebilir. Her dönem kendi ihtiyaçlarına, tamamlanacak görevlere, çözülecek sorunlara ve kesin yönlerle sahiptir. Normal ve ruhsal kişilik gelişimi, bu ihtiyaçların karşılanmasına, sorunların çözülmesine, görevlerin uygun zamanda gerçekleştirilmesinin sağlanmasına ve bu hassas yönlerin ele alınmasına bağlıdır. Bu bakımdan gençlik döneminin öne çıkan özelliklerinden bahsetmek mümkündür.

Bu özellikler arasında duygusal coşku ve coşkunculuk, hızla yerleşmiş ve çarpık ilişkiler, kolay etkiler, kişiliğin sınırlarını aşmak, yüceltme ve topluma duyulan ilgi bulunmaktadır. Bu, bireyin hayatını etkileyen ve şekillendiren kararların alındığı bir zamandır. Bununla birlikte, gençlere yönelik sosyal yargıların yüksek beklentiler içerdiği söylenebilir. Bu, tüm toplumda gençlik hakkındaki bazı olumsuz yargıların yayılmasına yol açmaktadır. Gençlere yönelik bu olumsuz referansların neredeyse her dönem için geçerli olması, nesiller arasındaki antagonizm ve yanlış anlaşılma eğilimlerinin sonucu olabilir (Alptekin 2010:92). Bu nedenle, gençlik hakkındaki genel yargılara ulaşmada bu faktör göz ardı edilmemelidir.

Gençlik süresince toplumdaki kültürel ve sosyal yapıyı analiz edebilme ve gelecek ile ilgili tahmin yapabilme yeteneğinde gelişmeler olur. Bu sebeple sosyoloji, tarih, psikoloji gibi dalların araştırma konularına dahil olmuştur. Örneğin, tarihsel yaklaşımda geliştirilen gençlik kuramlarına göre, gençliğin insanlık tarihi içerisinde yeniden keşfedildiği ve gençlik kavramına atfedilen tanımın sanayi devriminden itibaren farklılaştırıldığı kabul edilmektedir (Güzel, 2006:2).

Sanayileşme, çocukların yetişkin yaşama katılımını kısa vadede kaldıran “küçük yetişkinlik” tanımında bir toplumsal dönüşüm gerçekleştirdi. Artan insan gücü için sanayinin ihtiyacı, gençlerin özel eğitim, beceri ve performans gelişimi dönemi olarak görülmesini sağlamıştır. Başka bir deyişle, sanayileşme ile gençler üretim sürecinden uzaklaşmaya ve önceki nesle bağlı tüketim odaklı bir yaşam sürmeye başladı. Bu tüketim, medyada sunulan ürünlerin tüketimidir ve bu ürünlerin sembolik içeriği ve kurgusal görüntüleridir (Alptekin 2010: 92).

2.1. GENÇLİK OLGUSUNA GENEL BİR BAKIŞ

Türkiye'de gençlik çalışmalarının sosyolojisini anlamak için genel olarak, gençlik çalışmalarını incelemek, bütünsel bir analiz için daha faydalı olacaktır. Bu bağlamda, "Türkiye Gençlik Çalışmaları Bibliyografyası 1923-2010" nu hazırlayan Ömer Laylat al-Yaman (2010), gençlik çalışmasını 22 alt başlıkta konuya göre sınıflandırılmıştır (Bayhan, 2015:356):

- Gençlik ve toplumsal rol
- Gençlik ve dini inanç
- Gençlik ve Atatürk
- Gençlik ve eş seçimi
- Gençlik ve ahlak
- Gençlik ve meslek
- Üniversite gençliği ve lise gençliğinin sorunları
- Gençlik ve göç
- Gençlik ve suç
- Gençlik ve aile
- Gençlik ve gençlere tavsiyeler
- Gençlik ve eğitim
- Gençlik ve profili
- Gençlik ve teknoloji, medya, internet
- Gençlik ve öğrenci hareketleri.
- Gençlik ve popüler kültür- tüketim kültürü, yer almaktadır.

Bu sınıflamadan da görüldüğü gibi, Cumhuriyet döneminde gençlik çalışmaları, “toplumda birey” gerçekliğinde çok çeşitli alanlarda ve konularda gerçekleştirilmiştir. Tartışılan konular, dönemin sosyal ruhuna göre farklılık göstermektedir.

Farklı bilimlerin ve uzmanlığın kendi paradigmalarındaki gençlik olgusu, gençlik sosyolojisinin bütünsel bakış açısı ve analizi ile daha işlevsel bir şekilde incelenebilir. Ancak, Türkiye’de gençlik olgusu, dünyanın bütünsel bir analizi durumunda olduğu gibi bilimler arasındaki aşırı uzmanlaşma ve parçalanmadan dolayı detaylı incelenememektedir. Böylece, diğer sosyal fenomenlerde olduğu gibi, gençlik fenomeni de her bilim dalının kendisine özgü yorumlarına göre değerlendirilmektedir. Bu bağlamda gençlik sosyolojisi çalışmaları; psikoloji, eğitim bilimi, sosyal psikoloji, aile sosyolojisi, eğitim sosyolojisi, eğitim psikolojisi ve bu bilimlerin gençlik sosyolojisi çalışmalarına entegrasyonu ile birlikte veri ve bulgulara dayanmaktadır.

Modernleşmenin kuramsal çerçevesi üzerinde yapılan araştırmalar, anomi ve yabancılaşma açısından tüm sosyolojik bağlamlar, gençlik olgusu ve dünyadaki gençlik ve Türkiye’de '68 eylemleri ele alınarak incelenmiştir. Bu uygulamalı araştırmada Bireysel Yabancılaşma ve Anomi Ölçeği ile Sosyal Anomilik ve Yabancılaşma Ölçeği kullanılmıştır. Bu değişkenler ile aşağıdaki bağımsız değişkenler arasındaki ilişki, yani bireysel yabancılaşma ve anomi davranışı düzeyi ile üniversite öğrencilerinin sosyal anomi ve yabancılaşma davranışları düzeyleri incelenmiştir. Toplumsal cinsiyet, aile tipi, sosyal tabakalaşma düzeyleri, yerleşim merkezi, yaşam ortamı, eğitim fakülteleri, maddi ihtiyaçların karşılanması, ailelerin yaşadığı bölgeler, ideolojik gruplaşma, dinsel ibadeti yerine getirme eğilimi, sosyal değişime radikal görüşler, toplumsal değişime muhafazakar görüşler, siyasete ilgi duyma eğilimi, şiddet eğilimi, sürülerin varlığı ya da yokluğu, en önemli sorun, dünyanın ve ülkemizin gelecekte nasıl olacağına dair düşünceler, kişisel gelecek irdelenmiştir (Bayhan, 2015:378). Çalışma, daha fazla araştırma için bir referans olmuştur ve gençlik sosyolojisi alanındaki en önemli çalışmaların arasında yer aldı.

2.1.1. Türkiye’de Gençlerin Karşılaşmış Olduğu Başlıca Problemler ve Gençleri Bekleyen Tehlikeler

Bugün dünyadaki bilimsel ve teknolojik gelişmeler insan hayatına çok önemli katkılar sağlamış ve bazı olumsuz gelişmeleri bir araya getirmiştir. Dünyanın kitle iletişim araçlarının yaygın kullanımı ile küresel bir pasta haline geldiği çağda, “küresel kültür”, bireyin yaşamını etkilemektedir. Gençlik, belirsizlik ve arama döngüleri dönemidir. Bu yaş, yaşam boyu mesleki ve aile rollerinin yerine getirilmesi için gerekli kişilik özelliklerinin kime getirildiği ve bireyin daha bağımsız ve sorumlu bir kişi olarak hareket etmeye başladığı bir hazırlık dönemidir (Turan, 2013:272). Bilimsel çalışmaların sonuçlarına göre bu dönemin en önemli psikolojik problemlerinden bazıları şunlardır: Kişilik depresyonu, isyankarlık, yaşam için sorumluluk duygusunun gelişimi, memnuniyet arayışları, macera ve eylem arayışı.

Hiperaktivite, dikkat eksikliği, kişilik bozuklukları ve anti-sosyal kişilik bozuklukları gençlerin davranış problemlerini ciddi şekilde etkilemektedir. Gençler arasında son yıllarda madde bağımlılığı hızla artan zararlı alışkanlıklar arasındadır. Çoğunlukla, toplumun madde bağımlılığı hakkındaki görüşü acıma ve yargılamadır.

Fiziksel değişiklikler, ebeveynlerin gençlerin hayatlarını yönetmeye çalışması, öğretmenlerin ve diğer insanların baskısı, ders sorumlulukları, arkadaşlık, sosyal ve kültürel değerler, teknolojik gelişmeler, çevresel koşullar, sosyal medya, bilgisayar, internet vb. gençlerin üzerindeki etkisin her gün arttırmaktadır. Kitle iletişim araçlarına günümüzde çok daha hızlı bir şekilde ulaşması, gençlik döneminde arayış içerisinde olan bireyleri tehlikeler ile daha erken tanıştırmaktadır.

Varlıklı ailelerin bir kısmı, gençlerin tüm isteklerini maddi olarak karşıladıkları ve toplumdaki değişimlerle ve hoşnutsuzluklarla birleştiğinde olumsuz davranışlara neden oldukları gerçeğinden dolayı bir memnuniyetsizlik noktasına gelmiştir. Bunların bir sonucu olarak gençlerde yalnızlık, depresyon, mutsuzluk artmış ve gençler bağımlılık yapan maddelere daha çok yönelmiştir.

Madde kullanımı ve bağımlılığı zamanımızın en büyük tehditlerinden biri haline gelmeye başlamıştır. Amerika ve Avrupa'da madde kullanımında yaygınlık ciddi boyutlara ulaşmış ve önlemler alınmaya başlanmış, ancak ülkemizde yaygınlaşan bu tehlike ne yazık ki gün geçtikçe gençleri daha olumsuz etkilemektedir (Ünal, 2016: 129). Bu nedenle, bu konuda bilgi sahibi olmak, madde bağımlılığını önlemek, tedavi etmek açısından çok önemlidir. Madde bağımlılığı beraberinde toplum ekonomik, psikolojik ve sosyal problemleri getirir. Bu durum hem gençler hem de ülkeler için büyük sorunlar meydana getirmektedir.

2.2. ENGELLİ ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİ

Özürlülük, toplumun tüm kesimlerini, özellikle de bugünün toplumunu etkileyen bir sorun olarak kabul edilmektedir. Engelliliğe karşı toplumsal duyarlılığı arttırmak için çeşitli toplum ve toplum kategorilerinin engelliliği nasıl algıladığı araştırılmalıdır. Toplumdaki engelliliğe yönelik tutum farklı biçimlerde görülürken, olumsuz tutumların varlığı genellikle bilinir. Ülkemizin genç bir nüfusu olduğunu düşündüğümüzde, gençlerin engellere yönelik tutumlarını incelemek önemlidir. Sanayileşme ve getirdiği yaşam tarzı, insanları toplumdan uzaklaştırıyor, savaşlar, doğal afetler ve terörizm toplumdaki engelli birey sayısını artırdı.

Engellilerin topluma entegrasyonunda en önemli engellerden biri iş / istihdam sorunudur. İnsanların başkalarına ihtiyaç duymadan kendi yeteneklerini kullanarak toplumla uyum içinde yaşaması mümkündür. Engelli kişiler, uygun eğitim ve rehabilitasyondan sonra yeteneklerine ve uygunluğuna göre iş hayatlarına katkıda bulunabilirler (Ünal, 2016: 132). Yasal ve tıbbi koşulların gelişmesine rağmen ayrımcılık devam etmekte ve işverenler engelli bireylerin işe alınmalarına eskiden daha olumlu bakmaktadır. İşverenler, engellilerin çalışma ve iş ortamına uyum sağlayamayacağını, engellerin doğasına ve yaptıkları işe inanmadıklarını ve genel olarak işyerinde engellilerin istihdam edilmesine yönelik olumsuz bir tutum alabileceğini düşünmektedir (Yaşın Dökmen ve Yıldırım, 2015).

Tarihsel olarak, sakatlık farklı algılanmıştır ve farklı tutumlarla karşılaşmıştır. Bu bağlamda, daha önce de belirtildiği gibi, engellilerin görüşlerini yansıtan iki model ön plana çıkmaktadır. Bu modellerden biri olan medikal modelde engelliler, kendi ihtiyaçlarını çözemeyen ve başka bir kişinin yardımına ihtiyaç duyan, toplumla bütünleşmeyi zorlaştıran bir kişi olarak görülmektedir. Diğer sosyaldir ve engelli kişinin probleminin sorunun kendisi değil, toplumda kendisine getirilen engeller olduğunu öne sürmektedir.

Üniversitede engelli öğrencilerin hayatını kolaylaştırıcı ilklerden biri 2004 yılında faaliyete geçen Orta Doğu Teknik Üniversitesinde rektörlüğe bağlı çalışan “Engelsiz ODTÜ Koordinatörlüğü”dür. Amacı; engel sahibi öğrencilerin üniversitedeki yasal prosedürlerinin devamlılığını güvence altına almaktır. Yine aynı üniversite YÖK tarafından öğrencilerle ilgili düzenlemelerin oluşturulmasında da etkili olmuş ve diğer üniversitelerin engelli koordinatörlüğü birimlerinin kurulmasına da liderlik etmiştir. Orta Doğu Teknik Üniversitesi’ni engelli öğrenciler için fiziki ve eğitim açısından ulaşılabilir kılmak, diğer yükseköğretim kurumlarında da bu tarz uygulamaların yapılması için iletişimde olmak, ODTÜ’de eğitim alan bütün engelli öğrencilere sosyo-kültürel, eğitim alanlarında destek vermek, hem üniversite içinde hem de üniversite dışında engelli bireylere yapılan olumsuz ayrımcılığı kaldırmak ve toplum duyarlılığının beraberinde akademik düşünce farkındalığını arttırmak ODTÜ Engelsiz Topluluğunun amaçları arasındadır.

18 Ekim 2006 yılında kurulan Hacettepe Üniversitesi Engelliler Araştırma ve Uygulama Merkezinin amacı; Hacettepe Üniversitesi bünyesinde çalışan ve eğitim alan bütün engelli bireylerin yeteneklerini etkin kullanmasına olanak sağlayarak sosyo-kültürel, öğrenim, eğitim konularından mahrum olamayacak şekilde adil bir katılım sağlamalarına yardımcı olmaktır. Hedefe ulaşabilmek için adımların en önemlisi engelli bireyin üniversiteye kayıt anından itibaren takibinin yapılmasıdır. Devamında ise (Turan, 2013:159):

- Eğitim faaliyetlerinden faydalanılması
- Kültürel etkinliğin takip edilmesi
- Ortak kullanıma ait binaların rahat kullanımı
- Sınav ortamının elverişliliği
- Sorunların çözümü için etkin birimler
- Rehabilitasyon olanakları
- Öğrenim hayatında bağımsızlığını devam ettirmek için destek sağlanmalıdır.

Cebeci Kampüsü'ndeki engelli öğrencilerin ve farklı fakültelerdeki çalışanların karşılaştığı sorunlarla mücadele etmek amacıyla Kasım 2003'te Ankara Üniversitesi Engelsiz Kampüsü Projesi başlatıldı. Bu çalışmada fiziksel, görsel, işitsel ve konuşma problemleri olan bireylerin yer alması planlandı (Ankara). Ankara Üniversitesi ayrıca, sadece yüksek öğrenim gören öğrenciler için değil, ülkemizde engelli bireylerin eğitim fırsatlarını araştırmak ve yayınlamak, oluşturmak ve desteklemek için kurulmuş olan engelli / engelli araştırma ve uygulama merkezlerine sahiptir. Bunlar arasında: Anadolu Üniversitesi Engelliler Araştırma Enstitüsü 1993 yılında kurulup 1994 yılında etkinliğine başlamıştır. Kuruluşundan bu yana üstlendiği kurumun işlevleri dört ana grupta toplanabilir: Çocuklar için araştırma ve yayın gelişimsel sakatlık, aileler, öğretmenler / uzmanlar ve topluma; Gelişimsel engelli çocuklara hizmet vermek, gelişimsel engelli bireylere hizmet vermek, öğretim / tez yönetimini Anadolu Üniversitesi'nin diğer birimlerine desteklemek. Enstitüdeki temel araştırma alanı, gelişimsel engelli çocuklara etkili öğretim sunmaktır. Bu temel alandaki ana konular; pratik davranış analizi, doğrudan öğretim, yanlış öğretim ve otistik çocukların eğitimine katkıda bulunmaktır.

İstanbul Üniversitesi Engellilere Yönelik Çalışma ve Uygulama Merkezi 2003 yılı Aralık ayında kurulmuştur. Engelli kişiler engelli öğrencilerin sorunlarını çözmek için özürölüler alanında ve aynı zamanda yüksek eğitim almak isteyen tüm dezavantajlılarla birlikte çalışmaktadırlar (Subaşıoğlu, 2008: 406). Süleyman Demirel Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Merkezi 7 Mart 2005 tarihinde kurulmuştur. Merkezin misyonu; "Engellilerin yaşam kalitesini arttırmak, özürölülere ve ailelerine ve sosyal çevrelerine her türlü rehberlik, bilgilendirme ve eğitim danışmanlığı hizmeti vermek, özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri sunmak, alanında uzman personelleri

kapatmak engelli insanlara hizmet vermek ve bu amaçla eğitmek, bilimsel araştırma yapmak, yurt içinde ve yurt dışında engelli bireyler üzerinde çalışan her türlü kurum ve kuruluş ile iş birliği yapmak"dır.

Akdeniz Üniversitesi Özel İhtiyaçlar Araştırma Merkezi (2008) Aralık 2007'de kurulmuştur. Hedefler; Antalya (Akdeniz) bölgesindeki zihinsel ve zihinsel engelli çocukların sayısını belirlemek, engelliliğin nedenlerini, önleyici etkileri ve eğitim uygulamalarının etkilerini araştırmak, zihinsel engelli çocuklar için uygun zihinsel engelli çocuklar için bireysel ve grup içi eğitim fırsatları yaratmak, Beyin bozuklukları olan çocuklar için egzersiz ve eğitim programları, zihinsel ve bedensel engelli çocuklar için müzik, resim, spor, el sanatları gibi faaliyetleri düzenlemek ve sergilemek (Subaşıoğlu, 2008: 406).

2.2.1. Engelli Gençlik Olgusu, Eğitim Hayatı ve Eğitim Sırasında Yaşadıkları Problemler

Toplumların engelliliğe yönelik tutum ve davranışları, ülkelerin kalkınma düzeylerine göre farklılık gösterse de bazı benzerlikler de göstermektedir. Yetersizlik, yetersizlik, göz ardı, yanlış tutumlar, olumsuz tutumlar, ayrımcılığın yetersizliği ve fiziksel çevre koşulları yetersizlikleri, engelli bireylerin sık karşılaştığı sorunlar arasındadır. Engeller, olumsuz tutumlar ve önyargılar nedeniyle toplumdan muaftır ve toplumla bütünleşemez. Yetersiz istihdam olanakları, ulaşımın önündeki engeller ve uygun mesleki eğitim eksikliği, kendilerini kapatarak toplumdan uzaklaşmanın önündeki engellere yol açabilir. Çünkü hepsi engelli bireyi bir sarmalın içerisine alır. Kuşkusuz engelliler önyargılar ve ayrımcılık için en çok hedeflenen bireyler arasındadır. Engelliliğe karşı önyargılar, bu bireylerin entegrasyonunun önündeki en büyük duvardır

Görme bozukluğu iki gruba ayrılır: hiç görmemiş (kör) ve daha az görüşe sahip olanlar. Körlük ve düşük görüş ayrımı için belirli kriterler vardır. Tüm gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra, iyi bir gözle görüntünün olağan gücünün en fazla onda birine sahip olan ve görüşü yirmi dereceden fazla olmayanların "kör" olduğu söylenmektedir.

Düşük görme, tüm düzeltici önlemlere rağmen, 20/70 veya daha az görme keskinliği (20 / 70-20 / 200 görme keskinliği) ve eğitiminde görme gücünü kullananlar olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlar, birçok Batılı devletin bizimle birlikte kullandığı yasal tanımlar içerisinde. Ancak eğitimciler bu tanımların çok sınırlı olduğunu belirtmiş; Körlük ve düşük görüş için eğitsel bakışlar ile yaklaşımlarda bulunmuşlardır. Konuşan kullanma ya da kabartma alfabesini (Braille) kullanması gereken kişi görme yetersizliğinden çok fazla etkilenenlerdir.

Görme yeteneği düşük olanlar, büyütme araçlarının yardımıyla büyük ölçekli yazılı materyalleri okuyabiliyorlar. Gördüğümüz gibi, eğitimsel tanımlar yasal tanımlamalara kadar açık ve net değildir. Bunun nedeni, eğitim değişkenlerinin varlığı ve okumada okuma yönteminin vurgulanmasıdır (Demir ve Şen, 2009: 155).

Görme engelli insanların hayatlarında büyük bir yaşam sağlayan Braille alfabesi, Louisiana'da 1825'te görme engelli Louis Braille tarafından bulunmuş soyadı alfabeyle bırakılmıştır. Alfabe 1854'te Fransa, 1860'ta Amerika Birleşik Devletleri'nde ve 1868'de İngiltere'de kullanılmaya başlandı. Bu alfabe 1918'de tüm dünyada kabul edildi. Rölyefte yazılan kitaplar genellikle pahalı, güncel bilgiler içermeyen ve sınırlı çeşitlilik sunan kaynaklardır. Bu nedenle görme bozuklukları yaşayanlar istenilen bilgiye rahat bir şekilde ulaşamamaktadır. Bilgi kaynaklarına sınırsız erişim imkanı sunan bilgisayarlar ve bilgisayar programları, bu sorunların çözümü için önemli çözümler üretmektedir. Engellere yardım etmek için bilgisayarların kullanımı bir ekran okuma programı ile gerçekleştirilmektedir. Dünya genelinde birçok ekran erişim programı bulunmaktadır. Bu programlardan bazıları Windows için JAWS, Window-Eyes, Voice Over. Braille alfabesi ve Braille formatında bilgisayar ekranında görüntülenen metinler görme engelliler için büyük önem taşımakta ve mevcut yazıları anlamayı kolaylaştırmaktadır (Kazak, 2008: 216).

Görme bozukluklarının gelişim özelliklerini dört alana ayırabiliriz (Kazak, 2008: 223):

1. Motor Gelişimi: Görme engeli olan insanların motor gelişimi ve doğuştan gelen motor becerileri, görenlerden farklı değildir. Ancak görme bozukluğu olanlar, bozulma derecesine göre hareket edemez ve keşif yeteneklerini yerine getiremez.

2. Dil Gelişimi: Görme engelli bireylerde dil gelişimini etkilemez. Tam tersi, görme engeli olan çocuklar daha fazla konuşma eğilimindedir. Konuşurken tek bir tonda ve yüksek sesle konuşurlar; Konuşurken mimik ve jestleri kullanmak için çok yetersizlerdir.
3. Bilişsel Gelişim / Zihinsel Gelişim: Bilişsel yetenekler açısından bir fark yoktur. Bununla birlikte, bilişsel becerilerini kullanmalarının zorlukları vardır. Çünkü görenler birçok unsuru organize edebilir ve görsel öğeleri birbirine entegre edebilir. Bu imgeleri beyinlerine kolayca kodlayabilirler. Görme engelli çocuklar için böyle bir durum olmadığı için bilgi kodlamasında kısıtlamalar vardır. Kodlama engelliler için ilk önce dokunma sonra koku duyusu ile alınır.
4. Sosyal Gelişim: Göremedikleri için göz teması kuramazlar bu yüzden korku, endişe gösterebilirler. Görme engelli kişinin sosyal gelişimi, toplumun yapısıyla yakından ilişkilidir.

Toplumun genel vizyonu dışlama, tepki gösterme yönünde oluyorsa kör bireylerde izolasyon ve kaçış davranışları meydana gelebilir. Bazı öğretmenler görme engeli olan öğrencilerinin durgunluk ve kayıtsızlığa sahip olduklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin burada büyük bir sorumluluğu vardır. Görme engelli öğrencilerin sosyalleşmek için birçok etkinlik yapmaları gerekmektedir.

Görme engelleri ile ilgili olarak ifade edilen tüm bu özellikler ile görme engelli öğrencilerin öğrenme stilleri, iyi eğitim için belirlenmelidir (Kazak, 2008: 217). Son yıllarda, öğrencilerin öğrenme stillerini belirlemek için birçok çalışma yapılmıştır. Görme engelli öğrencilerin kendilerine özgü öğrenme stilleri olduğu bulunmuştur.

Bazı öğrenciler, sosyal etkileşimde bulunarak ya da dinleyip biraz zaman geçirerek daha iyi öğrenirler. Bu, öğrencilerin bireysel kaynaklanmaktadır. Birçok uzman çeşitli testler oluşturmuş, bu farklılıkların öğrenmeyi nasıl etkilediğini belirlemek için yeni öğrenme modelleri ortaya çıkartmıştır.

2.2.2. Görme Engellilerin Üniversite Eğitimi ve Yasal Düzenlemeler

Dünyada ve Türkiye'de dezavantajlı durumda olan olumlu gelişmeler engelli bireylere yasal düzenlemeler yapılabilmektedir. Özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısında, hem uluslararası örgütler hem de ulusal hükümetler bu konunun önemini daha iyi anlayabilmişlerdir. Modern devletlerin, başta engelli olmak üzere, yasal düzenlemelerin ve dezavantajların daha güçlü bir şekilde benimsenebilmelerini, temel insan haklarından yararlanabilmelerini ve en önemlisi de ülke değerlerine katkıda bulunabilmelerini sağlamak için ulusal ve uluslararası sosyal politikalar oluşturmada anayasal öncelikler arasında yer almaktadır.

Ülkemizde farklı zamanlarda yasal düzenlemeler yapılmış, böylece engelliler sosyal hayatta mümkün olduğunca aktif hale gelebilir ve engelsiz bir vatandaşın sahip olduğu haklardan faydalanabilir hale gelmiştir. Bu doğrultuda, öğrenim hayatını kolaylaştırmak, akademik ortamlarını hazırlamak, eğitim ve öğretim süreçlerine tam olarak katılmak için yüksek öğretime sahip engelli öğrencilerin gerekli önlemleri almasını sağlamak amacıyla kurumlar oluşturulmuştur ve bu haklar güvence altına alınmıştır. ÖSYM Engelli Öğrenci Danışmanlık ve Koordinasyon Birimi ve engelli öğrenci birimleri destek hizmetlerinin belirlenmesinden sorumludur. Engelli öğrencilerin ihtiyaç duydukları ve kurumlar arasında amaç ve yönetmeliklerin hazırlanması ve takibinin yapılması bu kurumların görevleri arasındadır.

Günümüzde, başta üniversiteler olmak üzere pek çok kurum engelli bireylerin sosyal hayatta karşılaştıkları sorunları gidermek için kongre, panel tartışması vb. düzenlemektedir. Genellikle etkinlikleri organize ederler. Ancak, engellilerin sorunları hakkında yapılan tavsiyelerin, pratik başarısızlıkların aktarılamaması ve engelleri en aza indirmeye yönelik çabaların her zaman istenmemesi durumunda ele alınması, eleştirilmesi gereken sosyal sorunlardan biridir (Ünal, 2016: 143). Öğretim programlarını, öğrencilerin akademik, fiziksel, psikolojik ve sosyal hayatlarına müdahale etmeyecek şekilde, engelli öğrencinin eğitim ortamının mevcut olmasını sağlamak, gerekli araçları sağlamak üniversitelerin görevidir.

Çalıştaylar, engellilerin sorunlarına çözüm üretebilecek konumda olan akademik platformlardır. Burada sunulan bildirimler, refakatçiler ve katılımcılar ile birlikte, halk kitlelerine medya aracılığıyla da ulaşabilir, böylece sosyal duyarlılık ve sorumluluk altyapısını güçlendirebilirler. Engelli bireyler için, toplum içinde engelliliğin tanınmasını kolaylaştıran niteliklerin yanı sıra “farkındalık” ve “anlayış” ihtiyacının karşılanması önemlidir (Şahin ve Erkal, 2012).

Engelli bir birey sağlıklı bir yaşam sürdürebildiğinde ya da engellilik durumu devam halinde olabildiğinde, her türlü sağlık hizmeti ve bakımı için gerekli koşulların hazırlanması yasal düzenlemeler ile uluslararası belgeler ve sözleşmelerde hak olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, Avrupa Sosyal Şartı ve Avrupa Temel Haklar Şartı, sağlık hakkını detaylandıran önemli uluslararası belgelerdir (Bozkurt, 2007: 14). 1961 ve 1982 Türkiye'deki Anayasalarda, devletin tek bir sağlık hizmeti sağlayıcısını planlamak ve organize etmek zorunda kaldığı, herkesin yaşamı, bedensel ve ruhsal sağlığın sürdürüleceği garantisi olarak kabul edilmektedir (Algan, 2007: 267). Mayıs 2008'de yürürlüğe giren BM Genel Kurul Anlaşması, engelli herkesin insan haklarını ve temel özgürlükleri tam ve eşit bir şekilde kullanmasını ve onların doğuştan gelen onurlarına saygı duymasını teşvik eden hükümler içermektedir. Sözleşme, engellerin korunmasıyla ilgili üç kategoride ilgilenmektedir: kişisel haklar, politik haklar ve sosyal haklar. Yasanın önündeki engelin eşit olarak tanınması, gerekli ve gerekli hallerde sağlık hizmetlerinin sağlanması, eğitim ve öğretim, çalışma hakkı ve aktif olarak sosyal hayata katılım, bu üç kategoride ifade edilen en önemli anlamlar arasındadır (Bulut, 2009: 264-265).

2.2.3. Görme Engelli Gençlerin Üniversite Eğitimi Sırasında Karşılaşmış Oldukları Problemler

Üniversite öğrencilerinin, öğrenim deneyimleri boyunca üniversite kampüslerinde birçok zorlukla karşılaştıkları bilinmektedir. Üniversite gençliği, fiziksel, zihinsel ve sosyal ihtiyaçları ve beklentileri açısından diğer görme engelli öğrencilerden farklı

değildir. Bu nedenle eğitim amaçlı bir farklılık beklenmemelidir. Ancak, görme engelli öğrencilerin özelliklerine göre eğitim ortamları hazırlanmalıdır.

Görme engelli üniversite öğrencileri için teknoloji araçlarını (özellikle bilgisayar ve internet) akılcı bir şekilde, çevreyi genişleterek, deneyimleri zenginleştirerek planlamak ve uygulamak yararlı olacaktır (Algan, 2007: 279). Görme engelli öğrenciler görme algılarından yoksun oldukları için, çevrelerine dokunmak, duymak ve koku almak gibi duyular edinirler. Birey, tüm yaratım gücü ve kabiliyeti ile toplumun bölünmez bir birliği olduğu için, bu güç, toplumun yararına kullanmak ve onu üretken hale getirmek için toplumun kurumlarınca yapılacak bir görevdir.

Gençlerin kalkınma sürecine katılımını sağlamanın amacı, sadece gençlik sorunlarını çözme çabası değil, aynı zamanda yaşam koşullarını iyileştirmek için enerji ve çabaları toplumun diğer kesimlerine entegre etme çabasıdır. Kendine yeterlilik ve mükemmeliyet alırken becerilerin çok önemli olduğunu görüyoruz. Çünkü yetenekli bir kişi hedeflerine etkili bir şekilde ulaşır. Beceriler pratik, bilişsel, sosyal olarak gruplandırılır. Buradaki amaç, bu becerileri en üst seviyeye taşımaktır. Üniversite gençliği, biyolojik psikososyal ihtiyaçları gören görme engelli öğrencilerden farklı değildir. Bu nedenle eğitim amaçlı bir farklılık beklenmemelidir. Ancak, görme engelli öğrencilerin özelliklerine göre eğitim ortamları hazırlanmalıdır.

Görme engelli gençlerin gizli güçlerini müfredat dışı etkinliklerle değerlendirmek, sosyal becerilerini geliştirmek ve üniversite hayatında karşılaştıkları sorunları en aza indirmek için üniversitelerin büyük görevleri vardır. Üniversite hayatından örnekler vermek zorunda kalırsak; Görme engelli öğrencilerin üniversitedeki fakülte binasında serbestçe yürümelerine izin vermek için merdiven ve koridor başlıklarına braille plakaları yerleştirilmelidir. Ders programları hazırlanırken, sınıflara göre sınıflara göre dağıtılırken, görme engelli öğrencilere mümkün olduğu kadar kolay ulaşılabilen sınıflara ders verilmesi daha uygun olacaktır (Emiroğlu, 2008: 2).

Görme engelli öğrenciler, öğrencinin başka bir şehirden geldiği veya öğrencinin üniversiteden uzakta bulunduğu fakülteye yakın yurtlara yerleştirilmelidir. Bu gibi vakalara yönelik çözümler üretmek, halihazırda yaşamla mücadele eden, tüm

enerjilerini derslerine adayan, görme engelli üniversite öğrencilerine fayda sağlayacaktır.

Görme engelli üniversite öğrencilerinin çevrelerini genişletmeleri, hayatlarını zenginleştirmeleri ve teknoloji ile donatılmış araçları rasyonel bir şekilde planlayıp hayata geçirmeleri gereklidir (Emiroğlu, 2008: 3). Görme engelli öğrenciler görme algılarından yoksun oldukları için, çevrelerine dokunmak, duymak ve koku almak gibi duyumlar edinirler. Birey, tüm yaratım gücü ve kabiliyeti ile toplumun bölünmez bir birliği olduğu için, bu güç, toplumun yararına kullanmak ve onu üretken hale getirmek için toplumun kurumlarına aittir.

Üniversiteler, görme engelli gençlerin varoluşçu gücünü programlı olmayan aktivitelerle değerlendirmek, sosyal becerilerini geliştirmek ve üniversite hayatında karşılaştıkları sorunları en aza indirmek için büyük görevler üstlenmektedir.

Görme engelli öğrencilerin karşılaştığı problemler aşağıdaki gibi sıralanacaktır (Emiroğlu, 2008: 11):

2.2.3.1. Dersleri Takip Etmek ve Ders Çalışmak

Görme engelli bir öğrenci için derslerin takibi çok zordur. Tutarlı bir eğitim sağlanmakla birlikte, fakültede görme bozukluğu olan öğrenciler için hiçbir materyal mevcut değildir. Bu nedenle, ders kitapları görme engelli öğrenciler tarafından zamanında okunamamaktadır ve yeterli düzeyde notlandırılmaz. Ders sırasında yapılan konuşmalar görme engelli öğrenci tarafından kaydedilir. Bununla birlikte, bu bantların dinlenmesi ve çıkarılması çok zaman alır ve öğrencinin diğer derslerde veya sosyal etkinliklerde zaman geçirmemesine neden olur. Bu nedenle ders kitaplarının braille olarak hazırlanmaları gerekmektedir. Bugün bu süreç çok kolay olmaktadır.

İlk olarak, tercih edilmesi gereken sistem, ders kitaplarının veya notların braille hazırlanmasını sağlamaktır. Buna ek olarak, okumak için kitaplar veya notlar sağlanmalıdır. Gönüllü öğrenciler de bundan yararlanabilir. Gönüllü öğrencilerin tek çatı altında entegre olması gerekiyor. Görme engelli öğrencilerin, gönüllü öğrencilerin

alışmalarını iyi düzenleyerek mağdur edilmemeleri gerekmektedir. Bu sebeple, gönüllü öğrencilerin motivasyonunu kalıcı hale getirmek için, bu öğrencilerin okul idarecilerine ücretsiz yiyecek kullanımı gibi burslar sağlamaları uygundur.

Diğer bir problem, grsel anlamda doğrudan ele alınan derslerin, görme engelli öğrenciler tarafından da anlaşılmaması ve katılımlarının sağlanmasıdır. Örneğin, bir matematik ya da istatistik dersinde görme engelli öğrenciler, gerekli araç ve gereç eksikliğinden dolayı sadece sınıf zamanında sınıfta oturtularak tamamen pasifleştirilir. Bu problemi ortadan kaldırmak için grafik ve tablolar gibi rakamları kabartma olarak hazırlamak gerekir. Malzemelerin anlaşılması, büyüteç kullanımı, büyük ekran kullanımı kısmen görme engelli öğrenciler için geçerli olacaktır. Böylece, ğrenci derse kayıtsız kalmayacak, teslim edilecek eğitim mekana ulaşacak. Ayrıca ğrencinin derse olan ilgisini ve dersin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Görme engelli öğrenciler için derslere ve sınavlara hazırlanmaları için fakültede bir çalışma odası bulunmalıdır. Bu oda görme engelli öğrencilerin ihtiyaçları için donanımlı olmalıdır. Bu oda için gerekli malzemeler arasında; bilgisayar, braille daktilo, kaydedici, braille kağıdı, süreçte kullanılabilecek matematiksel ve istatistiksel araç ve gereçler bulunmalıdır.

Görme engelli öğrencilerin müzik ve yabancı dil eğitimi almaları, faktelerle bağlı ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar, niversiteler ve fakteler aracılığıyla şubelerle ilgili kaynaklara ulaşabilmelidir.

2.2.3.2. Sınav ve Sınavların Hazırlanması:

Sınavlar hazırlanırken ve sınavlar yapılırken, verilen eğitimin ne kadar iyi zmseneceği incelenir. Öğretim yesinin, verilen eğitimden ne kadar yarar sağladığını haklı olarak test etmesi doğal haktır. Ancak, görme engelli ğrenci, yarıyıl boyunca dersten edindiği becerileri kullanamayacaktır, bu nedenle sınav sonunda başarısız olacak veya düşük bir verim alacaktır. Bu görme engelli öğrenciler için düşük motivasyon ile sonuçlanacaktır. Sınavlar hazırlanırken ve değerlendirilirken görme engelli öğrencilere özel dikkat gösterilmelidir.

Sınavlar hazırlanırken aşağıdakiler gözlemlenmektedir (Algan, 2007: 285):

1. Görme engelli öğrenci sınav soruları braille veya kaset olarak okunmalıdır. Görme engelli olan öğrencilere büyük puntolar yazılmış sınav soruları verilmelidir. Bu sayede görme engelli öğrenciler daha iyi yargılanacak ve sınav sorularını daha iyi anlayabileceklerdir.
2. Öğrenci, sorulara kendi tercihi doğrultusunda cevap vermelidir. Bu soruyu braille içinde cevaplamak, bilgisayar yardımı ile cevap vermek, bir daktilo ile cevap yazmak, bir hocadan yardım almak, sözlü sınava tabi olmak, eğer en kısıtlayıcıdan en az kısıtlayıcı olanı düzenleyebilirsek.
3. Sınava girecek olan kontrol pilotunun, kursa ait özel sembol ve işaretleri bilmesi gerekir. Örneğin, bir matematik veya istatistik dersi giren bir denetçinin, bu derslerle ilişkili sembolleri bilmediği gerçeği, görme engelli öğrencinin soruları anlamamasına neden olacaktır. Başka bir örnek vermek gerekirse, yabancı dil sınavlarında, ilgili dile sahip olmayan görme engelli öğrencilerin öğretim üyesi tarafından sınav sorularının okunması, soruları yeterince anlamadığını ortaya koymaktadır. Bu durumda görme engelli öğrenci acı çeker. Sınavlara atanan denetmenlerin herhangi bir konuşma bozukluğu olmamalıdır. Öğrenci okunan testi doğru bir şekilde anlamalıdır.
4. Test edilecek öğrencinin sınav yerinin gürültüden arındırılmış olması gerekir. Öğretim elemanının odasında yapılan incelemeler, zil sesiyle veya odaya girerek bölünür. Bu, öğrencinin dikkatini dağılmaya ve dolayısıyla başarısının başarısızlığına veya başarısızlığına neden olur.
5. Görme engelli öğrenciye verilen sınavın süresi, tercih edilen yöntemle göre diğer öğrencilere verilen sınav süresinin en az% 50'si kadar artırılmalıdır. Çünkü bir eğitmen yardımıyla yapılan test çok zaman kaybına neden oluyor. Öğretim elemanı tarafından okunan soru, görme engelli öğrenci tarafından hemen anlaşılmamaktadır. Bu, ikinci kez okumaya ya da üçüncü kez okumaya bile neden oluyor. Soruna cevap verme sürecinde, öğretim elemanının yazma hızı da zaman kaybı açısından önemlidir.

2.2.3.3. Bilgisayar Kullanımı

Bugün vazgeçilmez bir araç olan bilgisayar hayatımızın her evresine giriyor. Bu kadar hızlı yayılan bilgisayar, fakültelerde okuyan görme engelli öğrencilere henüz sunulmamıştır. Öğrenimlerini Boğaziçi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde sürdüren görme engeli olan öğrenciler kısmen bu fırsatlardan yararlanmaktadır.

Bilgisayar kullanımında, ders kitapları bir tarayıcı aracılığıyla bir bilgisayara kaydedilir ve görme engelli bir öğrenci bu kitapları bir "ekran okuyucu" programı yardımıyla okuyabilir. İnternet üzerinden gerekli kaynaklara erişebilir. Bu sayede ihtiyaç duyduğu araştırmaları yapabilir ve istediği makaleyi okuyabilir.

Bilgisayar ekranını okumak için özel programlar geliştirilmiş, Türkçe ve İngilizce yazılımlar hazırlanmıştır. Bu ekran okuyucu programlarının çalışması için özel bir bilgisayar gerekli değildir. Var olan bilgisayara eklenecek bazı bölümlerin yardımıyla, bu sorun kaldırılabilir. Kör öğrencilerin, fakültelerin fakültelerinde bilgisayar laboratuvarlarına aktif olarak katılabilmeleri için, bilgisayarların dörtten en az birinin uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Görme engelli, kısmen görsel olarak geliştirilen bilgisayar yazılımı da vardır. Bu yazılımların yardımıyla görme engelli insanlar, görme engelli eğitim sürecine önemli katkılar sağlayan metinler, grafikler ve resimler gibi materyalleri algırlarlar.

2.2.3.4. Kütüphane Kullanımı

Bir kaynağa ulaşmada kütüphanelerin rolü büyüktür. Teknolojinin hızlı ilerlemesine rağmen, tüm kaynaklar henüz bilgisayar ortamına taşınmamış. Ülkemizde bazı kütüphaneler dışında ileri teknoloji kullanılmamaktadır. Bu nedenle görme engelli bir isteğin herhangi bir kaynağına ulaşmak zor. Verilen eğitimin amacı görme özürlü kişinin körlüğünü başka bir kişiye indirgemek ve bu kişiyi bir yapımcı yapmak olmalıdır. Fakülte kütüphanesinde görme engelli öğrenciler için yetersiz dokümantasyon, kütüphanenin kör öğrenciler tarafından aktif olarak kullanılmamasına neden olur. Kütüphanelerin braille içinde hazırlanabilmesi için kütüphanenin verimli

ve verimli bir şekilde kullanılması gerekir (Algan, 2007: 287). Şimdilik, bu arzu bir rüyadan ibaret değilse de, en azından görme engelli öğrenci kütüphaneye giderse, bir tasker bu öğrenciye istediği kaynağa ulaşınca kadar ilgilenmelidir. Bu sayede öğrenci araştırmaları daha rahat yapabilecektir.

2.2.3.5. Diğer Karşılaşılan Sorunlar

Görme engelli öğrencinin fakülte binasında serbestçe dolaşabilmesi için merdivenlerin nereye gittiğini ve koridorun başlangıcını belirten braille plakaları yerleştirmek gerekir. Fakülte bünyesinde dolaşımı kolaylaştıracak bir diğer konu ise, engelli öğrencilerin derslerine mümkün olduğunca kolay ulaşılabilen dersliklerin verilmesi, ders programlarının hazırlanması ve derslerin sınıflara göre dağıtılması daha iyidir.

Görme engelli öğrenciler, öğrencinin başka bir şehirden geldiği veya öğrencinin üniversiteden uzakta bulunduğu fakülteye yakın yurtlara yerleştirilmelidir.

Görme engelli öğrencilerin görme engelli öğrencilere kolay ulaşabilecekleri bir masa bırakmaları, böylece yemek odasından kolayca faydalanabilmeleri için faydalıdır. Önceden, kafeterya personeli, görme engelli öğrencinin yiyeceklerin hazır yemekhaneye getirileceği veya yiyeceklerin alınmasına yardımcı olduğu masaya getirilmesini sağlamak için uyarılmalıdır.

Topluma katılmayan, topluma dahil olmayan veya topluma giremeyen herkes, toplumun daha da ilerlemesini engelleyen bir durum olarak düşünülebilir. Toplumun gelişimi, sosyal adalet, refah ve barışın sağlanması da buna dayanır. Toplumsal kalkınma desteklemek için her bireyin bir sorumluluğu olsa da, toplumun ayrıca bireylerin gelişmesi, değiştirilmesi ve katkıda bulunmaları için çeşitli yollar kurma ve sağlama görevi de vardı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİNDE EĞİTİM GÖREN GÖRME ENGELLİ ÖĞRENCİLERİN EĞİTİMLERİ SİRASINDA KARŞILAŞTIĞI PROBLEMLERE İLİŞKİN SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA

3.1. TANIMLAYICI ÇERÇEVE

3.1.1. Araştırmanın Konusu

Kırıkkale Üniversitesinde eğitim gören görme engelli üniversite öğrencilerinin eğitimleri sırasında karşılaştıkları problemleri tespit etmek amacıyla yapılmış bir araştırmadır.

3.1.2. Araştırmanın Amacı

Kırıkkale Üniversitesinde eğitim gören görme engelli öğrencilerin eğitimleri sırasında karşılaştıkları problemleri tespit ederek çözümler bulabilmek ve engellilik olgusu üzerine çalışma yapacak kişilere örnek bir çalışma ortaya koymaktır.

3.1.3. Araştırmanın Önemi

Ülkemizde engellilerin eğitimleri sırasında karşılaştıkları problemler geçmişten günümüze azalmış olsa da hâlâ toplumsal bir sorun olarak devam etmektedir. Yapılan bu çalışma ile üniversitede eğitim gören görme engelli öğrencilerin eğitim hayatında karşılaştıkları sorunların tespitine varılmaya çalışılmış olup bu alanda çalışma yapacak kişi yada kişilere ışık tutması bakımından önem arz etmektedir.

3.1.4. Tanım ve Kavramlar

Fiziksel Sakatlık: Kişinin fiziksel aktivitelerini ve yeteneklerini fiziksel olarak yerine getirememesi durumu "fiziksel sakatlık" olarak adlandırılır (Dünya Sağlık Örgütü).

Engellilik: Ruhsal ve fiziksel açıdan noksan olma durumu ve bu yüzden iş yapma yetisinin kısıtlanmasıdır (WHO, 2014).

Süreğen Engelliler: Bireylerin doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle mesleki ve sosyal çevre uyumunu negatif etkileyen ve sürekli bakım gerektiren hastalıklar süreğen hastalıklar olarak tanımlanmaktadır. Bu grup içerisine yüksek tansiyon, kanser, şeker, astım ve diğer süreğen hastalığı olanlar dahil edilmektedir (Nasibov, 2017:9)

Zihinsel Engelliler: Zihinsel engelli bireyler, zihinsel işlev yetersizliği olan bireyleri ifade etmektedir. Bu bireylerin sosyal uyum becerileri oldukça düşüktür. Aynı zamanda bu bireylerde en basit işlerde bile zorlanma ve öğrenme güçlüğü olduğu belirtilmiştir (Yumuşak, 2014:3).

İşitme ve Konuşma Engelliler: Herhangi bir nedenle konuşamayan ya da konuşma hızında, ifadesinde, sesinde ya da akıcılığında bozukluk bulunan bireyler işitme ve konuşma engelliler grubuna dahildir (Nasibov, 2017:8).

Görme Engelliler: Bireyin tek gözünde veya iki gözünde doğuştan ve sonradan görme kaybı yaşaması görme engellilik olarak tanımlanmaktadır (Nasibov, 2017:8).

Ortopedik (Bedensel) Engelliler: Kas ve iskelet sisteminde doğuştan veya sonradan oluşmuş eksiklik, yetersizliği ve fonksiyon kaybı olan bireyler ortopedik engelli grubuna girmektedir (Yumuşak, 2014:3).

3.1.5. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi seçilmiştir. Yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği kullanmak suretiyle görüşme formunun hazırlanmasında ve sonuçların yorumlanmasında nitel yaklaşım esas alınmıştır.

3.1.5.1. Araştırma Evren ve Örneklemi

Araştırmamızın evreni ve örneklemini, Kırıkkale Üniversitesinde eğitim gören görme engelli öğrencilerdir.

3.1.5.2. Veri Toplama Tekniği ve Süreci

Araştırma yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak, derinlemesine görüşmeler ile bulgular elde edilmiştir. Görüşmeler Kırıkkale il sınırları içerisinde yer alan Kırıkkale Üniversitesinde görme engelli öğrencilerin eğitim sırasında karşılaştığı problemler ile ilgili görüşme yapma talebimize olumlu cevap veren 14 erkek ve 7 kız öğrenci ile yapmış olduğumuz yüz yüze görüşme ile verilerimizi sosyolojik bir bakış açısı ile değerlendirmeye çalışılmıştır.

Görüşme öncesi katılımcılar ile kısa bir tanışmanın ardından çalışmamızın içeriği, amacı açıklanmış, elde edeceğimiz verilerin nerede, nasıl kullanılacağı açık bir şekilde ifade edilmiştir. Gizlilik sebebiyle katılımcılara kişisel bilgilerinin araştırma bulgularında ve üçüncü bir şahıs ile paylaşılmayacağı belirtilmiştir. Görüşme sırasında paylaşmak veya yanıtlamak istemediği soruları yanıtsız bırakabileceği, yanıtlamak isteyeceği sorular üzerinde yoğunlaşabileceğimiz ifade edilmiştir.

Görüşme sırasında konuşmak yerine dinlemek tercih edilmiş, görüşme sırasında notlar alınmıştır. Görüşme sonrası gün içerisinde ki yapmış olduğumuz görüşmelerin kayıtları birkaç gün içerisinde bilgisayar ortamına eksiksiz bir şekilde aktarımı

sağlanmıştır. Verileri çeşitli tasnif ve gruplandırmalara ayırarak, en güvenilir sonuçlar alınmaya çalışılmıştır.

3.2. GÖRÜŞME GRUBUNDAKİ GÖRME ENGELLİ ÖĞRENCİLERİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Araştırmanın bu bölümünde Kırıkkale üniversitesinde öğrenim gören görme engelli öğrencilerin demografik özellikleri hakkında açıklayıcı bilgiler verilmektedir. Böylece araştırmanın sorunsalı olan üniversite yaşamındaki karşılaşılan engellerin demografik açıdan nasıl değerlendirildiği, bu farklılıkların sorunlara ilişkin bir algı farklılığı oluşturup oluşturulmadığı da araştırmada incelenecek konular arasındadır. Araştırma katılan 21 görme engelli üniversite öğrencilerinin demografik bilgileri aşağıda şu şekilde belirlenmiştir.

Görüşmeye katılan öğrenciler yaş aralıklarına baktığımızda genel olarak görme engelli öğrencilerin 20-43 yaş aralığında oldukları ve yaş ortalamaları 24 yaş civarında olduğu gözlemlenmiştir. Görüşmeye katılan grubun genç üniversite öğrencisi olması verilen cevaplarını araştırma beklentilerini daha çok güçlendirildiği düşünülmektedir. Çünkü araştırmanın hedef kitlesi genç engelli nüfusun üniversite eğitimleri süresince yaşadıkları güçlükleri onların algısından tespit etmeye çalışmaktır. Böylece görme engellilerin yaşadıkları sorunları, üniversitede karşılaştıkları sorunları ve akabinde üniversite yaşamından beklentilerini tespit edilecek, bu tespitler doğrultusunda belli çözüm önerileri üretilebilecektir. Nitekim bu araştırmayı yürüten kişinin görme engelli olması da araştırmanın amacı olan görme engelli öğrencilerin üniversite yaşamındaki karşılaştıkları sorunları tespit etmek açısından oldukça katkısı olacağı düşünülmektedir.

Görüşme grubumuzda 14 erkek öğrenci 7 kız öğrenci olmak üzere toplam 21 kişi görme engelli öğrenci bulunmaktadır. Katılımcı görme engellilerin cinsiyet dağılımına baktığımızda erkek öğrencilerin kız öğrencilerinin iki katı olduğu görülmüştür. Elbette bu sayıda toplumsal cinsiyet olgusunun daha birçok aile için kız çocuklarının hele de engelli olduğu göz önüne alınırsa okumasının gereksiz olduğu anlayışının var

olabileceğinin yansıması olduğu düşünülmektedir. Nitekim kız aile çocukları görme engelli kız çocuklarının üniversite yaşamlarında karşılaşacakları durumlar karşısında endişeli olduğundan kız çocuklarının üniversite eğitime göndermede çekinken kalmaktadır. Bu sonuca görme engelli kız öğrencilerinin velileri ile yapılan görüşme neticesinde varılmıştır.

Öğrencilerin engel durumlarına bakıldığında ise birinin hem görme hem de işitme engeli bulunduğu araştırmaya katılan diğer tüm öğrenciler görme engelli olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların Kırıkkale Üniversitesine nereden geldikleri sorulduğunda, 7 kişinin Ankara, 2 kişinin İstanbul, 3 kişinin Çorum, 2 kişinin de Kırşehir 'den geldiğini Tekirdağ, Çankırı, Manisa, İzmir, Konya ve Adıyaman' dan da 1'er kişinin geldiğini öğrenilmiştir. Görüşme grubundaki öğrencilerin hangi illerden geldiklerini dağılıma bakıldığında en çok Ankara' dan öğrenci geldiğini söyleyebilmek mümkündür. Ankara'dan sonra en çok katılımcının olduğu illerin dağılımına bakıldığında Kırıkkale şehrine yakın olan illerden gelen öğrenciler oldukları dikkati çekmektedir. Görüşme grubunda engelli öğrenciler görüşmeler sırasında ailelerinin ve kendilerinin engellerinin de etkisi ile yaşamış oldukları illere yakın olan illerde eğitimlerine devam etmeyi tercih ettikleri yönünde beyanları bulunmaktadır. Görüşme bulguları da bu yönde tespit edilmiştir.

Engelli öğrenciler Kırıkkale üniversitesinde eğitim almayı ailelerin yaşamış olduğu illere yakın olduğu için tercih ettiklerini belirtenlerin oranı yüksek olarak tespit edilmiştir. Görüşme grubundaki görme engelli öğrencilere neden Kırıkkale Üniversite'sini seçtiği sorulduğunda, 9 kişinin yaşadığı şehre yakınlığından dolayı, 5 kişinin puanın Kırıkkale Üniversitesine yettiğini, 2 kişinin küçük şehir olduğu için, 3 kişinin akrabasının bu şehirde yaşadığı, 1 kişinin tavsiye, diğer 1 kişinin de kızı Kırıkkale Üniversitesinde okuduğu için seçtikleri görülmektedir. Kaldı ki engelinden dolayı yaşamaları muhtemel sorunların daha fazla olacağı ihtimali ve algısı bu öğrencilerin ve/veya ailelerinin yakın illeri tercih etmeleri makul bir sonuçtur. Genel olarak bakıldığında Üniversite'yi seçme nedenlerinin temel sebebinin üniversitenin konumundan dolayı yani ailenin ikame ettiği şehre yakınlığından olduğunu

çoğunluğun verdiği cevaplardan görebilmekteyiz. Bu cevaplara göre bu araştırma için şu sonuca ulaşmak mümkündür. Katılımcı görme engellilerin üniversite tercihlerinde en önemli etkenler tercih ettikleri üniversitenin ailenin ikamet ettiği ile yakınlığıdır.

İkinci sıradaki tercih sebebi ise alınan sınav puanıdır. Yine görüşme grubunun Kırıkkale Üniversitesini seçme nedenleri arasında puanları bu üniversiteye uygun olduğu için seçtiklerini söyleyenlerin önemli bir oran ortaya koyduklarını da söyleyebilmek mümkündür. Kırıkkale üniversitesini tercih eden görme engelli öğrenciler için yaşadıkları şehre yakınlık birinci öncelik olmasının yanında engelli öğrencilerden alınan cevaplarda tercih edilen yerde herhangi bir yakının veya akrabanın o ilde yaşıyor olması da önemli bir etken olduğu görülmektedir. Doğal olarak engelli çocukları için endişe eden ailelerinin hiç olmazsa onlarla ilgilenebilecek bir yakının olması en azından endişe düzeyini biraz azaltacaktır. Bu da hayatlarını kolaylaştırma kaygısı olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak, görme engellilerin ve/veya ailelerinin tercihlerinde kaygı taşıdıkları ve bu yüzden ailelerinin isteklerinin yakın veya akraba/tanıdık şehirlerde bir üniversite olması yönünde olduğu yapılan görüşmeler neticesinde belirlenmiştir. Bu algıyı yok etmek, görme engellilerinin de üniversitesi tercihi yaptıklarında birkaç alternatifle sınırlı kalmalarını önlemek için, üniversitelerde faaliyet gösteren engelli öğrenci birimlerinin aktif olarak velilerin bu kaygılarını yok etmek için daha üniversite tercihi yapmadan gerek sosyal medya gerekse tüm iletişim medya araçları ile velilere gereken psikolojik ve sosyolojik bilgilendirmeleri yapması gerekir. Özellikle eğitim-öğretim süresince çok farklı illerde olsalar dahi görme engelli öğrencilere verilen hizmetlerden, eğitim-öğretim materyallerinden tutun, burs, barınak, kütüphane hizmetleri, ulaşım, sosyal ve psikolojik destek her türlü hizmetin verilmesi ve bu hizmetler hakkında bilgilendirilmesi gerekir. Engelli öğrencilerde diğer akranları gibi üniversite tercihlerinde birkaç seçenekle sınırlı bırakılmaması gerekir.

3.3. HANGİ BÖLÜMLERİ ve NEDEN OKUYORLAR?

Görüşmeye katılan görme engelli öğrencilere hangi bölümde okudukları sorulduğunda alınan cevaplara göre sözel bölümlerde okudukları tespit edilmiştir. Okudukları bölümler baz alındığında bu oranı destekler niteliktedir. Bu bölümler şu şekilde sıralanmaktadır: Görme engelli üniversite öğrencilerinin 4'ünün Uluslararası ilişkiler, 3'ünün Türk dili ve Edebiyat Bölümünde okuduğu, Felsefe, Sosyoloji ve Tarih bölümlerinde 2'şer kişinin okuduğu, Sosyal bilgiler öğretmenliği, Kamu yönetimi, İşletme, Hukuk, Müzik, Büro yönetimi ve sekreterlik, Türkçe öğretmenliği, Psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümlerinin her birinde de 1'er kişinin okuduğu tespit edilmiştir. Görme engelli öğrencilerin engel durumlarından dolayı sözel bölümleri ağırlıklı olarak seçtikleri söylenmek mümkündür.

Görüşmeye katılan görme engelli öğrencilere neden bu bölümü tercih ettikleri sorulduğunda, katılımcılardan 13 kişinin ilgi alanı olduğu için, 4 kişinin puanlarının bu bölümlere yetmesinden dolayı, 1 kişinin ailesinin isteğini reddedemediği için, 1 kişinin de öğretmenin tavsiyesi üzerine seçtiği görülmektedir. Görme engelli üniversite öğrencileri bu bölümlerden Uluslararası ilişkiler, Felsefe, Türk dili ve edebiyatı, Tarih, Sosyoloji, Hukuk, Türkçe öğretmenliği, Müzik, Büro yönetimi ve sekreterlik, Psikolojik rehberlik ve danışmanlık bölümlerini kendi ilgi alanlarına girdikleri ve okudukları bölümleri sevdikleri için tercih ettiği tespit edilmiştir. Puan yeterliliği neticesinde seçilen bölümler arasında Uluslararası ilişkiler ve İşletme bölümü de yer almaktadır. Bir öğrencinin ailesinin tavsiyesi üzerine Kamu yönetimini seçtiği, hocası yönlendirdiği için de bir öğrencinin Felsefe bölümünde okuduğu görülmektedir.

Araştırma grubundaki görme engelli üniversite öğrencilerinin verdikleri cevaplar temel alınarak istedikleri bölümleri tercih ettikleri görülmektedir. Vermiş oldukları cevaplar da incelendiğinde sonucun bu yönde olduğu tespit edilmiştir.

- Okumaya ve yazmaya olan ilgimden dolayı bu bölümü tercih ettim (25, Kırşehir, Kadın, Edebiyat)
- Toplumsal konularda ilgili çeşitli araştırmalar yaparak iyi bir sosyolog olmak istedim (23, Ankara, Erkek, Sosyoloji)
- Kişilerin yaşamış oldukları psikolojik çözümleme noktasında verimli olacağıma inancım (23, Manisa, Kadın, Psikolojik Rehberlik ve Danışmanlık)
- Sevdiğim bir bölüm olduğu için (23, Adıyaman, Erkek, Büro Yönetimi ve sekreterlik)
- Şiiri, Öyküyü, Romanları, edebi olan her şeyi kısacası okumayı çok seviyor olmam (20, İstanbul, Kadın, Türk dili ve Edebiyat)
- Divan şiirlerinden hoşlanmam ve merakım neticesinde bu bölümü seçmeye karar verdim (43, Kırşehir, Erkek, Türk dili ve Edebiyatı)

Bu sonuçlara bakılarak şunları söylemek mümkündür, eğitim-öğretim ana okul çağlarından başlayan üniversite ve lisansüstüne kadar devam eden uzun bir süreçtir. Fakat engelli öğrencilerimiz maalesef ilköğretim ve lise eğitimlerinde özellikle sayısal derslerde matematik, fizik vs. gibi, henüz görme engellilere tam uyarlanmış bir müfredatın olduğunu söylemek mümkün değildir. Hala birçok görme engelli birey geometrik şekilleri tasvir etme konusunda yetersiz kalabilmektedir. Bunun sonucunda engelli öğrenci sayısal derslerde iyi bir eğitim alamadığı için sözel bölümlere yönelmekte ve elbette ilgi alanları o yönde olabilmektedir. Halbuki görme engelli öğrencilerinde diğer akranları gibi sayısal alanlarda gerekli uyarlamalar yapılırsa, gerekli fırsat eşitliği sağlanırsa başarılı olacaklardır. Bunun için eğitim sisteminin tüm dersler için uyarlanması ve hatta eğitimcilerin bu konuda ayrıca eğitilmeleri gereklidir. Görme engelli öğrencileri sadece sözel bölümlerle sınırlandırmak onları sözel bölümlere kanalize etmek bir ayrımcılıktır.

Görüşmeye katılan görme engelli öğrencilere hangi mesleği yapmayı planlıyorsunuz yapmak istediği, 1 kişinin öğretim üyesi, 2 kişinin diplomat ve diğerlerinin de avukatlık, memur, satranç, antrenörlüğü, sosyolog, engelli okulların psikolojik rehberlik ve danışmanlık gibi meslekleri icra etmek istedikleri tespit edilmiştir. 1 kişinin şu anda MEB’de çalışıyor olduğu diğer 1 kişinin de yazar olmak istediği görülmektedir. Katılımcıların okudukları bölümlerle ileri deki yıllarda çalışmak

istedikleri meslekler karşılaştırıldığında görme engelli üniversite öğrencileri; sosyal bilimler öğretmenliği okuyan kişinin öğretmen olmak istediğini, Uluslararası ilişkiler okuyan 3 kişiden birisinin elçiliklerde görev almak istediği birisinin diplomat diğerinin ise Türkiye’de 2012 yılı itibariyle yapılan E-KPSS- Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı ile İİBF mevzuunu bir engelli birey KPSS denkliğinde B Grubuna denk gelen atanmanın dışında hiçbir şey yapamadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle herhangi bir kurumda “kariyer uzmanlığı”, “kaymakam”, “idari hakim”, bölümünün esas aldığı “Dış işleri bakanlığında bürokrat” vb. olmak için yeterli sağlık raporu “oranına” sahip olamadığı için bir kurumda memur olup ona verdikleri herhangi bir işi yapmak istediğini söylemektedir. Felsefe bölümünde okuyan bir kişinin öğretim üyesi olmak istediği, Türk dili ve edebiyat bölümünü okuyan görme engelli öğrencilerden 2’sinin öğretmen 1’inin ise yazar olmak istediği. Tarih bölümünü okuyan görme engelli öğrencilerden birisinin öğretmenlik mesleğini yapmayı düşündüğü, diğeri satranç antrenörlüğü yapmak istediğini beyan etmiştir. Felsefe bölümünü okuyan öğrencilerden birisi öğretmen, hukuk okuyan görme engelli öğrenci avukat, PDR okuyan bir görme engelli öğrencinin de görme engelliler okulunda psikolojik danışmanlık ve rehber öğretmenlik yapmak istediği tespit edilmiştir.

Bu karşılaştırmalara bakıldığında öğrencilerin yüksek oranda okudukları bölümlerle alakalı meslekler edinmek istedikleri söylenebilir. Kendi tercihleriyle gelen görme engelli öğrenciler okudukları bölümlerle alakalı işler yapmak istediklerini beyan etmişlerdir.

Maalesef birçok görme engelli öğrenci kendi okuduğu bölümle ilgili meslek sahibi olmak istiyor olsa da, gerçek tablo görme engellilerin özellikle kariyer mesleklerinde çok az olduğu, ve/veya çalıştıkları kurumlarda kariyer planlamasına dahil edilmediği görülmektedir.

Bugün birçok kurumda hala görme engelli çalışan akla gelindiğinde direkt olarak santral gibi atıl yerlerde görev verilmektedir. Hizmet içi eğitim ve hizmet içi yükselme sınavlarında görme engellileri dahil edecek bir uyarlanmış sistem yoktur. Özellikle kaynakların brail alfabesi şeklinde verilmesi, sınavlara hazırlıkta ve eğitimde fırsat eşitliğini sağlayacak eğitim imkanlarının verilmesi gibi olanaklardan bugün birçok

görme engelli birey mahrum bırakılmaktadır. Bu mahrumiyetin en büyük nedeni ise yöneticilerdeki algıdır. Bugün çoğu yöneticiler görme engelli bir bireyin gerekli şartlar oluştuğunda ve imkan sağladığında yapabilecekleri konusunda çok az bir bilgiye ve farkındalığa sahiptir. Elbette her görme engelli birey her bireyde de olduğu gibi başarılı olur sonucu çıkarılmamalıdır fakat önyargılarla başarılı olacak görme engelli çalışanlarında kariyer yolu kapatılmamalıdır.

Gerek masa başı eğitimde gerekse sınıf ortamındaki hizmet içi eğitiminde görme engelli çalışanlara mesleğini icra etme ve mesleğinde ilerleme şansı verilmelidir. Bu görev aynı zamanda insan kaynakları yönetiminin eşitlik ve adalet ilkesinin bir gereğidir.

Araştırma yapılan görme engelli öğrencilere bu mesleği seçme nedenleri sorulduğunda, görme engelli üniversite öğrencilerinden 5 kişinin gelecek nesillere, gelecek nesiller içerisindeki engelli bireylere faydalı olabilmek adına bu meslekleri tercih ettikleri ifade edilmiştir. 7 kişinin okudukları bölümlere olan ilgileri, sevgileri ve okudukları bölümün topluma katacakları faydayı düşünerek bu meslekleri tercih ettikleri tespit edilmiştir. 1 kişinin farklı kültürleri tanımak için bu mesleği yapmak istediği, 1 kişinin genel bir meslek olması, istihdam alanının fazla olmasından kaynaklı olduğu, 1 kişinin haksızlığa karşı olduğu için avukatlık mesleğini tercih ettiği öğrenilmiştir. Araştırma yapılan görme engelli öğrencilerin okudukları bölümleri ve ileride seçecekleri meslekleri kendi istekleri doğrultusunda olduğu ve ideallerini bu yönde gerçekleştirmek istedikleri verdikleri cevaplarda da belirtilmektedir.

- *Benden sonra gelecek engellilere örnek olmak ve toplumdaki önyargıyı bir nebze yıkmak istiyorum ayrıca yönetmeyi çok seviyorum (21, Erkek, Ankara, Kamu yönetimi)*
- *Toplumun aksak, çürümüş hurafelere dayanan hasta yönlerini tedavi ederek, sağlıklı bir toplum oluşturmak istemem nedeniyle (23, Erkek, Ankara, Sosyoloji)*
- *Müziği çok seviyorum (24, Kadın, İzmir, Müzik)*
- *Vatanına milletine faydalı insanlar yetiştirmek (22, Erkek, Tekirdağ, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği)*

- *Sevdiğim şeyleri diğer insanlara özellikle öğrencilerime aktarmak istiyor olmam (20, Kadın, İstanbul, Türk dili ve Edebiyatı)*
- *Dünya tarihinde felsefede milletimizin yetersiz kaldığı noktaları düzeltmek istiyorum (22, Erkek, Samsun, Felsefe)*
- *Çocuklarımızı geleceğe daha aydın ve bilinçli, milli ve manevi değerlerini özümsemiş nesiller olarak yetiştirmek (43, Erkek, Kırşehir, Türk dili ve Edebiyatı)*

3.4. ENGELLİLİK DURUMU, ÜNİVERSİTE, BÖLÜM ve MESLEK SEÇİMİNİ ETKİLİYOR MU?

Görüşme grubundaki görme engelli öğrencilere görme engeliniz olmasaydı yine de bu üniversiteyi, bölümü ve bu mesleği seçer miydiniz diye sorulduğunda görme engelli üniversite öğrencilerinden 6'sının bu bölümleri veya meslekleri görme engelleri olmasaydı asla seçmeyeceklerini söyledikleri tespit edilmiştir. Türkçe öğretmenliğinde okuyan bir öğrenci, görme engelli oluşundan dolayı sözel bölüme gelmek zorunda kaldığını, bu engeli olmasaydı farklı bir bölüm okumak istediğini beyan edilmiştir. Görme engelli bir öğrenci görme engeli olmasaydı sayısal yeteneğinin var olacağını düşündüğünü şu şekilde ifade edilmiştir:

- *Kesinlikle seçmezdim çünkü sayısal alanda daha çok başarılı olacağıma dair inancım vardı ama gerek ders kaynaklarına ulaşım da zorluk gerekse ders hocalarının engelliye bilinçsiz olması neticesinde sayısal derslerde başarı sağlayamadım ve bu bölümü tercih ettim (22, Erkek, Tekirdağ, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği)*

Araştırma grubundaki görme engelli üniversite öğrencilerinden alınan cevapların analizleri doğrultusunda, görme engelli olmaları mecburi olarak okullardaki sözel bölümlere yönelmelerinde etkili olmuştur diyebilmek mümkün görünmektedir. Görme engelli öğrencilerin bir kısmı sözel bölümlerde eğitim almayı çok istekli olarak kabul etmediklerini fakat zaman içerisinde kabullenmek durumunda kaldıklarını, eğitim alabilmeleri ve sosyal yaşamlarında statü sahibi olan bireyler arasında yer alabilmeleri için bu bölümlerde başarılı olmayı hedefledikleri tespit edilmiştir. Görüşme

grubundaki öğrenciler, sözel bölümü tercih değil mecburi olarak seçtiklerini ve engel durumları olmasa sayısal bölümlere yöneleceklerini ifade edilmişlerdir. Bu ifadelere bakıldığında yapılan analizlerin doğru olduğu düşünülmektedir:

- *Matematiğe ilgim vardı ancak lise eğitiminde görmeden dolayı matematiğe ilgim azaldı. Engelim olmasaydı matematik dalını seçerdim (20, Erkek, Ankara, Tarih)*
- *Hayır çünkü görme engelli oluşum sayısal dersleri yapmamda önüme engel koyduğu için bu bölümü seçmek zorunda kaldım (31, Erkek, Çorum, Sosyoloji)*
- *Hayır seçmezdim çünkü görme engelli olduğum için sayısal bölümleri okumada zorlanacağım için bu bölümü seçtim (22, Erkek, Samsun, Felsefe)*

Görüldüğü gibi görme engelli katılımcılardan alınan cevaplar doğrultusunda eğitim-öğretim faaliyetlerinin en başından beri gelen süreç içerisinde sayısal dersler konusunda zayıf bir eğitim sisteminin varlığından dolayı kendilerini daha kolay kendi imkanları ile çalışabilecekleri bölümleri tercih ettikleri görülmektedir. Halbuki tüm derslerde gerek materyallerin uyarlanması gerekse eğitimcilerin eğitilmesi ile görme engelli öğrencilere eğitimde fırsat eşitliği sağlanmalı onlarda diğer akranlar gibi bir zorunluluk olarak değil seçme şansını kullanarak başarılı oldukları ve ilgi duydukları bölümlere yönlendirilmeleri gerekmektedir.

Araştırma grubunda yer alan diğer görme engelli üniversite öğrencilerinden 14'ü görme engeli olmasa dahi okudukları bölümü ve üniversiteyi yine seçeceklerini, tercihlerinin değişmeyeceğini ifade etmiştir. Bölümlerini seçerken ilgi alanlarına göre tercihte bulunduklarını, bu tercihlerinde engel durumlarının etkisinin çok da önemli olmadığını söyleyen görüşme grubundaki bireylerin ifadeleri şu şekilde tespit edilmiştir:

- *Evet seçerdim kişiliğimden dolayı (23, Erkek, Ankara, Uluslararası İlişkiler)*
- *Evet çünkü görmemek düşünmeye engel değil (24, Erkek, Konya, Felsefe)*
- *Evet, yine Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği mesleğini seçerdim. Çünkü hayallerimi gerçekleştireceğim ve gelecek nesillere faydalı olabileceğim eserler bırakacağım bir meslek olarak düşünüyorum (43, Erkek, Kırşehir, Türk dili ve Edebiyatı)*

- *Bu mesleği seçme sebebim görme engelli olmam değil! Yine bu bölümü seçerdim. Hatta tekrar tekrar seçerdim. Üniversiteye gelince imkânım olsa oturduğum şehirde okumak isterdim ancak Kırıkkale Üniversitesi de gerçekten çok güzel bir üniversite. Burada okuduğum için hiç pişman olmadım (20, Kadın, İstanbul, Türk dili ve Edebiyatı)*
- *Üniversiteyi seçerdim çünkü ortam çok güzel. Bölümü seçer miydim bilemiyorum. Mesleği evet seçerdim (21, Erkek, Ankara, Kamu Yönetimi)*
- *Evet seçerdim. Çocukluğumdan beri bu mesleği yapmak istiyordum (25, Kadın, Çankırı, Hukuk)*
- *Seçerdim çünkü okumuş olduğum bölüme olan ilgimden dolayı (21, Erkek, Ankara Uluslararası ilişkiler)*

Araştırma grubundaki katılımcıların yukarıda verdikleri cevaplar incelendiğinde görme engelli öğrenciler bölümlerini ya da yapacakları meslekleri engel durumlarına göre değil de ilgi alanlarına göre seçtikleri görülmektedir. Üniversite tercihlerinin zoraki bir durumdan kaynaklı olmadığı, daha çok kendi istekleri doğrultusunda yapıldığı tespit edilmiştir. Genel olarak bakıldığında çoğunlukla kendi isteklerini öne planda tutacak şekilde engelleri aşmaya çalıştıkları ve görme engelli olmaları istekleri gerçekleştirme noktasında bir engel teşkil etmediğini de kendi beyanlarına göre söyleyebilmek mümkün görünmektedir. Diğer yandan okudukları bölümlerden farklı bölüm isteyen görme engelli öğrenciler için de bu durumun dezavantajlı bir hal aldığı tespit edilmiştir. Tüm bunların yanı sıra görüşme yapılan bir görme engelli öğrenci, okuduğu bölümün mesleğini seçeceğini ancak üniversiteyi seçmek istemediği, bunun sebebinin de üniversitenin engelliler için yeteri kadar erişilebilir olmadığını beyan edilmiştir. Üniversitelerin engelliler için erişilebilir olmasının önemi bir kez daha ortaya çıkmış bulunmaktadır. Üniversiteler engelliler için erişilebilir olduklarında, engelliler sadece engellerine uygun bölümleri seçecekler, üniversite avantaj veya dezavantaj olmaktan çıkacaktır. Bütün üniversiteler engelsiz hale geldiklerinde engellilerin önündeki önemli engellerden birisi kalkmış olacaktır.

3.5. GÖRME ENGELLİLER AÇISINDAN KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİNİN YETERLİLİK DURUMU

Görüşme yapılan görme engelli öğrencilere Kırıkkale Üniversitesinin görme engelli öğrencilerle ilgili yasal düzenlemeleri hakkında bilgilerinin olup olmadığı sorulduğunda görüşme grubundaki öğrencilerden yarıya yakını, bu konu hakkında bilgi sahibi olmadığını söylerken diğer yarısının konu hakkında bilgi sahibi olduğu, konu ile yakından ilgili olduğu tespit edilmiştir. Engelli bireylerin gerek eğitim hayatlarında gerekse sosyal hayatlarında, kendilerine tanınan haklarla ilgili olarak tam anlamıyla bilgi sahibi olmadıklarını, görüşme grubundaki görme engellilerin beyanlarına dayanarak söyleyebilmek mümkündür. Ulaşılan kaynakların yetersizliği ve görme engellilerin hakları ile ilgili kayıtsızlıkları bu durumun ortaya çıkmasında son derece etkili olmaktadır. Cevaplara genel olarak bakıldığında 11 kişinin engelli hakları ile ilgili bilgilerinin olmadığı beyanları doğrultusunda tespit edilmiştir. Cevapların içeriğine bakıldığında bu konular üzerinde toplantılar yapılması ve bilgilendirme için seminerler düzenlenmesi gerektiği hususunu vurguladıkları tespit edilmiştir. Farkındalık toplantılarının ne derece önemli fonksiyon yüklediği bu cevaplardan net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. En az hakların verilmesi kadar haklar hakkında yapılacak olan bilgilendirmelerin önem taşıdığı görülmektedir. Hakların verilmesi, haklardan haberdar olunmadığında, olması gereken fonksiyonu ortaya koyamamaktadır. Halbuki yükseköğretim kurumuna bağlı tüm üniversitelerde 2008 yılı itibari ile engelli öğrenci birimlerinin kurulması zorunlu kılınmış ve birçok üniversite de bugün engelli öğrenci birimleri kurulmuştur. Elbette bu birimlerin yasal olarak kurulması sorunu çözmemektedir. Bu birimlerin ne kadar aktif ve ne kadar sorun çözme konusunda yeterli olduğu ayrı bir çalışma konusu olarak incelenebilir. Engelli tüm öğrencilerin eğitim-öğretim süreçlerini kolaylaştırmak ve eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak üzere kurulan bu birimlerin ilk olarak her konuda yapılandırmalarını tamamlamaları gerekmektedir. Çünkü üniversitelerde engellilik konusu birçok yönü ile alınmalıdır. Fiziki ulaşılabilirlik, ders ve materyallere ulaşılabilirlik, eğitimcilerin ve diğer akran öğrencilerin ve tüm personelin farkındalığı ve bilinçlendirilmesi, psikolojik ve sosyolojik destek, boş zaman değerlendirme gibi birçok yönü ile ele alınması gereken önemli konular bulunmaktadır. Engelsiz üniversite yolunda mesafe alabilmek için tüm bu düzenlemelerin ivedi olarak ele

alınması, yapılanlar ve yapılacaklar hakkında aday öğrencilerin ve ailelerin bilgilendirilmesi bu birimlerin ilk başta yapması gereken önemli faaliyetlerdendir. Bugün üniversitelerde birçok eğitimci görme engellilerin için yapılan desteklerin hala yasal bir hak olduğu konusunda bilgi sahibi olmadıkları gibi görme engelli öğrencilerde üniversite yaşamlarına başladıklarında yasal olarak ne türlü haklara sahip oldukları konusunda hala yeterli bilgiye sahip olmadığı bu araştırma sonucunda da görülmektedir. Bu nedenle bu birimlerde çalışacak deneyimli profesyonel ekiplere ihtiyaç bulunmaktadır. Ancak bu şekilde ciddi ve profesyonel bir çalışma yürütülebilir.

Bunun yanı sıra görüşmeye katılan görme engelli öğrencilerden 10 kişinin yasalar hakkında bilgi sahibi oldukları verdikleri cevaplardan tespit edilmiştir. Yapılan seminerlerde bu tür bilgileri öğrendikleri, görüşme grubundaki görme engellilerin bu yönde vermiş oldukları cevaplardan öğrenilmiştir. Görüşme verilerine dayanarak engellilerin bir kısmının bilgi sahibi olmadığı diğer kısmının katılmış oldukları farkındalık toplantılarından dolayı bilgi sahibi olduklarını belirten görüşme verilerinden birkaç tanesi aşağıda verilmiştir:

- *Üniversite kampus alanı içerisinde erişilebilirlik konusunda gayet başarılı çalışmalar yapılmaktadır. Fakat yasal düzenlemeler sadece yazılı olarak kalmakta ve uygulamada çok büyük sorunlar yaşanmaktadır. Örneğin 5378 sayılı engelliler kanununun eğitim başlıklı 15. Maddesi 'Hiçbir gerekçeyle engellinin eğitim hakkı engellenemez' demesine rağmen engelli bir öğrenci olan şahsıma '15 gün eğitimden uzaklaştırma cezası' verilmiştir. Yani haklar yazı üzerinde verilmekle verilmiş olmuyor (43,Erkek, Türk dili ve Edebiyatı)*
- *Evet. Açık ve kapalı alanlarda erişebilirlik olması. Erişebilirlik standartlarına uygun içimde düzenlenmesi örneğin kütüphane, sarı yol (31, Erkek, Sosyoloji)*
- *Bilgin var. Engelli birimden yasal düzenlemelerle ilgili sürekli bilgi alıyorum (25, kadın, Hukuk)*
- *Var, Üniversite yönetimi görme engelli öğrencilerin sorunlarına yardımcı oluyor. Örneğin engelsiz kütüphanenin olması, üniversite personelin bir kısmının engelli haklarına bilinçli olması (21, Erkek, Uluslararası ilişkiler)*

- *Evet bilgim var. Üniversite erişim standartlarına uygun bir şekilde engelsiz bir kütüphane ve engelli öğrencilerin bilgi alabilecekleri Engelsiz yaşam birimi kurulmuştur (25, Kadın, Türk dili ve Edebiyat)*
- *Bilgim var. Üniversitenin engelsiz yaşam birimi web sitesinden duyuruluyor. Sürekli güncelleniyor (23, Erkek, Büro yönetimi)*
- *Bilgim var üniversitenin engelli öğrenci birimi yakınım yapılan düzenlemeleri üniversite sitesinden ve engelli biriminden öğreniyorum (24, Erkek, Türkçe öğretmenliği)*
- *Var, yasal düzenlemeleri yetersizdir. Daha iyi bir eğitim verebilmesi ve engelli öğrencilerin engelsiz öğrencilerle eşit şartlarda eğitim görebilmeleri sağlanmalıdır (23, Erkek, Sosyoloji)*
- *Evet bilgim var. Sınav sürelerinin görme engelliler için biraz daha uzun tutulmalıdır (23, Kadın, Psikolojik Rehberlik ve Danışmanlık)*

Verilen cevaplara bakıldığında öğrencilerin bilgi sahibi oldukları fakat yapılan yasal yaptırımların ve hakların yetersiz olduğu görülmektedir.

Yapılan görüşmelerdeki görme engelli öğrencilere üniversitenin görme engelliler için yasal düzenlemeleri yeterli mi yoksa yetersiz mi buldukları sorulduğunda, görme engelli öğrencilerden alınan cevaplarda iki kişinin bu konu hakkında bilgi sahibi olmadıkları için bir şey bilmedikleri, bir kişinin boş bırakmış olduğu ve geriye kalan 18 kişinin tamamı üniversite içindeki yasal düzenlemelerin yetersiz olduğu görüşünde oldukları tespit edilmiştir. Görüşmeye katılan görme engelli öğrenciler Kırıkkale Üniversitesinin görme engelliler için düzenlemelerinin yeterli olmadığını söyleyenlerin ifadeleri aşağıdaki şekilde tespit edilmiştir:

- *Yeterli değil. Engelli öğrencilerin daha rahat okuyabilmeleri için sorunların çözümüne yönelik yasal düzenleme yapmak (23, Erkek, Uluslararası ilişkiler)*
- *Kaynak bulmada büyük sorunlar yaşıyoruz ayrıca eğitimciler bu konuda çok bilgisiz kesinlikle eğitimcilerin eğitilmesi gerekir (21, Kadın, Kamu yönetimi)*
- *Değildir. Sertifika puanı olmalı, yeterli ve aktif bir kütüphane olmalı, öğrenciler bilgilendirilmeli (30, Erkek, Tarih)*
- *Değil erişebilirlik artırılmalı hocalar bilgilendirilmelidir (20, Erkek, Tarih)*

- *Yeterli değil. Engelli öğrenci biriminin daha aktif olması gerekir. Görme engelli öğrencilerin engelleri ile ilgili sorunlarıyla öğrenci- yönetici ihtişaresi sonucu sorunların çözüm için bağlayıcı kurarlar (31, Erkek, Sosyoloji)*
- *Yeterli değil engelli sığınmacılar için yapılan yasal düzenlemeler olmasına yeni düzenleme yapılmalı (25, Kadın, Hukuk)*
- *Yeterli değil, örneğin sınav salonlarının engelli öğrencilere uygun şekilde düzenlenmesi, üniversite kampüs ve sınıfların yeterli ışıklandırılması (21, Erkek, Uluslararası ilişkiler)*
- *Yeterli değil. Örneğin bu üniversite de okuyan engelli öğrencilerle üniversite yönetimi iş birliği halinde etkili kararlar alınabilir (22, Erkek, Felsefe)*
- *Yeterli değil, çünkü üniversite yönetiminin engelli öğrencilere olan bakış açıları değiştirilmelidir. Yönetim bakış açısı değiştirilse engelli öğrencilerin sorunları minimuma inecektir (23, Erkek, Büro Yönetimi ve Sekreterlik)*

Yukarıda alınan cevaplara bakıldığında öğrencilerin en çok eğitimcilerin bilinçsizliğinden ve kütüphanenin görme engelliler için aktif olarak kullanıma açık olmadığından yakındıkları görülmüştür. Eğitimcilerin tüm engelliler dahil olmak üzere görme engelli öğrenciyle nasıl iletişim kuracağı, nasıl bir eğitim formatı uygulayacağı konusunda bilgi sahibi olmadığı bu cevaplardan anlaşılmaktadır. Eğitimin en önemli parçası eğitimcilerden ülkemizde eğitim fakülteleri veya eğitimci yetiştiren tüm fakültelerin engelli birey ve eğitim başlıklı ayrı bir eğitim verilmesi şarttır. Eğitimcilerin bu konuda eğitilmesi ile yaşanması muhtemel olan birçok sorunun çözülmesini sağlayacaktır.

Görüşme grubundaki öğrencilere, Kırıkkale Üniversitesinin görme engelliler için avantaj ve dezavantajlarının neler olduğu sorulduğunda, hem avantajları hem de dezavantajları olduğunu söyleyen öğrenciler bulunmaktadır. Görme engelli öğrenciler üniversitenin avantajları konusunda ilk olarak ulaşım, Ankara'ya yakın olması, küçük bir il olması, kampüs içi mesafenin kısa olması, az da olsa erişilebilirlik olarak sıraladıkları tespit edilmiştir. Dezavantaj olarak da öğrenciler genelde personelin ve öğretim üyelerinin engellilik konusunda bilgisiz ve anlayışsız olması, açık ve kapalı alanlarda erişilebilirliğin az olması, ders içi materyallerin az olması gibi faktörlerin öğrenciler açısından dezavantajlı durumlar olarak nitelendirildiği verdikleri

cevaplardan tespit edilmiştir. Yapılan karşılaştırmada üniversitenin konumu ve küçük şehirde olması öğrencilerin tercih etme sebebi olurken, üniversite içerisinde engellilere sergilenen tutum, davranış ve yaptırımlar üniversiteyi dezavantajlı konuma getirildiği tespit edilmiştir. Öğrencilerin bu yönde vermiş oldukları cevaplardan birkaç tanesi aşağıda verilmiştir:

- *Avantajları Ankara'ya yakın olması, üniversite birimlerinin birbirine yakın olması, kılavuz çizgiler sayesinde birimlere erişilebilir olması, dezavantajları; okulun şehirden kopuk olması, personelin engellilerle ilgili yeterli bilgiye sahip olmaması (23, Erkek, Uluslararası ilişkiler)*
- *Avantajlar; erişilebilir bir üniversite olması, öğrenci yurtlarının fakültelere yakın oluşu, ihtiyaç duyulduğunda araç gereçlerin temin edilmesi*
- *Dezavantaj; Hocaların engellilikle ilgili bilgi düzeylerinin yetersiz olması, yeterli yasal düzenlemelerin yapılmaması (24, Erkek, Felsefe)*
- *Dezavantajı bir körler kütüphanesi ve körler bilgisayar odası olmamasıdır ki bu gerçekten çok önemli bir eksiktir. Körlerin kullanımına uygun ekran okuyucularla desteklenen bilgisayarlar, kabartma ekranlar, ses kayıt cihazları, kitap okuma makinaları olsa harika olacaktı. Olmalıydı. Bir arkadaşım TOB Üniversitesinde okuyor. Üniversite ona 4 yıl boyunca kabartma ekran alıp zimmetlemiş. Ben zimmetlenmesi değilse de bir kütüphane gibi birimde bu cihazların eksikliğini çok çekiyorum. En önemli avantajı ise Ankara'ya çok yakın olması. Fakülte binalarında ve çevresinde sarı çizgilerin olması. Her şeyin derli toplu bir kampüs içerisinde olması (20, Kadın, Türk dili ve Edebiyatı)*
- *Avantajlar; Öğrenci yurtları ve kampüsün mesafesinin kısa olması, ders hocalarının çoğunun engelli öğrencilerin haklarına karşı gerekli hassasiyeti göstermeleri, yeterli olmasa da üniversite yöneticilerinin eğitim almaları konusunda engelsiz eğitim almaları bağlayıcı kararlar almaları, erişim kolaylığı açısından fakültelerin birbirine yakın olmaları.*
- *Dezavantajlar; açık ve kapalı alanların yeteri kadar erişilebilir olmaması, bazı öğretim üyelerinin kişilerin engelinden kaynaklı hakkına yönelik anlayışsız davranmaları, üniversite yöneticilerin engelsiz eğitim konusunda yeteri kadar ilgileniyor olmaması, engelsiz kütüphane araç ve gereçlerin eksik olması (31, Erkek, Sosyoloji)*

Yukarıda verilen yanıtlarda yine bir öncekine benzer sonuçlar çıkmaktadır. Ankara'ya yakınlık bir avantaj olarak algılanırken, yine eğitimcilerin ve personelin bilinçsiz olması, katılımcı görme engellilere yönelik gösterdikleri tutum ve davranışlarının olumsuz olması bir dezavantaj olarak değerlendirilmektedir. Üniversitede verilen tüm hizmetlerin engelli bireye uygun hale getirilmesi gerekir örneğin bölüm içinde yapılan duyuruların sadece panoya asılması, görme engelli öğrenciyi bertaraf etmektedir. Tüm duyuruların, bölüm işlevlerinin görme engelli bireyin erişebileceği şekilde olması gerekir. Yine üniversite içinde yapılan sosyal aktivitelerin konferans, panel, kültürel etkinlikler gibi faaliyetlerin sadece duvarlara afiş şeklinde asılması duyuru yapıldığı anlamına gelmemektedir. Her hizmetin her faaliyetin görme engelli öğrencinin erişebilirliğini sağlayacak şekilde olması gerekir.

Görüşme yapılan görme engelli üniversite öğrencilerine diğer üniversitelerle karşılaştırdığınızda Kırıkkale üniversitesinin görme engelli öğrencilerle ilgili uygulamalarını nasıl değerlendiriyorsunuz şeklinde bir soru yöneltildiğin de 10 kişi görme engelli öğrenci uygulamaların yetersiz olduğunu düşünürken, 5 kişi görme engelli öğrenci büyükşehirlerdeki üniversitelere göre uygulamaların yetersiz fakat diğer üniversitelere göre yeterli durumda olduğunu, 5 görme engelli öğrenci uygulamaların yeterli fakat eksikleri olduğunu ve 1 kişi görme engelli öğrenci ise uygulamaların diğer üniversitelerle hemen hemen aynı düzeyde olduğunu verdikleri cevaplarda beyan etmişlerdir. Öğrencilerin verdikleri cevaplar doğrultusunda çoğunluğunun Kırıkkale Üniversitesi'nin görme engelli öğrencilerine yapılan uygulamaların yeterlilik konusunda olumsuz düşündüğü tespit edilmiştir. Görüşme yapılan iki kişi görme engelli öğrencinin vermiş oldukları cevaplarda Kırıkkale Üniversitesi'nde görme engelli öğrenciler için yapılan uygulamalar konusunda Ankara Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi'nin örnek alınması gerektiği tespit edilmiştir. Görüşme yapılan görme engelli üniversite öğrencileri vermiş cevaplarda diğer bir görme engelli öğrencinin üniversitenin diğer üniversitelerden yetersiz olduğu sorusuna cevap olarak bilinçsiz öğretim üyelerinden kaynaklı olduğu şeklinde beyan ettiği tespit edilmiştir. Görüşme yapılan görme engelli üniversite öğrencisi 1 kişi ise verdiği cevapta uygulamaları yeterli buluyor fakat birçok üniversitenin yüksek lisans kontenjanının açtığını ama Kırıkkale Üniversite'sinin kontenjan vermediği noktasında şikayetin olduğu görüşme sorularında verdiği cevaplarda tespit edilmiştir.

Görüşmeye katılan görme engelli üniversite öğrencilerinden alınan cevaplarda Kırıkkale Üniversitesi Kütüphanesinin Görme engelli öğrenciler için verdiği hizmetler bakımından üniversite kütüphanesinin diğer üniversitelerle karşılaştırdıklarında yetersiz bulunduğu bu alandaki çalışmalarını iyileştirmeleri gerektiği konusunda cevaplar beyan edilmiştir. Genel olarak bakıldığında Kırıkkale Üniversitesi ile Türkiye’deki diğer üniversiteler karşılaştırıldığında görüşmeye katılan öğrencilerin çoğunluğu Kırıkkale üniversite görme engelli öğrencilere verilen hizmetler için yapmış olduğu uygulamalar konusunda yetersiz olduğunu belirtirken, görüşmeye katılan bir kısım görme engelli öğrenci ise Kırıkkale Üniversitesini Görme engelli öğrenciler için verilen hizmetler konusunda yapılan uygulamalarda üniversitenin gerekli yeterliliği sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Görüşmeye katılan görme birkaç görme engelli öğrenci de Kırıkkale üniversitesinde görme engelli öğrenciler için verilen hizmetler konusunda yapılan uygulamalarda üniversitesinin yeterli fakat eksikliklerin olduğunu belirtmiştir. Görüşme yapılan görme engelli üniversite öğrencilerden alınan veriler doğrultusunda aşağıdaki cevaplar incelenerek tespit edilmiştir. Bu cevaplar şu şekildedir;

- *Uygulamalar yeterli değil, birçok üniversite engellilere yüksek lisans kontenjanı verirken burası vermiyor (22, Erkek, Sosyal Bilgiler Öğretmeni)*
- *Yeterli bulmuyorum. Bu alanda başarılı olmuş üniversiteler örnek alınabilir.*
- *Olumsuz, hocalar bilinçsiz (23, Erkek, Uluslararası ilişkiler)*
- *Olumlu ama yeterli değil (24, Erkek, Felsefe)*
- *Diğer Üniversitelerde engelli bireyler için yapılan çalışmalara dair çok net fikre sahip değilim (25, Erkek, Uluslararası ilişkiler)*
- *Ankara Üniversitesine göre yetersiz, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesine göre yeterli buluyorum (23, Kadın, Uluslararası ilişkiler)*
- *Çok eksiklikleri var. Bir önceki soruya verdiğim cevap birazda buna cevap olmuş gibi (43, Erkek, Türk dili ve Edebiyatı)*
- *Çok eksikleri var. Diğer üniversitelerdeki gibi kütüphanesi falan yok mesela (20, Kadın, Edebiyat Öğretmenliği)*
- *Çaba var ama yetersiz (21, Erkek, Kamu Yönetimi)*
- *Hemen hemen aynı düzeyde (21, Kadın , İşletme)*

- *Büyükşehirlerle hemen hemen aynı ancak diğer şehirlere göre çok çok iyi durumda (30, Erkek, Tarih)*
- *Büyükşehirlerdeki üniversitelerden gerek teknik gerekse bilinç düzeyi bakımından oldukça geridedir. Ancak kırsal bölgelerdeki üniversitelerin birçoğundan verdiği hizmetler bakımından daha faydalı olduğu söylenebilir (20, Erkek, Tarih)*
- *Yetersiz buluyorum farklı üniversitelere bakıldığında bizim üniversitemizin çok geride olduğu görülüyor (31, Erkek, Sosyoloji)*
- *Diğer üniversitelere göre engelliler için yapılanların yetersiz olması mesela Gazi Üniversitesi'nde engellilerin hizmet alabilecekleri bir birim oluşturulmuş iken Kırıkkale Üniversitesi'nde yetersiz olması (25, Erkek, Hukuk)*
- *Türkiye'nin önde gelen üniversitelerini düşünüldüğünde uygulamaların yeterli olduğu söylenemez. Ancak orta düzeydeki üniversiteler baz alındığında yeterli sayılır (24, Erkek, Uluslararası İlişkiler)*
- *Üniversitemiz birçok üniversiteye göre erişebilir sayılır. Ancak ülkemizin önde gelen üniversiteleriyle karşılaştığında gerek bilinç bakımından gerekse uygulama bakımından oldukça geridedir (23, Kadın, Felsefe)*
- *Eksik buluyorum bu alanda birçok düzenleme yapmış üniversiteler var. Örneğin gazi Üniversitesi (24, Kadın, Edebiyat)*
- *Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı kütüphanesinde kitapların taratılıp dijital ortama aktarılması, kampüs içinde yapılan kılavuz çizgileri gibi (23, Erkek, Müzik)*
- *Yeterli seviyede olmasa da imkanlar ölçüsünde hizmet alabiliyoruz (23. Erkek, Büro Yönetimi ve Sekreterlik)*
- *Genel olarak aynı düzeyde değerlendirilmektedir (23, Erkek, Türkçe Öğretmenliği)*
- *Yetersiz, birçok engellinin yararlanacağı hale getirilmesi gerekiyor (24, Kadın, Sosyoloji)*

Sonuç olarak gerek sosyal medya, gerekse diğer iletişim araçları sayesinde artık tüm öğrenciler gibi görme engelli öğrencilerde diğer üniversitelerdeki uygulamalar konusunda bilgi sahibi olabilmektedir. Edindikleri bilgiler doğrultusunda okumakta oldukları üniversitedeki imkanlar hakkında da bilgi sahibi olabilmektedir. Bu anlamda üniversitelere düşen görev ülkemizdeki iyi uygulamaları kendi üniversitelerine uygulamak olacaktır. Ülkemizde 2008 yılından beri her yıl düzenlenen

üniversitelerarası engelsiz çalıştaylar bu nedenle düzenlenmektedir. Bu çalıştaylarda iyi üniversite uygulamaları anlatılmakta, üniversiteler arası engelsiz kampüs ve engelsiz eğitim için yapılması gerekenler tartışılmaktadır. Bu çalıştaylar üniversiteler açısından iyi değerlendirilmeli, güçlükler, zayıflıklar, fırsatlar ve tehditleri iyi incelenerek gerekli plan ve programlar yürütülmelidir.

3.6. ÜNİVERSİTE NELER YAPARSA GÖRME ENGELLİLERİN HAYATI KOLAYLAŞIR?

Görüşme yapılan görme engelli öğrencilere üniversite içerisinde neler yapılsa hayatlarının daha kolay hale geleceği sorulduğunda, öncelikli olarak kanun ve yasaların daha uygulanabilir hale getirilmesi ve keyfi olarak kanun koyma durumlarının engellenmesi, bilinçli personellerin yetiştirilmesi, ders materyallerin görme engelli öğrencilere uygun şekilde temin edilmesi, fiziksel erişimin belli noktalarda değil her yerde olduğu, engelli ve engelsiz öğrencilerin ayırt etmeksizin eşit koşullarda eğitim verilebileceği gibi yaptırımların sağlandığı ortamlarda görme engelli öğrencilerin hayatlarının daha kolay hale geleceği düşüncesinde oldukları tespit edilmiştir.

Görüşme yapılan görme engelli üniversite öğrencilerine, görme engellerinin üniversite eğitimlerini ne yönde etkilediği sorulduğunda olumlu düşünen 5 kişiden birisi verilen eğitim sayesinde engelli bireylerin daha üretken ve verimli bir iş yaşamını sağladığı düşüncesinde olduğunu belirtmiştir. Gerek sosyal yaşamda gerekse iş yaşamında etkili, verimli ve üretken bireyler olabilmeleri için alacakları eğitimin son derece önemli olduğu düşüncesinde olduğunu belirtmiştir. Olumlu düşünen diğer katılımcı ise sadece olumlu etkisi olduğunu söyleyerek bu konu hakkında ayrıntı bilgi vermek istemediğini söylemiştir. Olumsuz olduğunu düşündüğünü belirten 16 öğrenciden birkaçının vermiş olduğu cevap, fikir vermesi açısından aşağıda verilmiştir:

- *Görme engelim tüm eğitim hayatımı zorlaştırdı. Belki içlerinde en kolay yol kat ettiğim üniversite eğitimimdi. Bunun için şanslıydım çünkü hocalarımda yeterli*

olmasa bile bir farkındalık oluşturabildim. Ayrıca özellikle görme odaklı derslerin olmaması da işimi kolaylaştırdı (23, Kadın, Uluslararası)

- *Sınavlarda ve ders çalışmada zorluk çekiyoruz. İstedğimiz sesli kaynağa ulaşmak çok çaba gerektiriyor (21, Kadın, İşletme)*
- *Olumsuz yönde etkilendiğini düşünüyorum, Eğitimde erişebilirlik sağlanmadığı için sorun yaşamaktayım (25, Kadın, Türk dili ve Edebiyatı)*
- *Olumsuz etkilendiğini düşünüyorum çünkü yönetim ve personel engellilerin yaşadığı sorunlardan habersiz (24, Kadın, Müzik)*
- *Olumsuz yönde etkilendiğini düşünüyorum. Eşit şartlarda oluşmadığı sürece yeterli bir eğitim olamaz (23, Erkek, Büro yönetin ve Sekreterlik)*
- *Çalışma şartlarımız diğer öğrencilerle eşit şartlarda olmadığından başarı seviyemiz düşük gibi görünüyor oysa imkanlar eşit hale getirilirse engelli öğrenciler gerçek başarıyı ortaya koyacak (24, Erkek, Türkçe Öğretmenliği)*
- *Yukarıda verilen cevaplara bakıldığında, görme engelli öğrencilerin, üniversitenin gerekli yasal düzenlemeleri yapması ve bu konuda bilinçlendirilmiş personeller ile çalışması durumunda olumsuzlukların ortadan kaldırılmasının mümkün olacağı düşüncesinde oldukları görülmektedir.*

Alınan yanıtlardan da anlaşılabacağı gibi Kırıkkale Üniversitesinde eğitim gören görme engelli öğrenciler birçok konuda sıkıntı çekmeye devam etmektedir, daha önceki yanıtlara da benzer şekilde sesli kaynak bulmada, ders çalışmada, eğitimcilerle kurulan ilişkilerde, personelle yaşanan olumsuz iletişimde sorunlar bulunduğu aşıkardır. Elbette engelsiz bir üniversite için neler yapılması sorusuna da bu olumsuzlukların ortadan kaldırılması şeklinde cevaplar alınmıştır. Özellikle görme engelli bir öğrencinin söylediği “yönetim engelli öğrencilerin yaşadığı sorunlardan habersiz” cümlesi oldukça önemli bir cümledir. Engelli öğrencilerin her türlü şikayet, istek ve önerilerinin yönetime ekibine ulaştıracak iletişim kanalları açık tutulmalıdır. Yapılacak düzenlemelere yol gösterecek en önemli kaynak öğrencilerden gelen talep ve isteklerdir. Bu kanalı kapattığın zaman iyi niyetli olarak yapılması planlanan birçok faaliyet etkisiz kalabilecektir.

3.7. GÖRME ENGELLİ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN PROBLEMLERİ ve ÇÖZÜMLERİ

Görüşmeye katılan görme engelli öğrencilere, üniversitede görme engelli öğrencilerin en önemli beş temel problemlerinin neler olduğunu sıralamaları istendiğinde yukarıdaki cevaplardan çok farklı cevaplar vermedikleri tespit edilmiştir:

- *Ulaşım, yurt, öğretim üyelerinin ön yargılı olması, kültürel faaliyetlerin yetersiz olması, sınav sorularının engelliye uygun olmaması (22, Erkek, Sosyal bilimler Öğretmenliği)*
- *Ulaşım, barınma, burs, sosyal ve kültürel etkinliklerin yapılacağı ortamların yetersizliği, ders materyallerini uygun olmaması (23, Erkek, Uluslararası ilişkiler)*
- *Ulaşım, anlayışsız idareciler ve hocalar, engelliye uygun kütüphanenin olmaması, maddi desteğin verilmemesi, öğretim görevlilerinin bilinçsizliği (24, Erkek, Felsefe)*
- *Engellilere uygun kütüphane bulunmaması, yasal düzenlemelerin eksikliği, erişilebilirliğin eksikliği, Öğretim görevlilerinin engel yaratan zihniyeti, engelliye anlamak için çaba olmaması (25, Erkek, Uluslararası ilişkiler)*
- *Kendilerini anlatmak zorunda kalmaları. Engellilik sadece herhangi bir yetinin belli ölçüde kullanamamalarını beraberinde getirir. Sosyal ve fiziksel etkenlerdir kişiyi engelleyen. Diğerlerinden tek farkı da budur*
- *Bilgiye ulaşamaması. Buna ders içeriklerine, okuması gereken kaynaklara erişememesi dahil edilebilir.*
- *fiziksel erişim. Sınıfını bulması için bile kapıdaki numarayı okuması gerekir. Görmeyen biri için bu imkânsız olduğundan sürekli bir danışma hali içindedir (23, Kadın, Uluslararası ilişkiler)*
- *Burs bulmak, ders materyali bulmada sorun yaşamaları, fiziksel erişilebilirliğin tam anlamıyla sağlanamadığı için gidiş gelişlerde sorun yaşanması, üniversite personelinin görme engellilerin hakları konusunda bilgisiz olmaları, engelli ve engelsiz öğrenciler eşit bir şekilde eğitim almaları rağmen sınavlarda eşit değerlendirilmesi (31, Erkek, Sosyoloji)*

Yukarıda alınan cevaplarda görme engelli öğrencilerin aslında her alanda zorluklar yaşadığını gözler önüne sermektedir. Ulaşım, fiziki erişebilirlik, ders materyalleri, sosyal aktivitelerin azlığı veya dahil olamamaları, eğitimde eşitsizlik, üniversite personelin ve eğitimcilerin tutum ve davranışları sıralanan sorunlar arasında.

Görme engelli öğrencilerinin ulaşımı konusunda üniversite ile yerel yönetimler arası işbirliğine ihtiyaç vardır. Üniversiteler kampüs içi ulaşımından sorumlu iken kampüs dışından kampüse kadar olan ulaşım sürecinden ilgili yerel yönetimler sorumludur. Bu konuda yerel yönetimlerle bir çalışma yapılarak sorunu ortadan kaldıracak çözüm önerileri üretilebilir. Fiziki erişebilirlik ise Engelli Kanunumuzla yasal zorunluluktur. Bu yasal zorunluluğun yerine getirilebilmesi için ise merkezi yönetimin iyi bir denetim yapması gerekir. Nitekim fiziki erişebilirlik konusundaki denetimi ve kontrolü merkezi yönetimlere bırakmıştır. Gerekli denetimlerin Valiliklerce yapılması, eksikliklerin giderilmesi gerekirse cezai yaptırımların uygulanması gerekir. Diğer bahsi geçen düzenlemeler ise Yükseköğretim Kurulunun Engelli Öğrenci Birim Yönetmeliklerinde engelli öğrencilere verdiği haklardandır. Sınavlarda gözetmen ve ek süre, ders materyallerinin ve eğitim müfredatının engelli bireyi dahil edecek şekilde uyarlanması, sesli kütüphane hizmeti gibi olanaklar yönetmelikçe verilen haklardır. Burada en önemli nokta engelli öğrenciler için yapılan tüm yasal düzenlemelerinin denetlenebilmesi ve gereken yaptırımların uygulanabiliyor olmasıdır.

Görüşme grubundaki görme engelli öğrencilerin beyanlarında, fiziksel erişimi sağlayacak ortamın oluşmaması durumunda, bu durumun doğurduğu birçok problemle karşılaştıkları görülmektedir. Bu öğrencilerin, yaşadıkları problemler karşısında ne tür çözüm önerileri sunduklarına bakıldığında, verilen cevaplar doğrultusunda birçok yaptırımın tekrar elden geçmesi, bilinçli personel ve öğretim üyelerinin yetiştirilmesi, fiziksel erişimin sağlanması gibi hususlara dikkat çekilmek istenildikleri görülmektedir. Bu yönde verilen cevaplardan birkaç tanesi aşağıdaki şekilde tespit edilmiştir:

- *Ulaşım, yurt, öğretim üyesi, kültürel faaliyet ve sınav sorularının düzenlenmesi (22, Erkek, Sosyal Bilimler Öğretmenliği)*
- *Yurtların fakülteye yakın olması, yurttaki kalınan odaların uygun hale getirilmesi, üniversitenin maddi imkanlarından faydalanmak, sosyal kültürel faaliyetlerin*

- uygun hale getirilmesi, ders kitaplarının Braille alfabesi ile basılması (23, Erkek, Uluslararası ilişkiler)*
- *Ulaşımın çözülmesi, engelliye uygun kütüphane, binaların erişilebilir olması, maddi destek, bilinçli yönetim (24, Erkek, Felsefe)*
 - *Sosyal ve kültürel alanların engellilere uygun hale getirilmesi, okul içerisinde erişilebilirliğin tamamlanması, kapsamlı bir sesli kütüphane oluşturulması, engelli biriminin etkin ve yetkin kişilerce yönetilmesi ve geliştirilmesi (25, Erkek, Uluslararası ilişkiler)*
 - *Yukarıda da söylediğim gibi toplumsal engeller aşılmadığı takdirde yazacağım çözümlerin pek anlamı yok. Üniversitede hizmetliden öğretim üyelerine ve hatta Rektöre kadar engelli farkındalığı eğitimi verilmelidir. Devamı zaten kendiliğinden gelecektir.*
 - *Uzun uzadıya beş çözüme gerek yok diye düşünüyorum. Tek çözüm kanun ve yönetmelikleri kişilerin inisiyatifine bırakmadan tam uygularsak sorunların hepsi çözülmüş olur (23, Kadın, Uluslararası İlişkiler)*
 - *Aktif bir engelliler birimi bilgisayar eğitimi, dijital kitap, ders notu, sınav, engelliler kütüphanesi, eğitimcilerin eğitimi (43, Erkek, Türk dili ve Edebiyatı)*

3.8. GÖRME ENGELLİLERİN HAYALİNDEKİ ENGELSİZ ÜNİVERSİTE NASIL?

Görüşmelere katılan görme engelli öğrencilere hayallerindeki engelsiz bir üniversitenin nasıl olması gerektiğini düşündükleri sorulduğunda 2 öğrencinin bu konuda yeterli bilgi vermediği ancak diğer 18 öğrencinin detaylı olarak hayallerindeki engelsiz üniversiteyi detaylı bir şekilde tanımladıkları görülmektedir. Görüşme grubundaki öğrenciler dışlanmadan, eşit bir şekilde eğitim görmek istediklerini öncelikle belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra ekonomik yönden rahat edebilecekleri, fiziksel erişimin sağlanıp kimseye ihtiyaç duymadan eğitimlerini almak istediklerini verdikleri cevaplardan tespit edilmiştir. Engelli öğrencilerinin de tıpkı engelsiz öğrenciler gibi bütün ders araç ve gereçlerini kendi kullanabildikleri şekilde temin edileceği bir ders ortamının sağlanmasını istedikleri görülmektedir. Bu maddelerin birkaçına bakıldığında, öğrencilerin erişim noktasında çok fazla sıkıntı yaşadığı, bu

sıkıntıları giderecek olan işbirlikçi personelin azlığı, yasaların yetersizliği, gibi noktalarda hassasiyet gösterdikleri dikkati çekmektedir. Bu yönde verilen cevaplardan birkaç tanesi aşağıdaki şekilde tespit edilmiştir.

- *Öğrencinin engelinden dolayı dışlanmadığı bir üniversite (22, Erkek, Sosyal bilgiler Öğretmenliği)*
- *Bütün engellerin ortadan kalktığı herkesin eşit olduğu üniversite (23, Erkek, Uluslararası ilişkiler)*
- *Engelli öğrencilerin maddi sorunlarının çözüldüğü ulaşımın kolaylaştırıldığı, idarecilerin bilinçlendirildiği, kendini bir engelli gibi görüp aklından geçirdikleri bir üniversite (24, Erkek, Felsefe)*
- *Erişilebilirliğin tam olarak sağlandığı, sosyal ve kültürel alanların oluşturulduğu, eğitimde eşitliğin sağlandığı yetkin bir üniversite (25, Erkek, Uluslararası)*
- *Mesela tüm koridorların başında sınıfların kapısında lavaboların kapısında kantinin kapısında gps cihazları varmış telefonumuza bir program kurarmışız önünden geçtiğimiz yer bize sesli olarak söylenirmiş. Hocalarımız ders anlatırken tahtaya bir şey yazdığında onu bize seslendiren cihazlarımız olurmuş. Kitaplarımız elektronik olurmuş ve onları okuyan cihazlarımız varmış. Sınavlarımızı bilgisayarlarımızla yaparmış cevap kağıtlarımızı hocalarımıza sınav bitiminde e posta atarmışız (21, Erkek, Kamu yönetimi)*
- *Herşeyin herkes için olduğu yani verilen hizmetlerin kişilerin bireysel farklılıkların bakılmaksızın kadın-erkek, yaşlı-geç, engelli- engelsiz fark etmeksizin verilen tüm hizmetlerin herkese eşit ölçüde yararlanabileceği şekilde düzenlenmiş olması (31, Erkek, Sosyoloji)*
- *Üniversite eğitimi engelli öğrencilerin hayata hazırlanmasında önemli bir rol oynar bu yüzden engelli öğrencilerin eğitim sırasında karşılaştığı sorunlar mutlaka çözülmelidir. Engelsiz bir eğitim için eğitimde fırsat eşitliğinden yola çıkarak bütün engellerin ortadan kaldırıldığı bir üniversite hayal ediyorum (25, Kadın, Hukuk,)*

Görüşmeye katılan görme engelli öğrencilerin verdikleri cevaplara genel olarak bakıldığında anlayış, hoşgörü, sosyal hayatta yaşama var olma çabası, okulda eğitim hakları için mücadele etmeden onlara bu hakları verebilen bir zihniyetin oluşması gerektiği vb. öğrencilerin en çok üzerinde durdukları noktalar olarak tespit edilmiştir.

Duyarlı üniversite yöneticilerinin bu çalışma verilerini dikkate alması ve gerekli düzenlemeleri yapması durumunda eşitlikçi bir üniversite söz konusu olacaktır. Bunun da insan hakları açısından değerlendirildiğinde son derece önemli olduğunu söylemeye gerek olmadığı düşüncesindeyiz.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Bugün engelli olmayan insanlara hayatın zor olup olmadığı sorusunu yöneltseniz eminim hayatın zor olduğuna dair söylemlerle karşılaşacaksınız. Birde engelli olan bir bireyi düşündüğünüzde bu zorluğun katlanma sayısını hesap etmek oldukça zor gibidir. Engelli bireyler ortak yaşam alanlarını paylaştığımız aynı yaşam koşulları içinde çok daha fazla zorluklar ve problemler yaşamaktadırlar. Çalışma, sosyal hayatta, eğitimde, öğretimde, sanatta kültürde vs. bunları birçok alana yayabiliriz. Özellikle günümüzde engelli bireylerin sosyal hayatta rol almalarında ve sosyal hayata adapte olmalarında en büyük faktörün eğitim olduğunu söyleyebiliriz ve en önemli haklardan biri de eğitim hakkıdır.

Maslow'un bilime damga vuran ihtiyaçlar hiyerarşisini göz önüne aldığımızda fizyolojik ihtiyaçlardan sonra temel ihtiyaçlar arasında saymış olduğu kendini gerçekleştirme ihtiyacını birey ancak eğitim yoluyla kazanabilir. Ancak bu eğitim hizmetinin verildiği mekanlar da en az verilen eğitim kadar önem taşımaktadır. Bu mekanlarda engelli gereksinimlerinin neler olduğunun araştırmalarla belirlenip, tasarlanırken bu araştırmalarla entegre edilmesi gerekmektedir. Bunun amacı onların hayatlarını kolaylaştırmak, tehlikelerden korumak ve zarar görmelerini engellemek, başkasına muhtaç olmadan, özgürce diledikleri hayatı yaşamalarını sağlamanın yanı sıra topluma faydalı, üretken ve bağımsız bireyler haline gelmelerini sağlamaktır.

Her öğrenci yetenekleri doğrultusunda müzik, resim, spor, tiyatro, iş teknik gibi sosyal aktivitelere katılmalıdır. Engelli öğrencilerinde engelli olmayan öğrenciler kadar yetenekli olabilecekleri alanlar bulunmaktadır. Engel gruplarının bireysel özelliklerine göre tasarlanmış olan bu eğitim yapılarında, aldıkları temel eğitimin yanında katılacakları bu sosyal aktivitelerle engelli öğrencilerin motivasyonu artacak ve topluma daha rahat karışabileceklerdir. Ülkemizde engel gruplarına verilen özel eğitimin yaygınlaşması ve daha çok çocuğa ulaştırılabilmesi için temel eğitim okulları tasarlanırken tasarım prensipleri göz önünde bulundurulmalıdır. Böylece temel eğitim her çocuğa eşit olarak verilebilecektir.

Bu çalışmada önemli toplumsal olgulardan biri olan engellilik kavramı ele alınmıştır. Özellikle genç bireylerdeki engellilik konusu eğitim bağlamında değerlendirilmiştir. Engelliliğin çeşitleri ve söz konusu farklı engellik durumlarına göre özellikle eğitim kurumlarında alınması gereken önlemler dile getirilmiştir. Türkiye’de genel olarak eğitim ve istihdam konusunda nelere ihtiyaç olduğu ve bu doğrultuda ne tür politikalar izlenmesi gerektiği konusunda tutarlı verilere rastlamak zordur. Bir de konu dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan engelliler olunca bu verilere ulaşmak daha da güçleşmektedir. Bu bağlamda öncelikli amaç, engellilerin eğitim ve istihdamı konusunda düzenlemelerin yapılmasıdır.

Bu bağlamda Kırıkkale Üniversitesi örneği üzerinden görme engelli üniversite öğrencilerinin eğitim öğretim yaşamına yaşadığı problemler kendilerine yöneltilen açık uçlu sorularla anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu noktada öncelikle göze çarpan görme engelli öğrencilerin yaşadıkları problemlerden dolayı ikamet ettikleri ile yakın yakın illerde üniversite eğitimi görmeyi tercih ettikleridir. Ardından bu oranın kadınlarda daha da fazla olduğu göze çarpmakta ve bu mesele engelle beraber başka bir dezavantaj olan toplumsal cinsiyet meselesini akla getirmektedir.

Yine çalışma bağlamında görme engelli öğrencilerin engel durumlarından dolayı sözel bölümleri ağırlıklı olarak seçtikleri saptanmıştır. Bu noktada eğitim-öğretim ana okul çağlarından başlayan üniversite ve lisansüstüne kadar devam eden uzun bir süreç olduğundan engelli öğrenciler ise özellikle temel almaları gereken ilköğretim ve ortaöğretim gibi dönemlerden itibaren özellikle sayısal derslerde problem yaşadığından daha çok şartlar gereği sözel bölümlere yönelmektedir. Bu sorunlar yetenek ve ilgilerini yok sayarak belli alanlarda sınırlandırmalarına neden olmaktadır.

Çalışmada görme engelli öğrencilere Kırıkkale Üniversitesinin görme engelli öğrencilerle ilgili yasal düzenlemeleri hakkında bilgilerinin olup olmadığı sorulduğunda ise görüşme grubundaki öğrencilerden yarıya yakını, bu konu hakkında bilgi sahibi olmadığını söylerken diğer yarısının konu hakkında bilgi sahibi olduğu, konu ile yakından ilgili olduğu tespit edilmiştir. Yasal düzenlemelerin yeterliliğini tartışmadan önce konuyla ilgi bilgi sahibi olmak gerektiği şart olduğundan öncelikle engellilerin kendi haklarını savunabilmek için kendi hakları konusunda

bilgilendirilmeleri gerektiği açıktır. Zaten konuyla ilgili bilgisi olan çoğu öğrenci ise düzenlemelerin yetersiz olduğunu düşünmektedir.

Konuyla alakalı bir başka önemli saptama ise görme engelli öğrencilerin üniversite eğitiminde kendilerine yönelik tespit ettikleri sorunlardır. Eğitimcilerin ve personelin anlayışsızlığı ve bilinçsizliği, kütüphanenin engellilere uygun olmayışı, erişilebilirliğin eksik olması gibi birçok temel sorun öğrencilerin eğitim hayatını ve sosyal hayatını zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda öncelikli olarak kanun ve yasaların daha uygulanabilir hale getirilmesi ve keyfi olarak kanun koyma durumlarının engellenmesi, bilinçli personellerin yetiştirilmesi, ders materyallerin görme engelli öğrencilere uygun şekilde temin edilmesi, fiziksel erişimin belli noktalarda değil her yerde olduğu, engelli ve engelsiz öğrencilerin ayırt etmeksizin eşit koşullarda eğitim verilebileceği gibi yaptırımların sağlandığı ortamlarda görme engelli öğrencilerin hayatlarının daha kolay hale geleceği düşüncesinde oldukları tespit edilmiştir.

Tüm bireyler için yaşam boyu öğrenme önemlidir. Özellikle dezavantajlı gruplar için daha da önemlidir. Bu doğrultuda pozitif ayrımcılığın devreye girerek engelli bireylerin eğitim ve istihdam ihtiyaçlarının karşılanmasında aktif rol oynaması gerekmektedir. Kamu ve özel kurum-kuruluşlarda engellilerin istihdamına ilişkin zorunlu kota uygulaması bulunmaktadır. Bu uygulamanın amacı engelli bireyin korunması ve fırsat eşitliğinin sağlanmasıdır; ancak kurum ya da kuruluşlar bu yasal zorunluluğu cezai işlemlere konu olmalarına rağmen yerine getirmemektedirler.

Yerine getirseler dahi kota uygulamasının dışında engelli çalıştırmamaktadırlar. Engellilere yönelik gerçekleştirilen bu uygulamalar ayrımcılık aracı olmaktadır. İstihdam alanında yaşanan ayrımcılığı engelleyen düzenlemelerin tekrar gözden geçirilmesi ve yeni düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Engelliler yaşamın her alanında ayrımcılığa uğramaktadır. Engelli bireylerin eğitim ve istihdam hakkından mahrum bırakılması bir sınıf mücadelesini de gerekli kılmaktadır. Engellilerin seslerini duyurabilecekleri sendikal örgütlenmeler içerisinde olması sosyal ve ekonomik yaşam içerisinde yer aldıklarını ve engelli olmanın bunun önünde bir engel olmadığını duyurmak açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, S., “Acı(ma), Zayıf Gör(me) ve Yok Say(ma) Ekseninde Engelli Ayrımcılığı”, *Gerçekten Eşit miyiz?*, Derleyen: K. Çayır ve M.A. Ceyhan, Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012.
- Akçamete, G., “*Cumhuriyetin 75. yılında çocuğa yönelik özel eğitim çalışmaları.*” 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi: Cumhuriyet ve Çocuk.” 2007.
- Algan, B. *Ekonomik Sosyal ve Kültürel Hakların Korunması*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2007.
- Alptekin, S., *Akranların sosyal becerilere model olduğu doğrudan öğretimin zihinsel engelli öğrencinin sosyal becerileri kazanması, sürdürmesi, genellemesi ve sosyal kabulüne etkisi.* Yayınlanmış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2010, Ankara.
- Arıkan, Ç., Sosyal Model Çerçevesinde Özürlülüğe Yaklaşım, *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 2(1) 2002,
- Barton, Len (ed.) Disability and Society: Emerging Issues and Insights. Harlow:Longman, 1998.
- Bayhan, V., “Türkiye’de Gençlik Sosyolojisi Çalışmaları/Youth Sociology Studies in Turkey”, *Sosyoloji Konferansları*, Sayı 52, 2015, s.355.
- Beşer, E., Atasoylu, G., Akgör, Ş., Ergin, F., & Çullu, E., “Aydın İl Merkezinde Özürlülük Prevalansı, Etiyolojisi ve Sosyal Boyutu”, *TAF Preventive Medicine Bulletin*, Sayı 5(4), 2006, s.4.
- Bilsin, A. G. E., & Başbakkal, Z., “Dünyada ve Türkiye’de Engelli Çocuklar”, *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, Sayı 30(2), 2014, s.65-78.
- Bozkurt, T., “Anayasa Mahkemesi’nin 4857 Sayılı İş Kanunu’ndaki Engelli ve Eski Hükümlü Çalıştırma Zorunluluğunun Anayasa’ya Uygun Olduğuna Dair Verdiği Karar Üzerine Düşünceler”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı 2, 2009, s.98-105.
- Bulut, N. “*Sanayi devriminden Küreselleşmeye Sosyal Haklar*”, İstanbul, Oniki levha Yayınları, 2009
- Burcu, E., “Engelli Gençlik ve Sosyal Riskler”, *Journal of Youth Research*, Sayı 30, 2013.
- Burcu, E., “Türkiye’deki Engelli Bireylere İlişkin Kültürel Tanımlamalar: Ankara Örneği”, *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 1, 2011, s.28.
- Charlton JI., *Nothing About Us Without Us*, London:University of California Press, Berkeley, Los Angeles. 1998.

- Çağlayan, N., “Zihinsel Engelli Bireylerin Eğitiminde Görsel Sanatlar Dersinin Yeri ve Önemi”, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 4, 2006, s.91-101.
- Dedeoğlu, S., “Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye’de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı”, *Çalışma ve Toplum*, Sayı 21, 2009, s.41-54.
- Demir, T., & Sen, Ü., “Görme Engelli Öğrencilerin Çeşitli Değişkenler Açısından Öğrenme Stilleri Üzerine Bir Araştırma”, *Journal of International Social Research*, Sayı 2(8), 2009.
- DİE & Başkanlığı, Başbakanlık Özürllüler İdaresi, “**2002 Özürllüler Araştırması**”.
- Emiroğlu, B. G., “Üniversitelerde Görme Engelli Öğrenciler İçin Bilişim”, *X. Akademik Bilişim Konferansı*, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, 30 Ocak-1 Şubat 2008.
- Erdoğan, O., “İnsan Hakları Bağlamında Engelli Kadınların Sosyo-Ekonomik Sorunları: Trabzon İli Örneği”, *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 2017, s.10.
- Günay, N., “Osmanlı Devleti’nde Engellilerin İstihdamı ve Saray Teşkilatında Dilsizler”, *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, Sayı 2(1), 2016, s.62-73.
- Gürsel, O. “Görme Yetersizliği Olan Öğrenciler”, *Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler Ve Özel Eğitim*, İ. H.Diken (Ed.), Pegem Akademi, 2.Baskı, Ankara, 2010, s.217-249.
- Güzel, M., “Küreselleşme, İnternet Ve Gençlik Kültürü”, *Küresel İletişim Dergisi*, Sayı 1, 2006, s.1-16.
- Karçkay, U. K., *Employment Policies And Their Implications for Disabled Population in Turkey*, 2002. Türkiye’de Özürllü Nüfusa Yönelik İstihdam Politikaları ve Etkileri, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara.
- Kasapoğlu A., “Ayet ve Hadislerde Engellilik” 1999.
- Kazak, M., “Görme Engellilere Yönelik Kütüphanecilik Hizmetlerinde Türkiye’deki Son Gelişmeler: Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Görme Engelliler Bölümü Örneği”, *Türk Kütüphaneciliği*, 22(2), s.216-221, 2008.
- Kızılaslan A., “Görme Engelli Bireylerin Geleceğe Yönelik Kaygıları” 2015, s 189.
- Kızılaslan, A., Zorluoğlu, S. L., Yüce, A. & Sözbilir, M., “Yeti Yitimi Modellerinin Tarihsel Süreci”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 16, 2016, s.184.
- Küçükali, A., “Engellilere Uygulanan Sosyal Yardımlar”, *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Sayı 35, 2015, s. 96-111.

- Küçükcan, B., **“Engelli Kullanıcılar Açısından Kütüphane Binaları ve Karşılaşılan Sorunlar”**, Yüksek Lisans Tezi, Koç Üniversitesi Suna Kırac Kütüphanesi, İstanbul, 2012.
- Makaraoğlu, B., İşitme engelli yetişkinlerin Türkçe biçim bilimi farkındalığı. **Dil ve Edebiyat Eğitim Dergisi**, 1(3), 2012, 53-63.
- Nasibov, D. “Çalışma Hayatında Engelli Haklarına İlişkin Yasal Düzenlemeler ve Engellilerin Haklara İlişkin Farkındalıkları” Cilt: 6, Sayı: 6, 2017.
- Oliver, M., **Understanding Disability: From Theory to Practice, Basingstoke:** Macmillan ,1996.
- Osunluk, H. & Uğurlu, B. Özürlü kadınlar ve ayrımcılık, **Öz- Veri**, 2 (1), 2005, 410-427.
- Özen A., **“Zihin Özürlü Çocuğa Sahip Annelerin Günlük Yaşamda Karşılaştıkları Problem Davranışlarla İlgili Görüşleri”** 1993, s 74.
- Özgür, H., **“Türkiye’de Engellilerin İstihdam Yöntemi Olarak Korunmalı İşyeri”**, 2011.
- Öztürk, M., “Türkiye’de Engelli Gerçeği”, **Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği Cep Kitapları**, Sayı 30, 2011, s.105.
- Subaşıoğlu, F., “Üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri’nin “Engellilik Farkındalığı” Üzerine Bir Araştırma”, **Bilgi Dünyası**, Sayı 9(2), 2008, s.399-430.
- Şahin, H., & Erkal, S., “Ortopedik ve Görme Engelli Bireyler için Konaklama Tesislerinde Yapılması Gereken Düzenlemeler”, **Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar Dergisi**, 2012.
- Şişman, Y., “Özürlülük Alanında Kullanılan Kavramlar Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, Sayı 7, 2012.
- T. C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, **2008 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 318
- T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA). **Özürlüler Kanunu ve İlgili Mevzuat**, Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları, Yayın No:43, Üçüncü Baskı, Ankara, 2002, s 5.
- Turan, İ., “Gençlik Döneminde Görülen Ahlakî Sorunlar Karşısında Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersinin Yeri”, **Atatürk Üniversitesi İlâhiyât Tetkikleri Dergisi**, Sayı 40, 2013.
- Uçar, Ö., **“Engelli Çocuklar İçin Yapay Zekâ Tabanlı Eğitim-Destek Araçları Geliştirilmesi”**, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2007.

Ünal V., “*Üniversite Gençliğinin Engellilere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi: Sivas Örneği*” 2016.

Yaşın Dökmen, Z., Yıldırım, F., İşyerinde engelliye yönelik tutumlar ölçeği, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2015, 32 (2): 183-204.

Yılmaz, T., Gökçe, D., Şavklı, F., & Çeşmeci, S., “Engellilerin Üniversite Kampüslerinde Ortak Mekanları Kullanabilmeleri Üzerine Bir Araştırma: Akdeniz Üniversitesi Olbia Kültür Merkezi Örneği”, *JOTAF/Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, Sayı 9(3), 2012, s.1-10.

Yumuşak, M., Çelikel, Ş., Üçdağ, M., & Yıldırım, S., “Şanlıurfa’da Engelli Bireylerin ve Ailelerinin Toplumsal Hayatta Yaşadıkları Zorlukların Araştırılması Projesi Araştırma Raporu”, *Karacadağ Kalkınma Ajansı*, Şanlıurfa, 2014.

İnternet Kaynakları

TDK (Türk Dil Kurumu), “Engel”,
(Erişim)http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=ENGEL,
31.03.2018.

WHO (World Health Organisation), 2014.
(Erişim)<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs352/en/>, 31.03.2018.

EKLER

Ek-1. Görüşme Formu

1. Soru: Kaç yaşındasınız?
2. Soru: Cinsiyetiniz?
3. Soru: Üniversiteye gelmeden önce ikamet ettiğiniz şehir neresidir?
4. Soru: Engeliniz nedir?
5. Soru: Hangi bölümde okuyorsunuz?
6. Soru: Bu bölümü seçme sebebiniz nedir?
7. Soru: Kırıkkale Üniversitesini seçme sebebiniz nedir?
8. Soru: Hangi mesleği yapmayı planlıyorsunuz?
9. Soru: Bu mesleği seçme sebebiniz nedir?
10. Soru: Görme engeliniz olmasaydınız yine bu üniversiteyi, bölümü ve bu mesleği seçer miydiniz? Neden?
11. Soru: Kırıkkale Üniversitesinin görme engelli öğrencilerle ilgili yasal düzenlemeleri hakkında bilginiz var mı? Varsa biraz bilgi verebilir misiniz?
12. Soru: Sizce üniversitenin görme engelliler ile ilgili yasal düzenlemeleri yeterli midir? Değilse neler yapılabilir?
13. Soru: Kırıkkale Üniversitesinin görme engelliler için avantaj ve dezavantajlarının neler olduğunu düşünüyorsunuz?
14. Soru: Diğer üniversitelerle karşılaştırdığınızda Kırıkkale üniversitesinin görme engelli öğrencilerle ilgili uygulamalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?
15. Soru: Üniversite neler yaparsa görme engellilerin hayatı daha kolay hale gelir?
16. Soru: Görme engelinizin üniversite eğitiminizi ne yönde etkilediğini düşünüyorsunuz?
17. Soru: Size göre görme engelliler için en uygun bölümler neler? Gerekçe?
18. Soru: Sizce görme engelli üniversite öğrencilerinin en önemli beş problemi nedir?
19. Soru: Görme Engelli üniversite öğrencilerinin problemlerini çözmek için beş çözüm önerisinde bulunur musunuz?
20. Soru: Hayalinizde görme engelliler için engelsiz bir üniversite oluşturarak bizimle paylaşır mısınız?